

Sven Gatz

Vlaams Minister van Cultuur, Media
Jeugd, en Brussel

Strategische Visienota Kunsten

Naar een dynamisch, divers en slagkrachtig
kunstenlandschap in Vlaanderen

1 april 2015

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	3
DEEL I: OMGEVINGSANALYSE VAN HET VLAAMSE KUNSTENLANDSCHAP.....	5
1. Het Vlaamse kunstenlandschap: één en divers	7
1.1. Een samenspel van diverse kunstorganisaties en -initiatieven.....	7
1.2. Een diversiteit aan disciplines	9
Muziek	9
Podiumkunsten	11
Beeldende kunst.....	13
Architectuur	14
Vormgeving	15
Audiovisuele kunsten	16
Letteren	18
Multidisciplinair.....	19
2. Flexibilisering van de kunstenaarspraktijk	19
3. Internationale positie van het Vlaamse kunstenveld	21
4. Het kunstenlandschap binnen een context van digitalisering	23
5. Participatie en diversiteit	23
5.1. De participatieve praktijk	24
5.2. Een gediversifieerd kunstpubliek en-aanbod.....	24
5.3. Kunsteducatie.....	25
5.4. Sociaal-artistiek werk	26
DEEL II: HET VLAAMSE KUNSTENLANDSCHAP IN DE TOEKOMST: BELEIDSPRIORITEITEN, - CRITERIA EN -INSTRUMENTEN	27
1. Een dynamisch en divers kunstenlandschap	28
1.1. Een functiegerichte benadering met oog voor disciplines.....	28
1.2. Samenspel van initiatieven bewaken	28
1.3. Aandacht voor ontwikkeling en reflectie	30
1.4. Naar een zinvolle verhouding tussen projectsubsidies en werkingssubsidies.....	30
2. Een kunstenlandschap met een centrale positie voor de kunstenaar.....	32
2.1. Meer tijd, ruimte en context voor de ontwikkeling van de kunstenaar	32
2.2. De socio-economische positie van kunstenaars versterken	33
2.3. Samenwerking tussen de kunstensector en het hoger kunstonderwijs versterken	34

3. Een kunstenlandschap met internationale uitstraling en ambitie.....	36
3.1. Aanwezigheid en zichtbaarheid van de Vlaamse kunsten in het buitenland versterken ..	37
3.2. Internationale samenwerking, netwerking en communicatie	39
3.3. Versterking van de culturele vertegenwoordiging en relaties in het buitenland	40
3.4. Prioritaire landen en regio's bepalen	40
4. Een ondernemend en slagkrachtig kunstenlandschap	43
4.1. De slagkracht van kunstenorganisaties en -initiatieven versterken	43
4.2. Ondernemerschap stimuleren	46
4.3. Aanvullende financiering stimuleren	47
4.4. Samenwerking tussen publieke en private actoren stimuleren.....	49
4.5. Een complementair kunstenbeleid voeren	51
4.6. Cultural governance als hefboom tot professionalisering	52
4.7. Een duidelijke rol en verantwoordelijkheid voor de Vlaamse kunstinstellingen	52
4.8. Een duidelijke rol voor de ondersteunende organisaties	54
4.9. Duurzame investeringen in infrastructuur	55
4.10. Digitale inhaalbeweging maken.....	56
5. Een breed toegankelijk kunstenlandschap	58
5.1. Naar een brede kunstparticipatie	58
5.2. Een bredere spreiding van het kunstenaanbod	60
5.3. Investeren in kunsteducatie als levenslang leren	64
5.4. Aandacht voor sociaal-artistiek werk als participerende creatie	65

INLEIDING

Dit is de allereerste strategische visienota Kunsten. Hiermee leg ik als minister van Cultuur mijn strategische visie op het beleidskader voor de kunsten vast, in uitvoering van het Kunstendecreet van 13 december 2013.

De strategische visienota is de verdere uitwerking van mijn beleidsnota Cultuur voor wat betreft de kunsten, en houdt rekening met de beleidslijnen van het Vlaams Regeerakkoord. Ze wordt opgemaakt in opdracht van de Vlaamse Regering en voorgelegd aan het Vlaams Parlement. Hierdoor stimuleren we, voorafgaand aan toekomstige beleidsmaatregelen en subsidiebeslissingen, een publiek debat over wat essentieel is voor de vitaliteit en de verdere ontwikkeling van het kunstenlandschap in Vlaanderen.

Deze visienota geeft mij de kans om mijn beleidsprioriteiten en -instrumenten meer gedetailleerd te bepalen, en een richtinggevend kader voor de beoordeling van subsidievragen uit te tekenen. Ik wil beoordelaars inzicht geven in de beleidslijnen, -prioriteiten en -aandachtspunten waarop ze zich zullen baseren bij de beoordeling. Op deze manier zullen de subsidieadvisering en -beslissing beter aansluiten bij de beleidsopties, in functie van een transparant en consequent subsidie- en ondersteuningsbeleid voor de kunsten.

De strategische visienota verenigt de stemmen van zowel sector als beleid. De nota kwam tot stand op basis van de landschapstekening die de kunstensteunpunten (nu het Kunstenpunt) op 1 september 2014 aanleverden. Deze landschapstekening werd opgemaakt in nauwe samenwerking met het Vlaams Architectuurinstituut (VAi), het Kunstenloket, het Fonds voor de Letteren (VFL) en het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF). Ook de Strategische Adviesraad Cultuur (SARC) en het Overleg Kunstenorganisaties (oKo) bezorgden hun aandachtspunten.

Daarnaast organiseerde ik vijf focusgroepen met kunstenaars en experts uit de sector om bijkomende opinies te verzamelen rond vijf thema's die richtinggevend zijn voor deze nota: kunstenaars, kunstinstituten, internationalisering, publieksverbreding en diversiteit. De eerste maanden van mijn ambtstermijn greep ik ook aan om in gesprek te gaan met verschillende kunstenorganisaties en kunstenaars. Ook deze gesprekken waren bijzonder vruchtbaar voor mijn visieontwikkeling.

In het kader van een complementair kunstenbeleid werden ook de verschillende lokale overheidsniveaus – die eveneens een rol spelen bij de ondersteuning en organisatie van het kunstenlandschap – betrokken bij de opmaak van de visienota. Zo leverden de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) elk een bijdrage, waarover ik met hen in dialoog ging.

Op basis van deze en andere bronnen kwam de strategische visienota Kunsten tot stand. Het eerste deel van de visienota betreft een omgevingsanalyse en bevat vijf hoofdstukken: het kunstenlandschap één en divers, de flexibilisering van de kunstenaarspraktijk, de internationale positie van het Vlaamse kunstenveld, het kunstenlandschap binnen een context van digitalisering en tot slot participatie en diversiteit.

In het tweede deel van deze visienota doe ik mijn beleidsvisie en beleidsprioriteiten uit de doeken. Deze heb ik vorm gegeven rond de volgende vijf krachtlijnen: aandacht voor de diversiteit en fijnmazigheid van de kunstensector, de positie van de kunstenaar, de internationale uitstraling van onze kunsten, hun slagkracht en ondernemend vermogen en het belang van publieksverbreding

en publieksverdieping. Hoewel de functiegerichte, schottenloze benadering hierbij centraal staat, neem ik ook sectorspecifieke noden in het vizier.

Binnen elke krachtlijn geef ik aan wat de prioriteiten zijn, de aandachtspunten voor de uitvoering van het Kunstendecreet of eventuele aanzetten tot nieuw beleid en te onderzoeken pistes. Deze visienota is geen eindpunt. Verschillende elementen zullen in de loop van de legislatuur verder uitgerold worden in onder meer het in de visienota vermelde 'witboek aanvullende financiering' en de jaarlijkse beleidsbrieven. Daarnaast zal ik de prioriteiten uit deze visienota duidelijk overmaken aan de adviescommissie en de pool van beoordelaars.

Op deze manier wil ik mij, samen met de sector, volledig inzetten voor de verdieping, versterking en verduurzaming van ons uniek, internationaal gewaardeerd, divers en dynamisch kunstenlandschap in Vlaanderen.

DEEL I: OMGEVINGSANALYSE VAN HET VLAAMSE KUNSTENLANDSCHAP

Een duurzame kunstenvisie vertrekt van de waarde van kunst voor de samenleving. Kunst geeft een samenleving vorm en inhoud. Ze verrijkt ons leven, inspireert ons, ontroert ons. Kunst (beleving) prikkelt, genereert creativiteit en stimuleert identiteitsbeleving en zelfontplooiing. Binnen onze samenleving, die gestoeld is op een rijke cultuur en gemeenschappelijke referentiekaders, nodigt kunst uit om gedeelde waarden en normen vanuit een ander perspectief te bekijken, om vertrouwde grenzen af te tasten en onze horizon te verbreden. Door zich cultureel te engageren doen we competenties op die ons veerkracht en houvast bieden binnen andere levensdomeinen.

Kunst levert ook een meerwaarde op economisch vlak, bijvoorbeeld op het vlak van omzet en tewerkstelling. De creatieve sector (cultuur- en mediasector) in de Europese Unie voorziet in 7,06 miljoen jobs en een jaarmzet van 535,9 miljard euro, en is daarmee de derde grootste verschaffer van werkgelegenheid in Europa.¹ Daarnaast speelt kunst ook een belangrijke rol als vliegwiel en heeft ze positieve spillovereffecten binnen sectoren zoals media, economie, toerisme en buitenlandse handel. Ze is ook een belangrijke motor van innovatie en van lokale en regionale imagebuilding en ontwikkeling. Kunstprojecten en -organisaties en kunstenaars worden beschouwd als belangrijke *'soft location factoren'* om de aantrekkingskracht van steden en regio's te verhogen voor inwoners, investeerders, toeristen en nieuw creatief talent.

Beleidsmatig worden de kunsten steeds meer als een geheel beschouwd. In 2004 zette het eerste Kunstendecreet als geïntegreerd kader voor de ondersteuning van de meeste kunstdisciplines (behalve literatuur en film) een belangrijke stap in die richting. Het nieuwe Kunstendecreet (2013) gaat nog verder. Zo is er geen sprake meer van organisatievormen op basis van artistieke disciplines. Organisaties zijn vrij om hun *'artistieke DNA'* te omschrijven op basis van de functie(s) (ontwikkeling, productie, presentatie, participatie en/of reflectie) die ze willen opnemen in één of meerdere disciplines.

Naast de Vlaamse Gemeenschap zijn diverse overheidsniveaus betrokken bij de ondersteuning en organisatie van het kunstenlandschap.

Steden en gemeenten hebben door hun groeiende beleidsaandacht voor kunst en cultuur, als onderdeel van lokale ontwikkeling, een steeds grotere impact op het kunstenveld.

Ook de provincies nemen tot op vandaag hun rol op. Het Vlaams Regeerakkoord stelt dat de provincies verder worden afgeslankt en ze niet langer persoonsgebonden bevoegdheden zullen uitoefenen. De persoonsgebonden bevoegdheden zullen overgedragen worden naar hetzij het Vlaamse, hetzij het (boven)lokale niveau. Dit stelt de kunstensector en het kunstenbeleid in Vlaanderen de volgende maanden voor grote uitdagingen.

In Brussel is het kunstenbeleid bij uitstek een zaak van diverse overheden, waaronder de Vlaamse en Franse Gemeenschap, de 19 gemeenten, de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en de Cocof en de federale overheid. De VGC voert een kunstenbeleid dat inspeelt op het diverse, internationale en meertalige karakter van de stad, met onder meer een focus op het detecteren en ondersteunen van het talrijk aanwezige talent en van innovatieve en experimentele werkingen.

¹ EY (2014). *Creating growth. Measuring cultural and creative markets in the EU.*

Brusselse initiatieven laten zich niet binden door de bevoegdheidsverdelingen: er is steeds meer samenwerking tussen Vlaamse instellingen en hun Franstalige evenknieën.

Ook de federale overheid heeft een directe invloed op de kunsten in Vlaanderen en Brussel, door het beheer van belangrijke culturele instellingen, zoals de Munt, Bozar en het Nationaal Orkest. De federale overheid oefent daarnaast een niet onaanzienlijke indirecte invloed uit omdat ze bevoegd is voor materies zoals onder meer het kunstenaarsstatuut, fiscaliteit, tax shelter en btw.

Ook internationale organisaties zoals de Europese Unie, de Raad van Europa en de Verenigde Naties nemen op diverse domeinen nadrukkelijk een rol op in de beleidsvorming, zoals de draagwijdte en de toepassing van het auteursrecht.

1. Het Vlaamse kunstenlandschap: één en divers

Met recht en reden mogen we stellen dat de Vlaamse kunstensector bloeit en hoogkwalitatief is. Het talrijk aanwezig creatieve en uitvoerende artistieke talent en de initiatiefkraft van de kunstensector liggen aan de basis van dit succes.

Typend voor ons kunstenlandschap is, naast de densiteit van het artistieke talent, de fijnmazige en gelaagde structuur. Het Vlaamse kunstenlandschap wordt gekenmerkt door een bijzonder samenspel van (middel)grote en kleine spelers en initiatieven, een grote diversiteit aan (deel)disciplines en een fijnmazig netwerk van culturele infrastructuur.

1.1. Een samenspel van diverse kunstenuorganisaties en -initiatieven

De voorbije decennia heeft zich in en rond de typische Vlaamse ruit, het stedelijk kerngebied rond de grootstedelijke gebieden van Brussel, Leuven, Antwerpen en Gent, een fijnmazig artistiek web ontwikkeld. De eigenheid van Vlaanderen ligt in de idee van de nevelstad. Hier zijn stedelijke functies, zoals kunsten, niet geclusterd in grootstedelijke agglomeraties (zoals Parijs of Londen), maar uitgespreid over het hele Vlaamse landschap.

Met de cultuur- en gemeenschapscentra beschikt Vlaanderen over een laagdrempelige en goed gespreide infrastructuur voor cultuur in de brede zin van het woord, maar ook voor de kunsten in het bijzonder. Die sterke lokale vernetwerking van culturele infrastructuur schraagt voor een groot deel het draagvlak voor de kunsten in Vlaanderen. Kunst is voor Vlamingen nooit veraf.

Het Vlaamse kunstenlandschap kent een grote verscheidenheid aan organisaties en initiatieven: er zijn gezelschappen, productiehuizen, concertorganisaties, ensembles, muziekclubs, kunsthallen, kunstencentra, werkplaatsen, ateliers, managementbureaus, festivals, cultuurcentra, projectruimtes, wijk- en stadsgebonden projecten, residenties, etc. Er zijn organisaties en initiatieven met zowel internationale als lokale reikwijdte, gevestigde instituten en nieuwkomers, traditie en experiment, repertoire en vernieuwing, grote en kleinere publieken.

Dit diverse, gelaagde en fijnmazige landschap is het resultaat van een historisch samenspel van artistiek talent, organisatietalent en een beleid dat aan een kunstenlandschap kansen geeft en vertrouwen schenkt. Het samenspel van sectorinitiatief en beleidsmatige steun leidde tot de uitbouw van een breed ondersteuningsinstrumentarium via het Kunstendecreet, via het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF), het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) en andere beleidskaders en -instrumentaria zoals onder meer FOCI, het decreet Lokaal Cultuurbeleid en het Participatiedecreet.

Het totale budget van het Kunstendecreet bedraagt 139.843.621 euro, exclusief de middelen voor buitenlandse presentatieplekken en residenties (die op begroting 524.700 euro bedragen).²

Ongeveer een derde (32%) van de middelen van het Kunstendecreet, meer bepaald 45.098.980,7 euro, is gereserveerd voor de **vijf Vlaamse kunstinstellingen**: de Ancienne Belgique, de Filharmonie, de Singel, het Kunsthuis en Brussels Philharmonic (het Vlaams Radio Orkest en het Vlaams Radio Koor).

De kunstinstellingen zijn een diverse groep van kunstenuorganisaties die een permanente erkenning genieten en die worden aangestuurd via beheersovereenkomsten. Ze fungeren als ambassadeurs

² Alle bedragen en percentages hebben betrekking op 2015, tenzij anders vermeld. Vanaf 2016 worden de buitenlandse presentatieplekken en residenties ook binnen het Kunstendecreet opgenomen.

binnen het Vlaamse kunstenlandschap en spelen een belangrijke rol op het vlak van tewerkstelling. Zo zijn de kunstinstellingen samen goed voor een tewerkstelling van 693,6 VTE.

Kunsthuis Vlaanderen is de organisatie die is ontstaan uit het fusietraject dat liep sinds 2012 tussen het Koninklijk Ballet van Vlaanderen en de Vlaamse Opera. De opdracht is op dit ogenblik het brengen van zowel het klassieke opera- en balletrepertoire als hedendaagse opera- en balletcreaties.

Brussels Philharmonic en de Filharmonie brengen beide onder meer het symfonische repertoire. Zowel deze beide orkesten als het orkest van het Kunsthuis hebben musici in vast dienstverband en zijn hierdoor uniek in het Vlaamse kunstenlandschap. Ook Ballet Vlaanderen is de enige dansorganisatie die haar dansers jaarcontracten kan aanbieden.

DeSingel is het voorbije decennium uitgegroeid tot een kunstcampus die niet alleen de 'grensoverschrijdende' canon presenteert, maar ook een broedplaats voor artistieke creatie is.

De Ancienne Belgique, tot slot, werd het meest recent erkend als kunstinstelling en neemt als concertorganisatie een unieke plaats in binnen het nationale en internationale pop & rock landschap.

Het nieuwe Kunstendecreet laat toe om het kunstenlandschap te actualiseren en het aantal kunstinstellingen uit te breiden. Op 30 januari werden het Concertgebouw Brugge en de Vooruit in Gent als kandidaat voorgedragen. Zij komen zo in aanmerking voor een erkenning als kunstinstelling, en hebben zich ook kandidaat gesteld. Hun werking wordt nu geëvalueerd door een erkenningscommissie met binnenlandse en buitenlandse experts. Op basis van deze evaluatie zal de Vlaamse Regering nog voor de zomer een definitieve beslissing nemen.

Via het Kunstendecreet ontvangen 262 **kunstenorganisaties** een werkingssubsidie die in totaal goed is voor 88.204.640,77 euro. Deze structureel gesubsidieerde organisaties vormen met 63% van het totale kunstenbudget binnen het Kunstendecreet de kern van het kunstenlandschap. Zij creëren het ruime aanbod, dat over Vlaanderen en buiten de landsgrenzen wordt verspreid, ontdekken nieuw talent, zorgen voor zuurstof en genereren werkgelegenheid. In 2012 waren er 2.031,39 VTE in loondienst tewerkgesteld bij de kunstenorganisaties met een werkingssubsidie (incl. steunpunten, excl. kunstinstellingen).

De werkingssubsidies voor kunstenorganisaties, en i.h.b. voor producerende organisaties, kenden de voorbije legislaturen een constante groei. Dit leidde enerzijds tot een verdere groei en professionalisering van het gesubsidieerde kunstenlandschap, maar anderzijds ook tot een toenemende versnippering over een steeds groter aantal producerende organisaties. Deze versnippering verhoogt de druk op de speel- en toonmogelijkheden van producties, met een groeiend onevenwicht tussen productie (aantal producties) en spreiding (aantal voorstellingen/toonmomenten en aantal toeschouwers/bezoekers) en een verminderde slagkracht van organisaties tot gevolg. Daarbij worden kunstenorganisaties ook getroffen door besparingen door diverse overheden.

Behalve initiatieven die in de verschillende disciplines inzetten op de creatie en spreiding van kunst, worden binnen de groep van kunstenorganisaties die een werkingssubsidie ontvangen ook enkele organisaties ondersteund die instaan voor praktijkondersteuning en deskundigheidsbevordering, namelijk het Kunstenpunt, het Kunstenloket³ en het Vlaams

³ Het Kunstenloket wordt nominatim buiten het Kunstendecreet gesubsidieerd voor 522.000 euro. Vanaf 2016 wordt het Kunstenloket ook binnen het Kunstendecreet opgenomen.

Architectuurinstituut (VAi). Het Kunstenpunt omvat 2,3% van de totale werkingssubsidies voor kunstorganisaties en het VAI 0,5%.

De inkomstenstructuur van de Vlaamse kunstorganisaties vertoont grote verschillen. Er is een breed spectrum, gaande van hoofdzakelijk gesubsidieerde structuren tot organisaties die geen of een beperkt deel van hun inkomsten uit subsidies genereren (vb. arthouse cinema's, uitgeverijen, pop & rock organisaties, galerieën, architectuurorganisaties, gameontwikkelaars). De ene discipline of werkvorm heeft op de markt meer kansen dan de andere, afhankelijk van onder meer de grootte van de potentiële markt en de vaste en variabele productiekosten.

Volgens de gestructureerde financiële cijfers uit de boekhoudingen van 274 organisaties (excl. kunstinstituten) die in 2012 werkingssubsidies ontvingen op basis van het Kunstendecreet, halen de kunstorganisaties samen 37% van hun inkomsten uit werkingssubsidies van de Vlaamse Gemeenschap, 22% uit andere subsidies en 41% uit eigen inkomsten⁴. Weliswaar schuilt achter dit gemiddelde bedrag van eigen inkomsten een grote diversiteit.

Uit het onderzoek '*Kunstorganisaties op zoek naar inkomsten*' (2013) blijkt dat het gemiddelde aandeel directe marktinkomsten bij kunstorganisaties in de meeste (deel)disciplines tussen de 30 en 40% ligt, op uitzondering van folk & wereldmuziek (67%), pop & rock (61%), architectuur (54%) en dans (47%). Bij organisaties beeldende kunst bedraagt het gemiddeld aandeel marktinkomsten slechts 15%. Hoewel er duidelijke verschillen zijn tussen sectoren, is het echter moeilijk om generaliserende uitspraken te doen over het verband tussen eigen inkomsten en de (deel)discipline of soort organisatie.⁵

Naast de werkingssubsidies ondersteunt het Kunstendecreet organisaties en kunstenaars via **projectmatige of tijdelijke initiatieven** (o.a. projectsubsidies, ontwikkelingsbeurzen, creatieopdrachten, opnameprojecten, werkverblijven, tegemoetkomingen in reis-, verblijf- en transportkosten en internationale projecten). Het budget voor deze tijdelijke initiatieven bedraagt momenteel 6.540.000 euro op begroting of 5% van het totale kunstenbudget (7% in verhouding tot de werkingssubsidies).

1.2. Een diversiteit aan disciplines

Naast een grote diversiteit en fijnmazigheid van verschillende kleinere en grotere organisaties en initiatieven, kenmerkt het Vlaamse kunstenlandschap zich ook door een uniek samenspel van diverse (deel)disciplines met zeer specifieke kenmerken, structuren, werkvormen en noden. Deze disciplines zijn: muziek, podiumkunsten, beeldende kunst, vormgeving, architectuur, audiovisuele kunst, letteren en multidisciplinair.

Muziek

Vlaanderen heeft een grootse traditie wat muziek en muziekbeleving betreft. De Vlaamse muziekcultuur heeft zich ontwikkeld tot een buitengewone smeltkroes van invloeden waar

⁴ In 2012 ontvingen deze organisaties samen 94.794.054,23 euro aan subsidies van de Vlaamse Gemeenschap, 57.487.207,52 euro aan andere subsidies en realiseerden ze samen 105.248.556,89 euro aan eigen inkomsten, wat een totaal van 257.529.818,64 euro aan inkomsten geeft.

⁵ Van de Velde, W., Hesters, D. & Van Looy, B. (2013). *Kunstorganisaties op zoek naar inkomsten. Welke businessmodellen zijn haalbaar?* In: Kwarts: financiële en zakelijke modellen voor de kunsten in Vlaanderen.

dynamiek en vernieuwing van uitgaat, gaande van populaire en commerciële muziek tot underground niches en experimenten.

Naast de individuele artiesten draagt een brede groep van organisaties bij aan de ontwikkeling van dit veld: van muzieklabels tot boekingskantoren, van managers tot promotoren, van technici tot opnamestudio's, van jeugthuizen tot muziekclubs, van concertzalen tot festivals, van muziek(hoge)scholen tot muziekwinkels. De verspreiding van muziek is door het internet en de sociale media goedkoper en makkelijker dan ooit.

De afgelopen decennia heeft het Vlaamse kunstenbeleid een steeds fijnmaziger subsidienetwerk ingezet om het muzieklandschap maximaal de kans te geven om zich verder te ontwikkelen. Dit gebeurde op verschillende snelheden afhankelijk van het genre. Terwijl het Vlaams muziekbeleid zich aanvankelijk beperkte tot klassieke ensembles, orkesten en festivals, werd eind jaren '90 de opening gemaakt naar niet-klassieke genres.

De muzieksector omvat 21,4% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies (excl. AB, de Filharmonie en Brussels Philharmonic). Met 73 organisaties die een werkingssubsidie ontvangen, heeft het gesubsidieerde muzieklandschap vandaag een ruime veldstructuur. Binnen de gesubsidieerde initiatieven zijn diverse muzikale subgenres vertegenwoordigd, elk met hun eigen dynamiek, logica en werkprocessen: experimentele muziek, folk, hedendaags klassiek, jazz en improvisatie, klassiek, kleinkunst, pop & rock en wereldmuziek.

Het overgrote deel van de middelen gaat naar de productie en presentatie van klassieke muziek. 66% of 12.426.000 euro van de middelen voor werkingssubsidies gaat naar 32 klassieke muziekorganisaties, en 34% of 6.442.000 euro gaat naar 41 organisaties binnen de niet-klassieke genres zoals jazz, wereldmuziek, folk en pop & rock (o.a. het clubcircuit, alternatieve managementbureaus, opnameprojecten). Als we de kunstinstellingen meerekenen (de twee grote orkesten en de Ancienne Belgique), dan is deze verhouding 77% (27.817.000 euro) voor klassieke muziekorganisaties tegenover 23% (8.257.000 euro) voor niet-klassieke muziekorganisaties. Bij de projectsubsidies ligt de verhouding rond 50/50.

Dat het overgrote deel van de middelen naar het klassieke muziekgenre gaat heeft te maken met het enorm brede repertoire en het feit dat deze periode meer dan 1000 jaar muziekgeschiedenis omvat. Bovendien is er lange tijd gekozen om geen subsidies te verstrekken aan andere genres wat bij de concrete subsidieverdeling wordt megedragen.

De gevarieerde mix van muziekvormen wordt aangeboden op een breed en fijnmazig netwerk van podia. Vlaanderen is rijk aan presentatieplekken met tal van muziekclubs, concertzalen en festivals die internationaal veel artistieke erkenning genieten. De dynamiek is groot en er komen steeds nieuwe podia bij. Het concertcircuit in dance, pop & rock bloeit.

Binnen bepaalde genres (o.a. klassiek, jazz of wereldmuziek) worden de speelkansen bedreigd door het afkalven van risicovol en/of experimenteel programmeren, besparingen, een grote druk op publiekscijfers en een cultuur van premières en exclusiviteit. De diversiteit binnen de programmatie is dan ook een aandachtspunt.

Zo blijkt uit de spreidingscijfers van de muziekensembles die een werkingssubsidie ontvangen, dat in 2012 met 334 producties en 1029 uitvoeringen 433.372 toeschouwers werden bereikt. Gemiddeld zijn er per productie drie uitvoeringen. 41% van de uitvoeringen wordt internationaal gespeeld, 11% in de cultuur- en gemeenschapscentra, 28% in eigen huis of op een toonplek die wordt ondersteund door het Kunstendecreet en 20% op een ander podium.

Podiumkunsten

De Vlaamse podiumkunsten hebben in binnen- en buitenland een bijzonder solide reputatie. Er is niet enkel een hoge dichtheid van artistieke kwaliteit, maar het landschap heeft ook een specifieke structuur waarin die kwaliteit ontstaat en gedijt. Vlaanderen wordt benijd voor haar grote diversiteit aan soorten huizen en instellingen: gezelschappen en productiehuizen met of zonder eigen infrastructuur, kunstencentra, werkplaatsen, managementbureaus, festivals, etc. En binnen dit veld is er een voortdurende uitwisseling tussen de 'spelers'.

Het fundament voor dit rijke podiumlandschap werd gelegd in de jaren '80. Vervolgens beleefde het een sterke groei en deinde het podiumveld gestaag uit. Sinds 1993 is het aantal producties per seizoen quasi verdubbeld. De groei van het aantal producties was het sterkst in de jaren '90.⁶

Met 41,2% van de totale werkingssubsidies voor kunsten (excl. Kunsthuis) zijn de podiumkunstenorganisaties het sterkst vertegenwoordigd binnen de Vlaamse kunstensector. De podiumkunstengezelschappen die een werkingssubsidie ontvangen (excl. Kunsthuis) produceerden in 2012 samen 611 producties en 8.404 voorstellingen en bereikten hiermee 1.622.314 toeschouwers. Ongeveer een derde van de voorstellingen werd in het buitenland opgevoerd, 31% in eigen huis of bij een organisatie uit het Kunstendecreet, 24% in cultuurcentra en gemeenschapscentra en de overige 14% op andere toonplekken zoals socio-culturele organisaties. De helft van de producties wordt minder dan 14 keer getoond.

Naast de gesubsidieerde sector, bestaan de podiumkunsten ook uit een groot aanbod aan niet-gesubsidieerde voorstellingen (vb. stand-up comedy). Tevens opvallend is de hybridisering van het podiumkunstenaanbod, met minder theater pur sang, met muziektheater en dans en meer verbindingen tussen de disciplines. Een steeds grotere inbreng – van muziek, film, beeldende kunst, vormgeving, wetenschap, technologie – tekende ook de opkomst van de performance. Deze hybridisering zorgde voor een grote vernieuwing.

De podiumkunstensector ervaart dat lokaal, maar ook internationaal de spreidingskansen verkleinen. Verschillende oorzaken worden in het kader van de spreidingsproblematiek aangehaald: er is de stijging van het aantal producties zelf, de beperkte beschikbaarheid van podiumzalen, de druk vanuit de commerciële sector en het feit dat toonplekken minder risico's nemen. Ook de beperktere programmatiebudgetten en de bezuinigingen in het buitenland, waaronder Nederland, beïnvloeden de speelkansen. Bovendien is er nauwelijks media-aandacht, wat het bereiken van een groter publiek bemoeilijkt.

Ook lokaal zoekt men naar meer inkomsten en dus naar grotere publieken. Uit een bevraging van de Vereniging Vlaamse Cultuur- en gemeenschapscentra (VVC) uit 2014 blijkt dat bijna 40% van de cultuurcentra moet besparen. Men tracht deze besparingen te compenseren door meer inkomsten te genereren (vb. een verhoging van de ticketprijzen), en minder, goedkopere of meer populaire voorstellingen in te plannen. Intergemeentelijke samenwerking zou hier een oplossing kunnen bieden, maar is niet altijd evident aangezien deze niet altijd strookt met de lokale ambities.⁷

⁶ VTi (2014). *De podiumkunsten in Kaart*. In: Courant, 110.

⁷ Advies SARC "De problematiek van productie van podiumkunsten en de spreiding ervan in de cultuurcentra", 27 februari 2015.

Theater

Het theaterlandschap ontvangt 28,2% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies, en is hiermee de grootste discipline binnen de gesubsidieerde podiumkunsten. Momenteel ontvangen 45 organisaties een werkingssubsidie. In 2012 bereikten de theaterorganisaties die een werkingssubsidie ontvingen met 472 producties en 6.618 voorstellingen in totaal 1.119.110 toeschouwers. Het gemiddeld aantal voorstellingen per productie bedraagt 14. Een vierde van de voorstellingen vond in het buitenland plaats, 25% in de cultuurcentra, 33% in eigen huis of bij een organisatie uit het Kunstendecreet en 16% op andere toonplekken.

De Vlaamse gesubsidieerde theatersector beschikt over een breed veld van gezelschappen die de jongste jaren evolueerden naar open productiekernen, die los-vaste relaties aangaan met een waaier aan makers van alle generaties. Zij evolueerden van 'klassieke instellingen' naar open structuren waar verschillende kunstvormen een plaats krijgen en nieuwe relaties met het publiek worden gezocht.

Een bijzonder aandachtspunt is kinder- en jeugdtheater. De kinder- en jeugdtheaters in de grote steden verenigen de functies productie, presentatie en participatie. Kinder- en jeugdtheater wordt, 'getrapt' aangeboden: in eigen huis verloopt dit via het eigen scholennetwerk en de ouders, bij spreiding zitten daar gewoonlijk nog cultuurcentra tussen, met hun eigen schoolcontacten. In principe kost kinder- en jeugdtheater evenveel als 'volwassenentheater', maar de uitkoopsommen liggen beduidend lager. De ticketprijzen per kind liggen op hun beurt ook lager, en bovendien is daar de maximumfactuur in het basisonderwijs bijgekomen.

Dans

Vlaanderen en Brussel zijn vandaag het 'Mekka van de dans'. Dans draagt bij tot de unieke artistieke uitstraling van onze regio waar veel landen naar opkijken. Door zijn grote systemische openheid speelt dans ook een voortrekkersrol op vlak van hybridisering en vernieuwing.

Dans behoort tot de 'live arts', net zoals theater en muziek, maar heeft een aantal bijzondere karakteristieken. Dans is een moeilijk af te bakenen kunstvorm die zeer verschillende vormen – haast zelfstandige disciplines – aanneemt, variërend op een schaal tussen klassiek ballet (sterk gecodificeerd en zo ook 'meetbaar' qua kwaliteit) tot 'performance' (waar het concept de ultieme logica is). Wat deze dansvormen bindt, is het menselijk lichaam in actie als primair medium.

Dat dans in de eerste plaats lichaamskunst is, vraagt veel tijd en ruimte en eist een investering aan zich, nog los van de kosten verbonden aan het produceren. De laatste jaren maakten artist-run en artist-centered organisaties (zie punt 2) in de danssector opgang, wat resulteerde in een mobiel en flexibel dans- en performanceveld. Met hun lichte flexibele structuren zijn dergelijke collectieve organisatiemodellen in staat om dansers en makers op verschillende momenten van hun loopbaan efficiënt, op maat en van A tot Z te begeleiden. Uiteraard kunnen zij niet de hele instroom in de danssector verwerken.

De danssector omvat 8,1% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies (excl. Kunsthuis/Ballet). Er zijn momenteel 18 dansorganisaties die een werkingssubsidie ontvangen, waaronder enkele grote, gevestigde en goed uitgebouwde gezelschappen en heel wat kleinere structuren.

De spreiding van dans verschilt met de spreiding van de andere podiumkunsten. De Vlaamse structureel gesubsidieerde danssector was in 2012 goed voor 74 producties en 835 voorstellingen met een bereik van 319.251 toeschouwers. Het gemiddeld aantal voorstellingen per productie bedraagt 11. Maar liefst 54 producties of 77% van de voorstellingen werden in het buitenland getoond voor 255.303 toeschouwers. Slechts 3% van de voorstellingen werd gespeeld in cultuur- en gemeenschapscentra en 16% bij een andere organisatie uit het Kunstendecreet. Het begrip 'hedendaagse dans' is vaak onduidelijk voor buitenstaanders, en daardoor is het niet makkelijk om nieuwe publieken te vinden. Hierdoor is hedendaagse dans te weinig zichtbaar in het presentatieaanbod in Vlaanderen.

Muziektheater

De sector van muziektheater is in Vlaanderen zeer sterk uitgebouwd. Het manifesteert zich in vele vormen, van opera, operette en musical tot nieuwe, hedendaagse vormen van muziektheater. Deze investering, uniek in Europa, heeft geloond en heeft de bloei van het Vlaamse muziektheater mogelijk gemaakt.

Naast de ondersteuning van Opera Vlaanderen (Kunsthuis), bestaat het gesubsidieerde muziektheaterveld vandaag uit 11 kleine en middelgrote organisaties, die zowel qua doelgroep en inhoudelijke benadering als qua schaal en muzikale benadering verschillen. Muziektheater omvat 4,9% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies (excl. Kunsthuis/Opera Vlaanderen).

In 2012 bereikten de muziektheaterorganisaties die een werkingssubsidie ontvingen met 76 producties en 951 voorstellingen in totaal 183.953 toeschouwers. Het gemiddeld aantal voorstellingen per productie bedraagt 13. Ongeveer een vierde (26%) van de voorstellingen werd in het buitenland gespeeld, 30% in cultuur- en gemeenschapscentra, 31% in eigen huis of bij een andere organisatie uit het Kunstendecreet en de resterende voorstellingen op andere toonplekken.

Beeldende kunst

De Vlaamse hedendaagse beeldende kunstenaars behoren kwalitatief tot de wereldtop. Onze verzamelcultuur is wereldwijd bekend. Ons galeriewezen is sterk uitgebouwd, en de instituten en organisaties konden dankzij het Kunstendecreet en het Cultureel-erfgoeddecreet (musea) met de professionalisering van hun werking starten.

Kenmerkend voor de beeldende kunstensector is de grote verscheidenheid aan spelers die binnen verschillende organisatorische en financiële kaders (individuen, organisaties, publieke en private spelers, etc.) en beleidskaders (o.a. Kunstendecreet en Cultureel-erfgoeddecreet) opereren: o.a. werkplaatsen, managementbureaus, residenties, projectruimtes, small spaces, kunsthallen, kleine ruimtes, musea, kunsthogescholen.

De 22 beeldende kunstorganisaties die momenteel een werkingssubsidie ontvangen via het Kunstendecreet vullen elkaar qua profiel goed aan, met zowel kunstenaars- als publieksgerichte initiatieven. De beeldende kunstensector omvat 4,7% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies. Dit percentage dient wel genuanceerd te worden, aangezien de middelen die de hedendaagse kunstmusea M HKA, Mu.ZEE, Middelheim en SMAK krijgen vanuit het Cultureel-erfgoeddecreet hierin niet vervat zitten. Deze musea krijgen samen 6.468.778 euro, waarvan ca. 70% voor het M HKA.

Beeldende kunst is sterk gebaseerd op actoren die op individuele basis werken i.h.b. kunstenaars maar ook curatoren, mediators, critici. Om kwaliteitsvol te kunnen werken, bestaat de inkomstenstructuur van beeldende kunstenaars steeds uit een én-én structuur en dit op de verschillende momenten in hun carrière. Zowel rechtstreekse ondersteuning in de vorm van subsidies, verkoop via galerieën en aan particulieren, als de rol van de musea en organisaties voor actuele kunst (via aankoop en verloning) vormen gelijktijdig en gezamenlijk het kader waarbinnen beeldend kunstenaars kwaliteitsvol kunnen ontwikkelen en werken.

De sector van de beeldende kunst is sterk afgestemd op de private kunstmarkt. Zo steunen private verzamelaars (o.a. particulieren, bedrijven, banken) (startende) kunstenaars via de aankoop van kunstwerken; soms vervullen ze ook de rol van mecenas of coach of richten ze hun eigen stichting of museum op. Daarnaast zijn er promotiegalerieën die oeuvres en carrières van (startende) beeldend kunstenaars toeleiden naar de landelijke en internationale markt. Promotiegalerieën vervullen een belangrijke schakel- en selectiefunctie binnen de kunstmarkt. Ze vormen de eerste link tussen het kunstenaarsatelier en de commerciële buitenwereld of private kunstmarkt. Het merendeel van de Vlaamse promotiegalerieën ziet hun omzet echter dalen als gevolg van de economische crisis die invloed heeft op het koopgedrag van verzamelaars.⁸

De private kunstmarkt is zowel voor de beeldend kunstenaars als voor de organisaties cruciaal, dit met het oog op de verwerving van inkomsten én symbolisch kapitaal. Duurzame relaties tussen private actoren (vb. verzamelaars) en de publieke sector (vb. musea) zijn echter nog te beperkt. Het ontbreekt hiertoe aan instrumenten zoals erfenisregelingen, fiscale voordelen of de ondersteuning voor kunstaankopen (vb. kunstkoopregeling).

In Vlaanderen is er ook al een lange traditie van kunstopdrachten in de publieke ruimte (vb. beelden, performances, tijdelijke ingrepen) door publieke en private spelers. De opdrachtgever kan een kunstorganisatie zijn, maar ook een lokaal bestuur of een private bouwprojectontwikkelaar. Kunst komt in een publieke of private niet-kunstenomgeving terecht en dit vraagt professionele bemiddeling om een gewenst resultaat te bekomen. Er is dan ook een grote en groeiende vraag naar duidelijke informatie en begeleiding vanuit allerhande opdrachtgevers die niet vertrouwd zijn met de kunstensector.

Architectuur

Meer dan andere kunsten is architectuur maatschappelijk ingebed en gebonden. De positie van architectuur binnen de samenleving wordt in sterke mate beïnvloed door raakvlakken met de kunsten, maar ook met andere domeinen zoals erfgoed, stedenbeleid, ecologie, economie en omgeving en natuur. Architectuur heeft een belangrijke rol als vliegwiel voor innovatie in maatschappelijke en ruimtelijke kwesties (vb. demografische ontwikkelingen, verstedelijking, mobiliteit). Door deze kwesties in een nieuw daglicht te plaatsen, worden reguliere opvattingen over hoe we vandaag met onze ruimte omgaan in vraag gesteld.

Uit het onderzoek *'Creatieve Industrieën in Vlaanderen: Mapping en bedrijfseconomische analyse'* van de Antwerp Management School bleken er in Vlaanderen in 2008 10.090 zelfstandige

⁸ De Voeght, Lotte (2011). *Is de promotiegalerie een utopie geworden?* In: Rekto Verso.

architecten te zijn, 661 werkgevers binnen de architectuursector met 1.507 werknemers en een omzet van 925.696.725 euro.⁹

Het kunstenbeleid ondersteunt niet de productie van architectuur op zich (ontwerp- en bouwprocessen), maar wel de reflectie en het debat erover, om op die manier – indirect – de ontwikkeling van de sector te stimuleren. Deze sensibiliserende activiteiten vatten we samen met de term 'architectuurcultuur'. Architectuurcultuur omvat 0,5% van de totale uitgaven voor werkingssubsidies (excl. VAI) binnen het Kunstendecreet.

Vanuit het Kunstendecreet ontvangen momenteel zeven diverse en kleinschalige architectuurcultuurorganisaties een werkingssubsidie. Ze leggen zich toe op kritische reflectie, discoursontwikkeling en ontwerpend onderzoek over o.a. duurzaam bouwen, regionale ontwikkeling en stedelijkheid. Ze organiseren hierrond tentoonstellingen, publicaties, stadswandelingen, artistieke ruimtelijke ingrepen, community projecten, etc. Architectuurorganisaties werken multidisciplinair en ontplooiën hun werking over verschillende beleidsdomeinen heen.

Door de ondersteuning via het Kunstendecreet hebben de architectuurcultuurorganisaties zich kunnen professionaliseren. De voorbije jaren is een actiever wordend veld ontstaan dat wordt bespeeld door onder meer architectuurorganisaties, kennisorganisaties, overheidsdiensten, architectenbureaus en individuele actoren. Ook de samenwerking die architectuurorganisaties opzetten met kunstorganisaties en grote spelers zoals Bozar en deSingel, creëert een sterke hefboom voor architectuurcultuur.

In 2015 werd het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) omgevormd van kunstesteunpunt naar sectorinstituut. Als sectorinstituut legt het VAI zich, naast de steunpuntwerking, toe op een producerende, sensibiliserende rol voor architectuurcultuur.

Een steeds sterkere impuls gaat de jongste jaren uit van individuen waaronder architecten, ontwerpers maar ook schrijvers, onderzoekers en fotografen. Individuele ontwerpers of onderzoekers binnen architectuurcultuur opereren zeer flexibel en gaan vlot allianties aan voor werk in opdracht of coproducties. Ze kennen echter onvoldoende de wegen voor ondersteuning binnen het kunstenbeleid omdat hun loopbaan zich vaak buiten de kunstensector ontwikkelt.

Vormgeving

Vormgeving of design heeft betrekking op het ontwerpen van producten, diensten of processen, binnen verschillende sectoren (o.a. kunsten, zorgsector, ICT sector, landbouw, economie, technologie). Als discipline bevindt vormgeving zich in een continuüm tussen engineering en kunst, tussen functionaliteit en esthetiek, tussen de bedrijfswereld en de kunsten.

Het domein van vormgeving is zeer divers en omvat domeinen zoals productontwerp, service design, digitale vormgeving, juweelontwerp, grafisch vormgeving, illustratie, industrieel ontwerp, mode, etc. De meeste vormgevers werken in opdracht en combineren allerlei activiteiten. Voor de presentatie en promotie van hun werk zijn ze sterk afhankelijk van tentoonstellingen (o.a. in kunstencentra, (design)musea en galerieën), publicaties en designbeurzen in binnen- en vooral buitenland.

⁹ Guiette, Alain et. al. (2011). *Creatieve Industrieën in Vlaanderen: Mapping en bedrijfseconomische analyse*. Antwerp Management School.

Vormgeving is in Vlaanderen uitgegroeid tot een economische groeifactor. Vlaamse vormgevers genieten zowel in eigen land als internationaal grote belangstelling. Uit het eerder vermelde onderzoek uit 2011 van de Antwerp Management School bleek de designsector in Vlaanderen goed te zijn voor 3.082 zelfstandigen en 1.135 werkgevers met 842 werknemers en een omzet van 93.214.000 euro.

Ter ondersteuning van de Vlaamse vormgevingssector, werden vooral vanuit het beleidsdomein economie initiatieven opgericht, zoals Design Vlaanderen en Design Platform Vlaanderen, met als doel Vlaanderen als designregio op de kaart te zetten. Ook Flanders Investment & Trade speelt een belangrijke rol.

Via het Kunstendecreet krijgt de vormgevingscultuur een extra impuls. Deze sector krijgt 0,2% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies, en is met twee organisaties die een werkingssubsidie ontvangen een kleine speler in het kunstenveld. Aangezien de ondersteuning van vormgeving in sterke mate vanuit het domein economie verloopt, is er binnen het domein kunsten (bijvoorbeeld binnen het Kunstenpunt) geen aanspreekpunt voor vormgeving. Hierdoor verloopt de doorstroming naar het Kunstendecreet minder vlot.

De context waarin een vormgever zich bevindt, is voortdurend in beweging als gevolg van ontwikkelingen zoals digitalisering, demografische verschuivingen, verstedelijking, vergrijzing, uitputting van grondstoffen, etc. Designers experimenteren met diverse vormen, technieken, methodieken en materialen, zetten deze op een vernieuwende manier in en zoeken naar een eigenzinnige en duurzame vormgeving die de beleving vernieuwt. Vormgeving fungeert m.a.w. ook als vliegwiel voor innovatie in andere sectoren. Tegelijkertijd is het belangrijk dat vormgevers voldoende autonoom kunnen reflecteren met ook aandacht voor authenticiteit, autonoom ontwerp, gespecialiseerd vakmanschap en meesterschap.

Audiovisuele kunsten

Single screen audiovisuele kunst

De voorbije jaren bevestigde de Vlaamse audiovisuele productie zich als 'sterk merk' in Vlaanderen en het buitenland. Het huidige succes van de 'Vlaamse film' is mede te danken aan de ondersteuning door het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) en de tax shelter. De jongste jaren steeg het aantal filmproducties aanzienlijk, en kende de Vlaamse audiovisuele sector een verdere professionalisering en internationalisering.

In de huidige beheersovereenkomst met het VAF werd de basis voor een geïntegreerd filmbeleid vastgelegd. In het kader van dit geïntegreerd filmbeleid werd een deel van de audiovisuele kunstenorganisaties die ondersteund werden via het Kunstendecreet overgedragen naar het VAF. Het gaat om initiatieven zoals festivals, vertonersinitiatieven, filmeducatie en filmpublicaties die gefocust zijn op single screen vertoningen. Daarnaast nam het VAF ook de bevoegdheden over van het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media (o.a. vertoningen in het buitenland, organisatie van de Belgische Oscarinzendingen, tussenkomst in reiskosten) en van het steunpunt BAM (nu Kunstenpunt) voor de steunpuntwerking voor single screen creaties en dito vertoning en educatie.

Het VAF wordt hiermee het unieke loket voor het professionele filmberoep in Vlaanderen. Alles wat met promotie te maken heeft, werd bij Flanders Image ondergebracht. Een essentiële taak van het VAF/Filmfonds is het ondersteunen van Vlaamse audiovisuele single screen creaties (op zich staande audiovisuele werken) binnen de categorieën fictie, animatie, documentaire en FilmLab.

In 2014 keurde het VAF 142 aanvragen voor creatie goed. De output aan productiepremie voor lange Vlaamse fictiefilms, waaronder ook enkele low budget films, schommelde de voorbije jaren rond 10 à 11. In 2014 waren het er 12. Daarnaast zijn er vaste akkoorden met Nederland en de Franse Gemeenschap, waardoor ook buitenlandse filmprojecten steun ontvangen, en wordt ook beperkt ingezet op buitenlandse films met bijzondere relevantie voor Vlaanderen.

De Vlaamse audiovisuele sector kent sterke documentaire-producenten, met internationale netwerken. Dit biedt een gezonde voedingsbodem voor gevestigde makers en jong talent. Het blijft echter moeilijk voor regisseurs om van hun documentair werk te leven omdat de economische return beperkt is. Ook de zichtbaarheid voor het grote publiek blijft een probleem.

Binnen animatie zien we een tendens richting lange animatiefilms van Vlaamse signatuur. Voorheen werd er vooral in buitenlands werk geïnvesteerd. Internationale coproductie blijft wel een must voor dit relatief dure genre. Het bestaan van Screen Flanders zorgt er samen met de tax shelter voor dat onze producenten interessante partners zijn voor internationale coproducties.

Films met een breder publiekspotentieel worden meestal vlot vertoond in de multiplexen. Met de filmzalen die zich specialiseren in filmcultuur is het veel minder rooskleurig gesteld. Er zijn in heel Vlaanderen nog slechts 4 klassieke arthouses (16 schermen in totaal) en 9 gesubsidieerde culturele vertoners (17 schermen in totaal), die zich expliciet om niet-mainstreamfilms bekommeren. Ook op vlak van filmeducatie moeten we in Vlaanderen nog een inhaalbeweging maken.

Multiple screen audiovisuele kunst

Het veld van niet-single screen of multiple screen audiovisuele kunst (o.a. installatiekunst, experimentele mediakunst, geluidskunst, crossovers met film), dat ondersteund wordt via het Kunstendecreet, is zeer jong, dynamisch en hybride. Het omvat diverse kleine organisaties of collectieven waaronder productie-, vertonings-, en distributieplatforms, werkplaatsen, alternatieve managementbureaus en artist-run en artist-centered organisaties.

De multiple screen audiovisuele kunst omvat 0,7% van de totale uitgaven voor werkingssubsidies binnen het Kunstendecreet. Momenteel ontvangen zeven multiple screen audiovisuele organisaties een werkingssubsidie. Centraal binnen de niet-single screen audiovisuele collectieven of structuren staat de artistieke praktijk van audiovisuele kunstenaars met aandacht voor experiment en kennisdeling (o.a. op vlak van productie- en distributiemodellen, financiering, promotie) tussen jonge en gevestigde kunstenaars en tussen organisaties. Maatwerk is hierbij cruciaal. Kunstenaars en organisaties worden niet als tegenpolen gezien, maar zijn onlosmakelijk verbonden.

Het veld van de multiple screen audiovisuele kunst is een zeer specifiek werkveld dat minder zichtbaar is voor het beleidsniveau en vaak tussen traditionele categorieën valt. Het bevindt zich tussen de audiovisuele en beeldende kunsten. Anderzijds is het ook zeer verschillend van de beeldende en (single screen) audiovisuele kunsten, bijvoorbeeld op vlak van productie-, distributie- en verdienmodellen. Het is ook sterk afhankelijk van andere domeinen zoals bijvoorbeeld innovatie, media en technologie.

Multiple screen producties impliceren zware technologische investeringen en zijn zeer kostenintensief. Bovendien zijn de producties oneindig reproduceerbaar, wat de betalingsbereidheid reduceert. In een dergelijke context zijn correcte verdienmodellen geen evidentie. De Vlaamse kunstmarkt (o.a. de collectioneurs) is momenteel nog niet klaar voor

dergelijke kunsten die geen producties in de klassieke zin van het woord brengen. In het buitenland, onder meer in Duitsland en de UK, zijn er wel al collectioneurs die investeren in multiple screen kunstproducties.

Bepaalde kunstenaars en organisaties maken zowel single screen als multiple screen audiovisueel werk. Voor hen kan het FilmLab financiële ademruimte bieden. Met het FilmLab wil het VAF makers aanmoedigen om gedurfd en eigenzinnig werk te maken dat niet noodzakelijk beantwoordt aan de courante standaarden van het filmmaken. Ook projecten uit de experimentele mediakunst komen hiervoor in aanmerking, voor zover het gaat over 'filmisch' werk dat bestemd is voor vertoning op single screen platformen (dus naast bioscoop en tv bijvoorbeeld ook computer, gsm, pda, etc.).

Letteren

De afgelopen jaren is werk gemaakt van een geïntegreerd letterenbeleid. Het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) is de beleidsuitvoerder voor het integrale veld (van auteur tot lezer), wat voor duidelijkheid heeft gezorgd. Voor de letteren bedroeg de totale uitgave voor subsidies in 2014 4.827.861 euro.

Het geïntegreerde letterenbeleid heeft al belangrijke verwezenlijkingen tot stand gebracht zoals onder meer het BoekenOverleg, het geïntegreerd residentiebeleid voor binnen- en buitenland, een hernieuwde dynamiek rond auteurslezingen, een nauwe samenwerking met Stichting Lezen rond doelgroepen, interculturaliteit en kansarmoede en diverse onderwijsinitiatieven in samenwerking met Canon Cultuurcel. Op vlak van leesbevordering en internationalisering stellen zich echter nog uitdagingen.

In Vlaanderen zijn er goede non-fictie auteurs en hun titels scoren heel goed bij het publiek. Non-fictie vertegenwoordigt bij de meeste uitgevers momenteel ongeveer 50% van hun uitgaven, en is ook internationaal een groeiend segment van de markt. Nagenoeg alle letterenfondsen in Europese context hebben een regeling voor non-fictie. In Vlaanderen is dit momenteel niet het geval, wat Vlaanderen in een concurrentieel nadelige positie plaatst (zeker tegenover Nederland waar deze regeling wel bestaat).

Het literaire middenveld heeft een belangrijke plaats in de relatie tussen auteur en lezer. De verschillende literaire organisaties zorgen samen voor een gediversifieerd en kwaliteitsvol aanbod van activiteiten, gespreid over heel Vlaanderen.

Het boekenvak bevindt zich in een transitiefase. De snelle en drastische veranderingen, onder meer als gevolg van de digitalisering maar ook door schaalvergroting en globalisering, zetten zowel de uitgeverij als de boekhandel onder druk. Het klimaat dat een breed divers en kwalitatief hoogstaand aanbod garandeert, moet gewaarborgd blijven. In dat kader is een gereglementeerde boekenprijs gepland.

Het huidige Vlaamse tijdschriftenbeleid is versnipperd over het Kunstendecreet, het Cultureel-erfgoeddecreet en het Vlaams Fonds voor de Letteren. Terwijl het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) een subsidiebeleid voert voor literaire tijdschriften, ontvangen negen kunsttijdschriften een werkingssubsidie via het Kunstendecreet. Deze publicaties omvatten 0,5% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies (excl. Ons Erfdeel dat nominatim wordt gesubsidieerd voor 679.000 euro). Dit zorgt voor een verkokerd beleid voor de tijdschriften. De binnen de diverse decreten gesubsidieerde publicaties zijn kleine nichespelers, of ontberen de middelen om hun beschouwingen en kritische reflectie breed zichtbaar te maken.

De jaarlijkse oplage van de kunsttijdschriften met een werkingssubsidie (excl. Ons Erfdeel en een tijdschrift dat louter digitaal wordt verspreid), varieerde in 2013 van 2.750 nummers tot 90.000 nummers, met een gemiddelde oplage van 32.418 nummers.

Multidisciplinair

Het Vlaamse kunstenlandschap is niet alleen bijzonder divers in disciplines; steeds meer is ook merkbaar hoe de grenzen tussen de disciplines vervagen waardoor we kunnen spreken van een hybride landschap. De toenemende hybridisering toont zich in de werkingen van kunstenorganisaties, en i.h.b. bij werkplaatsen, kunstencentra, festivals en cultuurcentra.

Om tegemoet te komen aan deze hybride realiteit, nam in 2008 een beoordelingscommissie 'multidisciplinaire kunstencentra, werkplaatsen en festivals' de kwaliteitsbeoordeling op van aanvragen die zich op het multidisciplinaire profileerden. De multidisciplinaire initiatieven omvatten 20,9% van het totale budget voor werkingssubsidies binnen het Kunstendecreet (excl. deSingel). Momenteel ontvangen 39 multidisciplinaire organisaties een werkingssubsidie via het Kunstendecreet.

De multidisciplinaire organisaties met een werkingssubsidie (excl. deSingel) produceerden in 2012 samen 966 producties en bereikten met 4.204 voorstellingen 945.581 toeschouwers. Het gemiddeld aantal voorstellingen per productie is 4. Ongeveer een derde (29%) van de voorstellingen wordt in het buitenland opgevoerd, 52% in eigen huis of bij een organisatie uit het Kunstendecreet, 8% in cultuur- en gemeenschapscentra en 8% op andere toonplekken.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het merendeel van de middelen binnen deze 'sector' gaat naar initiatieven die uit de podiumkunstensector zijn gegroeid of zich in hoofdzaak op de podiumkunsten richten. Hun multidisciplinariteit ligt dan ook voornamelijk in het (co)produceren en ondersteunen van kunstenaars en organisaties uit zowel de theater-, dans-, als muziek(theater)sector.

De multidisciplinaire kunsten zijn de meest ruime in de kunsten, en tegelijk ook de meest 'ongrijpbare'. Crossovers tussen disciplines betekent echter vaak een nog grotere specificiteit in output (nichekunst) en publiek.

2. Flexibilisering van de kunstenaarspraktijk

Geen kunsten zonder de scheppende en uitvoerende kunstenaar. Kunstenaars liggen aan de basis van een succesvol, kwalitatief en dynamisch kunstenlandschap. Ze reiken nieuwe perspectieven aan en betrekken een divers publiek niet enkel als consument, maar ook als kritische burgers.

Kunstenaars zijn op diverse manieren actief. Sommigen werken op individuele basis, anderen binnen collectieve projecten en structuren. Sommigen zijn vast verbonden aan één structuur of gezelschap (steeds meer uitzonderlijk), anderen komen als zelfstandige of freelancer in contact met heel verschillende werkomgevingen, steeds vaker ook in het buitenland. Deze diversiteit hangt samen met de eigenheid van werken binnen (deel)disciplines. In disciplines zoals letteren en beeldende kunst werken kunstenaars hoofdzakelijk individueel. In andere sectoren zoals podiumkunsten of film is samenwerken de basis. De diverse manieren van werken is ook het gevolg van de verschillende persoonlijkheden van kunstenaars. Er zijn kunstenaars die nood hebben aan een rustige vastheid om aan een oeuvre te werken, maar er zijn er ook die zich graag laten inspireren door afwisseling.

Kunstenaars zijn, in mindere of meerdere mate, afhankelijk van tewerkstelling door en opdrachten bij (hoofdzakelijk) gesubsidieerde organisaties, instellingen en projecten. Het brede landschap geeft de individuele kunstenaar de kans om, via een doorloop van organisaties, alle facetten van de artistieke praktijk te ontdekken en te ontwikkelen. Voor sommige kunstenaars is een organisatie een tussenstap in een groeitraject, voor anderen de juiste maat en context voor het eigen werk als 'eindpunt'. Kunstenorganisaties kunnen meebouwen aan de langetermijnvisie van de kunstenaar en aan lange-termijn-traject-ondersteuning doen.

Een organisatie kan, veel beter dan een individuele kunstenaar, de steeds evoluerende complexe regelgeving volgen. De noden van kunstenaars kunnen verschillen al naargelang de disciplines waarin ze werken, de fase in hun loopbaan en de zeer diverse carrièrepaden waarvoor ze kunnen kiezen. Zo zijn kleinere organisaties vaak een opstapje, een eerste professioneel podium met een gedegen promotie, technische begeleiding en publiekswerking. Productiestructuren, die ook inhoudelijke begeleidingsstructuren zijn, zijn niet het simpele doorgeefluik naar de grote podia, de wijde zalen of de grote musea, maar spelen ieder op zich een cruciale rol in de dynamiek van ons kunstenveld.

Zoals is gebleken uit onder meer het onderzoek naar de inkomsten van acteurs in 2014¹⁰ en ook blijkt uit de landschapsanalyses van het Kunstenloket en het Fonds voor de Letteren (VFL), worden kunstenaarsloopbanen steeds meer hybride, met contracten van kortere duur bij steeds meer partners, coproducenten en opdrachtgevers, en in diverse (sub)sectoren. Kunstenaars nemen verschillende taken op zich (zakelijk, productioneel, promotie, netwerken, internationaliseren, financiering zoeken, archiveren, opdrachten, etc.). Het ontwikkelen van een loopbaan in een dergelijke horizontale netwerkgeving vergt meer dan alleen artistiek talent. Kunstenaars hebben ook ondernemersvaardigheden nodig, sociale skills om een netwerk uit te bouwen en administratieve vaardigheden om hun zaak te beheren.

Als gevolg van het almaar meer flexibel worden van de kunstenaarspraktijk groeit bij kunstenaars de nood aan rechtstreekse steun via beurzen en projectsubsidies om zich te verdiepen in hun artistiek werk. Ook wordt het kunstenaarsstatuut steeds belangrijker. Kunstenaars die in opdracht artistieke prestaties leveren of artistieke werken produceren en hiervoor een vergoeding krijgen, vallen onder het statuut van de werknemer, tenzij de kunstenaar expliciet de keuze maakt voor het zelfstandigenstatuut. De artistieke aard van de prestaties of werken moet worden geattesteerd door middel van een kunstenaarsvisum afgeleverd door de Commissie Kunstenaars. Het kunstenaarsstatuut is geen apart statuut maar een geheel van regels binnen de sociale zekerheid dat kunstenaars de mogelijkheid biedt een degelijke bescherming in de sociale zekerheid op te bouwen. Ondanks de aanpassingen die in de regelgeving met betrekking tot de sociale zekerheid werden doorgevoerd, stellen zich nog een aantal knelpunten en onduidelijkheden inzake het wetgevend kader en de begripsbepaling van prestatie of werk van artistieke aard. Deze zullen de volgende maanden op federaal niveau uitgeklaard worden, zodat de Commissie Kunstenaars haar werk kan doen.

Binnen een context van flexibilisering, zijn kunstenaars in verschillende artistieke disciplines de laatste jaren op zoek naar nieuwe (zelf)organisatorische modellen om hun praktijk vorm te geven. Kunstenaars zoeken naar oplossingen in samenwerkingen, door diensten, productiemiddelen en

¹⁰ Siongers, Jessy & Van Steen Astrid (2014). *Acteurs in de spotlight. Onderzoek naar de inkomens en de sociaaleconomische positie van professionele Vlaamse acteurs*. Onderzoeksgroep CuDOS – Vakgroep Sociologie – Universiteit Gent.

expertise te delen, door andere vormen van financiering te zoeken, etc. Vanuit deze nood ontstaan steeds meer kleine, flexibele artist-centered organisaties (opgericht door 'cultuurwerkers' voor verschillende artiesten) en artist-run organisaties (opgericht door verwante kunstenaars die ondersteunende medewerkers 'delen'). De artist-run en de artist-centered organisaties ondersteunen de artistieke praktijk op maat van de kunstenaars, via onder meer inhoudelijke en productionele ondersteuning en administratieve omkadering.

3. Internationale positie van het Vlaamse kunstenveld

Internationaal staat de Vlaamse kunst onmiskenbaar sterk. Het werk van Vlaamse kunstenaars wordt op de meest prominente plekken in het buitenland opgevoerd, getoond en gepubliceerd en met bewondering ontvangen. Buitenlandse kunstenaars, curatoren en andere professionals roemen de kwaliteit van de kunstenaars, kunstorganisaties en het publiek in Vlaanderen en Brussel. Buiten de grenzen kijken, of het nu taalgrenzen, institutionele grenzen of landsgrenzen zijn, maakt deel uit van het DNA van onze kunstensector.

In een gemonialiseerde samenleving is internationaal werken niet alleen een natuurlijke reflex, maar – omwille van de beperkte Vlaamse afzetmarkt – ook een dwingende noodzaak geworden. Niettemin is de uitbouw van een internationale werking niet voor alle kunstenaars en organisaties even vanzelfsprekend. Er is ook een verschil tussen disciplines.

Door de budgettaire druk worden de inkomsten uit en de presentatiemogelijkheden in het buitenland voor veel kunstenaars en organisaties kleiner. Er blijven ook veel kansen onderbenut om de internationale uitstraling van Vlaamse kunstenaars meer te valoriseren binnen andere missies van de Vlaamse Gemeenschap (o.a. economisch, diplomatiek, toeristisch, educatief).

Voor de podiumkunsten bijvoorbeeld geldt dat het aantal partnerships en netwerken internationaal groeide. Vooral de podiumkunsten waar taal geen rol van betekenis speelt, zoals dans, opereren internationaal. Momenteel bestaat 35% van de podiumproducties in Vlaanderen uit een samenwerking met minstens één buitenlandse organisatie. 46% van de Vlaamse producties gaat op tournee in het buitenland. De internationale dimensie is dan ook financieel erg belangrijk.¹¹

Dans opereert meer dan andere podiumkunsten in een internationale omgeving. Taalbarrières spelen immers geen rol. Internationaal werken biedt niet alleen een inhoudelijke meerwaarde, maar ook de economische mogelijkheden van een meer uitgebreide afzetmarkt. Gemiddeld 60% van de eigen middelen van de danssector komt uit het buitenland.

Het hedendaagse muziektheater is aanwezig op grote Europese kunstensevenementen, wordt internationaal geprezen en met prijzen onderscheiden. Als gevolg van de toenemende druk op de spreiding van de podiumkunsten in zowel Vlaanderen als in het buitenland, bevinden we ons echter op een kritisch moment. Steeds meer wordt door internationale coproductanten gesteld dat zij veel Vlaamse voorstellingen presenteren, maar dat hun eigen producties zelden of nooit in Vlaanderen worden gepresenteerd ondanks de hoge artistieke kwaliteit.

Voor veel muzikanten, ensembles en organisaties is internationaal werken een vanzelfsprekendheid. Het geloof in de eigen internationale kwaliteiten groeit en de ambities nemen terecht toe.

¹¹ Janssens, Joris (2011). *De ins en outs van podiumland: een veldanalyse*.

Beeldende kunst functioneert internationaal, maar de internationale netwerken zijn nog te vaak persoonsgebonden en weinig structureel. Er is nog veel ruimte om de Vlaamse beeldende kunstscène hierin verder te ondersteunen. Onze middelgrote en kleine promotiegalerieën, die samen de meerderheid van de kunstenaars vertegenwoordigen, kunnen slechts beperkt deelnemen aan betekenisvolle internationale kunstbeurzen. Naast de toppers Art Basel en Art Miami ontwikkelde zich de laatste jaren een dertigtal satellietbeurzen die elk ongeveer 50 tot 200 galerieën vertegenwoordigen met gemiddeld 5 kunstenaars per galerie. Om deel te nemen aan een beurs moet een galerie al gauw 10.000 tot 20.000 euro neertellen, wat voor onze Vlaamse galerieën een zeer zware investering is. Ook wordt het steeds moeilijker voor kleinere of middelgrote promotiegalerieën om toegelaten te worden tot de beurzen.

Er tekent zich m.a.w. een steeds groter wordende kloof af tussen de grote galerieën en kunstbeurzen die de top van de kunstmarkt bedienen en de vele middelgrote en kleine promotiegalerieën¹². Sinds de steun van de Vlaamse Gemeenschap voor galerieën in 2010 weggevallen is, worden er minder Vlaamse kunstenaars getoond op kunstbeurzen en zeker niet op de (middel)grote beurzen.

De Vlaamse en Brusselse architectuursector is één van de meest vitale in Europa en internationaal gekend voor zijn sterke artistieke overtuigingskracht en onderscheidend cultureel profiel van onze architecten. Vlaamse architecten zijn steeds meer aanwezig op internationale fora gaande van de Biënnale van Venetië tot de Triënnale in Oslo.

Net zoals die van beeldende kunst en architectuur is ook de vormgevingstaal universeel en overstijgt deze regionale en nationale grenzen. Design is internationaal georiënteerd of is niet. Vormgevers zijn voor de presentatie en promotie van hun werk sterk afhankelijk van internationale designbeurzen (vb. Designweek in Milaan, Collect in London, Design Miami, Art Basel, Maison & Objet in Parijs, Interieur in Kortrijk). Deelname aan internationale beurzen is echter kostenintensief en voor veel vormgevers niet haalbaar.

Wat letteren betreft, zet het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) voor zijn buitenlandwerking in op een driesporenbeleid, met aandacht voor vertalingen (via actieve aanwezigheid op grote internationale vakbeurzen in het buitenland), een presentatiebeleid (via de presentatie van auteurs op grote buitenlandse literatuurfestivals en boekpromoties in samenwerking met buitenlandse uitgevers) en een ontwikkelingsbeleid (o.a. via de buitenlandse residentiewerking voor Vlaamse auteurs en illustratoren in nauwe samenwerking met Passa Porta).

Het VFL zal de komende twee jaar, in nauwe samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en alle betrokken actoren én in opdracht van beide ministers van Cultuur en de voltallige Vlaamse en Nederlandse regering, intensief werken aan de gemeenschappelijke gastlandpresentatie van Vlaanderen en Nederland op de Frankfurter Buchmesse in 2016. Dat gastlandschap vormt een uitgelezen kans om de Nederlandstalige literatuur en bij uitbreiding de cultuur uit de lage landen op dit internationale forum maximaal te profileren, dit in samenwerking met economische actoren uit het boekenvak en de creatieve industrie.

Tot slot heeft de hechte wisselwerking tussen de ondersteuning van filmcreatie enerzijds en internationale promotie anderzijds haar effect niet gemist. De Vlaamse film vormt de hefboom bij uitstek om een venster op de wereld én op Vlaanderen te openen. Het economisch fonds Screen Flanders en de buitenlandse distributieprijzen zijn relatief jonge maar belangrijke stimuli. Via Screen Flanders geeft de Vlaamse overheid audiovisuele producties die een deel van hun budget

¹² De Voeght, Lotte (2011). *Is de promotiegalerie een utopie geworden?* In: Rekto Verso.

in het Vlaamse Gewest spenderen, een financieel duwtje in de rug. Er werden in 2014 42 dossiers ingediend en 24 goedgekeurd (20% meer dan in 2013). Al tijdens de vorige legislatuur werd toenadering gezocht tussen het Vlaams en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om de Vlaamse audiovisuele sector in Brussel meer economische mogelijkheden te bieden. Dit leidde vooralsnog nog niet tot het gewenste resultaat. De voornaamste coproductie-partners zijn Wallonië en Brussel, Nederland, Frankrijk en Luxemburg, naast enkele occasionele samenwerkingen.

4. Het kunstenlandschap binnen een context van digitalisering

De toenemende digitalisering bepaalt steeds meer de dagelijkse omgeving en zorgt voor nieuwe vormen van kunstproductie, -spreiding en -consumptie.

Nieuwe, digitale opties voor het maken, presenteren, bemiddelen van en deelnemen aan kunst doen mediawijze kunstenaars, organisaties en burgers zelf ‘content’ maken en verspreiden. De digitale (r)evolutie levert nieuwe kunstvormen op; digital born en gedigitaliseerde content vormen een waardevolle grondstof waarmee de kunsten nieuwe experimenten kunnen opzetten. Daarnaast biedt de digitale (r)evolutie kansen op nieuwe allianties, schaalvoordelen, zichtbaarheid, diversiteit, communicatie en archivering.

Wat de spreiding en consumptie van kunst betreft, verschilt de impact van de digitalisering van sector tot sector. In de sectoren muziek, letteren en audiovisuele kunst zijn de traditionele distributie- en verdienmodellen door een veranderd consumptiepatroon drastisch gewijzigd of aan het wijzigen. Daarbij heeft de digitale (r)evolutie voor deze sectoren ook gevolgen voor het auteursrecht.

Zo hebben technologische ontwikkelingen de laatste decennia bijvoorbeeld voor ingrijpende wijzigingen in de muzieksector gezorgd. Het maken en het verspreiden van muziek was nog nooit zo laagdrempelig. Ook de consumptie is door de digitale revolutie sterk gewijzigd. Online streaming diensten winnen steeds meer aan populariteit. Het klassieke verdienmodel staat onder druk, waardoor alternatieven worden gezocht (o.a. in het live circuit).

De digitale (r)evolutie heeft tevens een grote impact op de sector van de multiple screen audiovisuele kunst. Gegeven de snelle technologische ontwikkelingen moeten de organisaties en kunstenaars voortdurend investeren in digitalisering. Dit maakt dat de producties, alsook de bewaring ervan, zeer complex en kostenintensief is, met een hoge overhead tot gevolg.

Een aantal makers, organisaties en bemiddelaars proberen op de digitale opportuniteiten in te spelen, maar dat gebeurt versplinterd en in gespreide slagorde. De kansen die de digitalisering biedt voor archivering en communicatie of om een nieuw ‘gedigitaliseerd publiek’ aan te spreken, worden door de meeste kunstenorganisaties vanwege hun kleinschaligheid en gebrek aan knowhow nog niet optimaal benut.

5. Participatie en diversiteit

De Vlaamse bevolking bleek in 2012 in grote meerderheid (83,5%) tevreden tot zeer tevreden te zijn met de beschikbare culturele voorzieningen, die ze volgens de Participatiesurvey ook druk bezocht. De unieke spreiding van culturele infrastructuur in Vlaanderen is allicht één van de factoren die daarin meespeelt. Toch zijn er ook mensen die niet participeren. Sociologische analyses laten zien dat participatie aan kunst en cultuur – net zoals dat voor andere

maatschappelijk domeinen geldt – niet louter een kwestie is van voorkeur of goesting, maar het resultaat van een complex samenspel van sociale mechanismen, waaronder opleiding en sociale achtergrond.

5.1. De participatieve praktijk

Participatie is één van de basisdoelstellingen van het Vlaamse cultuurbeleid. In de drie-eenheid ‘aanbod-spreiding-participatie’ werden reeds diverse instrumenten ontwikkeld. Het Participatiedecreet tracht sinds 2008 participatie in al haar vormen te ondersteunen waaronder actieve en passieve participatie, deelnemen en deelhebben, en beperkt zich niet tot één sector (cultuur, jeugd, sport). In de kunstensector nemen kunstenaars, organisaties en diverse overheden al decennialang initiatieven om de participatie van burgers aan kunst en cultuur te verbreden en te verdiepen. Om de toeleiding naar de kunsten te verruimen, subsidieert Vlaanderen vanaf 2006 onder het Kunstendecreet ook kunsteducatieve en sociaal-artistieke organisaties.

In het nieuwe Kunstendecreet is participatie één van de vijf functies. Het Kunstendecreet definieert deze functie als *“het ontwikkelen en toepassen van visie, concepten en processen die bijdragen tot de participatie, zowel als actieve deelname aan kunst als het confronteren met kunst, met aandacht voor maatschappelijke en culturele diversiteit”*. Het nieuwe decreet plaatst kunstparticipatie in de ruimere context van een participatieve en inclusieve samenleving. Anderzijds bakent het ook duidelijk grenzen af wat binnen het Kunstendecreet gesubsidieerd kan worden onder de functie participatie: het betreft participatie aan de kunsten met deelname van professionele kunstenaars of kunstorganisaties.

De Vlaamse overheid ondersteunt de participatie aan de kunsten ook via de participatieve werking van diverse kunsten- en erfgoedorganisaties en in andere beleidsdomeinen zoals onderwijs, welzijn en werkgelegenheid. Ook in organisaties in het brede cultuurdomein (jeugd, media, sociaal-cultureel werk) komt participatie aan bod. Hier wordt kunst niet noodzakelijk beschouwd als een doel, maar kan ze ook als een middel worden ingezet om andere doeleinden te bereiken.

De snel veranderende maatschappij dwingt er ons toe de invulling van participatie constant te herzien. Zo zullen de veranderende dimensies in de kansarmoede het concept van sociaal-artistiek werk beïnvloeden of zullen educatieve werkvormen aangepast moeten worden aan de demografische veranderingen in onze samenleving.

De kunsten ontwikkelen zich ook steeds nadrukkelijker in relatie tot de urbane context: termen en begrippen zoals bijvoorbeeld publiekparticipatie, culturele diversiteit, educatie, sociaal-artistieke projecten, ecologisch bewustzijn, stedelijk engagement, maatschappelijke betrokkenheid, kunst in de openbare ruimte, wijkwerking maken inmiddels integraal deel uit van de woordenschat waarmee de kunsten over zichzelf en hun werking nadenken.

5.2. Een gediversifieerd kunstpubliek en-aanbod

Het potentiële kunstpubliek verandert en diversifieert voortdurend binnen een context van vergrijzing, verjonging in steden, diversiteit, verdunning van gezinsstructuren en verarming. De jongste decennia is onze samenleving steeds meer divers geworden, met een grotere diversiteit in landen van herkomst. De toenemende diversiteit verandert de culturele referentiekaders van burgers. Daarnaast heeft de toenemende sociale kloof een impact op de algemene participatiegraad, de talentontwikkeling en de culturele competenties.

Het 'nieuwe diverse publiek' heeft een enorm potentieel, maar dat wordt nog niet ten volle ingezet in de 'traditionele' kunstensector. Kunstenaars en kunstorganisaties, vooral in de steden, tonen veel engagement en buigen zich over de eigen werking, programma's, selectiemechanismen, personeelsbezetting. Ze trachten diverse bevolkingsgroepen bij hun werking te betrekken, maar het gebeurt nog te weinig en het is ook niet zonder risico's. Het is een ontwikkelingsgericht proces met een onzekere uitkomst.

In die nieuwe diverse samenleving ontstaan boeiende, artistieke praktijken, initiatieven en expressievormen. Kunstenaars van niet-westers origine krijgen en grijpen kansen om hun talenten te ontwikkelen en vooral in stedelijke (*urban*) contexten drempels te overwinnen. Zij werken steeds meer samen met bestaande instellingen, maar ontwikkelen ook nieuwe plekken en podia om hun werk te maken en te tonen. Ze worden soms projectmatig ondersteund door lokale overheden of vinden andere lokale sponsors. Sommigen hebben geen verdere ambities; anderen ontwikkelen nieuwe formats, hebben doorgroeiproblemen of werken in internationale netwerken die het landelijke Vlaamse niveau niet ondersteunt. Voor nieuw talent van diverse origine is het niet altijd evident om de weg naar het Kunstendecreet te vinden.

Voor gevestigde kunstorganisaties is de wereld van alternatieve talentontwikkelaars grotendeels nog onbekend terrein. Dat maakt het moeilijk om elkaars werk te beoordelen en te programmeren. Een andere programmering brengt een ander publiek met zich mee. De diverse artistieke praktijken blijven onderbelicht op de vele podia van de gesubsidieerde kunstinstellingen, festivals, biënnales, galeriecircuits en cultuurcentra. Daardoor verliest de Vlaamse samenleving een belangrijke bron van creativiteit op landelijk niveau.

5.3. Kunsteducatie

Het belang van kwaliteitsvolle kunsteducatie (binnen en buiten het onderwijs) is onmiskenbaar groot. Kunsteducatie is een vorm van levenslang leren en gaat niet alleen over kunst met haar intrinsieke kenmerken, maar ook over wat zich afspeelt tussen kunst en de omgeving, de context, het publiek, het individu. Dat proces is een leerproces. Niet de kunsten zelf, maar het individu en het leerproces staan centraal.

Kunsteducatieve organisaties vertegenwoordigen 3,6% van het totale budget voor werkingssubsidies binnen het Kunstendecreet. De werking van de 12 kunsteducatieve organisaties die via het Kunstendecreet een werkingssubsidie ontvangen, is vooral gericht op kinderen en jongeren en is gespreid over heel Vlaanderen. Er ligt een sterke nadruk op muziek en beeldende kunst. Zij werken structureel of occasioneel samen met andere kunstorganisaties, met het onderwijsveld en de welzijnssector.

Vanuit hun satellietfunctie geven kunsteducatieve organisaties nieuwe impulsen voor participatie aan het kunstenveld en aanverwante sectoren. Het doel van hun werking is de toeleiding tot de kunsten. Om die doelstelling te bereiken, betrekken zij kunstenaars expliciet bij hun activiteiten. Ze vernieuwen de kunstpraktijk van binnenuit, onderzoeken nieuwe formats voor (publiek)participatie en vergroten het draagvlak voor kunst via inzicht, beleving, talentontwikkeling, creatieve en participatieve processen. Hun expertise vormt een onmisbaar onderdeel van een complementair kunstenveld. Dat kan nog versterkt worden door in nog grotere mate kennis en ervaring uit te wisselen tussen deze organisaties en andere structuren

5.4. Sociaal-artistiek werk

Sociaal-artistiek werk is transversaal van karakter, en zeer hybride. Het put uit verschillende artistieke bronnen en is verwant aan uiteenlopende artistieke disciplines zoals o.a. theater, dans, muziek, literatuur, beeldende en audiovisuele kunst en werkt met mensen uit alle hoeken van de samenleving. Deze diversiteit zorgt er onder meer voor dat het sociaal-artistiek werk binnen verschillende wetgevende kaders kan worden ondersteund waaronder het Kunstendecreet.

Sociaal-artistiek werk omvat 3,5% van het totale kunstenbudget voor werkingssubsidies. De 15 kleinschalige sociaal-artistieke organisaties die via het Kunstendecreet een werkingssubsidie ontvangen, zijn gespreid over verschillende plaatsen in Vlaanderen en Brussel. Sociaal-artistieke huizen (sommige letterlijk) creëren, produceren, programmeren (spreiden), zijn sociale ontmoetingsplekken. In elk sociaal-artistiek project is er sprake van een complexe verknoping tussen de artistieke en de sociale dimensie. Deze organisaties en kunstenaars willen creëren en presenteren in samenwerking met participanten met sociaal en artistiek empowerment als doel.

De sociaal-artistieke werkelijkheid gaat over co-creatie, over een actieve wederzijdse investering van een kunstenaar en deelnemers met andere socio-economische achtergronden dan diegenen die we doorgaans in de kunsthuisen zien. Om die reden gaan organisaties sociaal-artistiek werk vooral samenwerkingsverbanden aan met organisaties uit de welzijnssector die werken met mensen uit alle hoeken van de samenleving. Deze samenwerkingsverbanden zijn essentieel omdat zij het karakter van het sociaal-artistiek project mee bepalen.

De artistieke co-creatie, de lange en versnipperde processen, het inherente omgevingsgerichte werken, de complexe samenwerking tussen professioneel kunstenaar en deelnemer, de wederzijds lerende werkcontext en het inclusief werken zijn voor kwaliteitsvol sociaal-artistiek werk essentieel en onderscheidend in vergelijking met andere artistieke kunstvormen/werkvormen.

Zo ontstaan niet alleen nieuwe werkformats en (micro)maatschappijmodellen, maar groeit ook een heel eigen artistieke taal die de cultuurcanon kritisch bevraagt en openbreekt. Door een specifieke aanpak van inhouden, artistieke processen, presentatie, communicatie en publieksrelatie verbreden en verdiepen sociaal-artistieke praktijken het maatschappelijk draagvlak van de kunsten.

DEEL II: HET VLAAMSE KUNSTENLANDSCHAP IN DE TOEKOMST: BELEIDSPRIORITEITEN, -CRITERIA EN -INSTRUMENTEN

Kunsten zijn essentieel binnen onze samenleving. Een dynamisch en duurzaam kunstenlandschap, waarin de kunsten op een optimale wijze hun unieke rol in de samenleving kunnen spelen, is dan ook cruciaal. In een samenleving die snel verandert (o.a. op economisch, ecologisch, demografisch, sociaal, technologisch vlak) is het van belang dat de kunsten hun intrinsieke waarde blijven koesteren en de meerwaarde daarvan duidelijk maken aan de samenleving.

Verskillende vragen staan hierbij centraal. Hoe kunnen de kunsten – in dit veranderend klimaat – hun intrinsieke waarde, interne dynamiek en fijnmazigheid bewaren? Hoe kunnen ze hun sterktes als troeven inzetten? Hoe kunnen ze nieuwe verhalen aandrijven, traditionele manieren van produceren en presenteren overstijgen, kunstenaarstrajecten duurzaam ondersteunen, ruimte bieden aan ontwikkeling en reflectie en nieuwsoortige relaties ontwikkelen met een steeds diverser publiek?

Van kunstenaars en kunstenorganisaties vergt dat verbeelding. Bestaande modellen voor publieksofbouw, creatie, productie, distributie en financiering moeten verrijkt en herdacht worden. Behoudsgezindheid is nefast, en daar is de kunstensector zich steeds meer van bewust. Vele kunstenaars en organisaties zijn al volop bezig die toekomst vorm te geven. Het is belangrijk deze dynamiek te bestendigen en meer zichtbaar te maken.

Artistieke creativiteit, ondernemerschap en kritisch denken zijn in Vlaanderen rijk voorhanden. Daarmee beschikken de kunsten over bijzondere troeven om ook in de toekomst hun maatschappelijke voortrekkersrol te blijven vervullen.

De uitdaging voor het Vlaamse kunstenbeleid is de consolidering van de aanwijsbare intrinsieke en maatschappelijke meerwaarde van de kunsten in Vlaanderen. Consolideren houdt een voortdurende optimalisering in. Ik wil het kunstenlandschap optimaliseren en datgene wat goed draait nog beter laten draaien. Ik zie het landschap als een systeem dat zichzelf reguleert, maar waar de overheid als 'landschapszorger' de juiste voorwaarden creëert en, samen met de sector, de omgevingswijzigingen monitort.

De rol van het kunstenbeleid moet ambitieuzer zijn dan louter subsidieverstrekker. In een tijd van horizontalisering en toenemende flexibiliteit is er nood aan een kunstenbeleid dat open staat voor initiatief van onderuit en dat grensoverschrijdende verbindingen oppikt en meer ruggengraat geeft. Dat vergt ook verbindingen met andere beleidsdomeinen (o.a. erfgoed, welzijn, jeugd, onderwijs, media, toerisme, wetenschap, economie) en met andere beleidsniveaus.

1. Een dynamisch en divers kunstenlandschap

Ons Vlaams kunstenlandschap kenmerkt zich door een dichtheid van artistiek talent en een fijnmazige structuur met een bijzonder samenspel van grote, middelgrote en kleine initiatieven. De Vlaamse kunstensector is één samenhangend geheel, één dynamisch systeem waar de diversiteit en onderlinge dynamiek tussen actoren (kunstenaars en organisaties) cruciaal zijn voor de goede werking van het geheel.

Ik wil deze unieke dynamiek, diversiteit en fijnmazigheid van het Vlaamse kunstenlandschap consolideren, en daar waar nodig en mogelijk versterken door de juiste voorwaarden voor kunstenaars en kunstorganisaties te creëren en gerichte stimuli te geven.

1.1. Een functiegerichte benadering met oog voor disciplines

Het kunstenlandschap is steeds meer hybride en multidisciplinair. Het is belangrijk deze hybriditeit te erkennen en naar waarde te schatten. Het nieuwe Kunstendecreet speelt hierop in. Zo is er geen sprake meer van organisatievormen op basis van artistieke disciplines; organisaties zijn vrij om hun eigen 'artistieke DNA' te omschrijven op basis van de functie(s) die ze willen opnemen in één of meerdere disciplines.

Dat **principe van zelfprofilering** hangt samen met een heel nieuwe beoordelingsprocedure, waarbij de zelfprofilering van aanvragers de basis vormt voor de samenstelling van commissies. Schottenloosheid impliceert een gelijkwaardige behandeling van alle disciplines bij de beoordeling van subsidieaanvragen en toekenning van middelen.

Deze hybridisering betekent niet dat het belang van de disciplines is voorbijgestreefd. De **artistieke disciplines** hebben nog steeds een structurerende kracht of legitimiteit. Bovendien oriënteert het publiek zich op disciplines en kiest het bewust voor muziek, theater of dans. Ook volgt de waardenketen van organisaties nog steeds een disciplinaire logica, en specialiseren en identificeren kunstenaars zich over het algemeen nog steeds in artistieke disciplines.

Zelfs bij kunstenaars die multidisciplinair werken ligt het gewicht nog vaak binnen één discipline, of wordt vertrokken vanuit één discipline. 'Echte' multidisciplinariteit als de combinatie van podium en/of beeldende kunst en/of muziek en/of audiovisuele kunst als evenwaardige aspecten is bij kunstenaars of producenten eerder uitzonderlijk. Fundamentele multidisciplinariteit is vooral te vinden bij presentatieplekken zoals bijvoorbeeld kunstencentra, werkplaatsen of cultuurcentra.

De **functiegerichte benadering** is een mooi principe om de eigen profilering van elke organisatie mogelijk te maken en zo alle ruimte te geven aan praktijkontwikkelingen en verstarrende vaste categorieën te vermijden. Hierdoor voorkomen we schotten tussen disciplines, en versterken we een gelijkwaardige behandeling van alle disciplines en alle dossiers in de beoordeling en in de toekenning van de middelen. Het maakt de erkenning en validering mogelijk van alle centrale aspecten van de werking van organisaties. Daarnaast biedt het een grotere diversiteit aan werkvormen en maakt het de evaluatie-op-maat van de ontwikkelde activiteiten van de organisaties mogelijk vermits per functie specifieke criteria ontwikkeld zijn.

1.2. Samenspel van initiatieven bewaken

De kunstinstellingen (zie punt 4.7.), de hoogkwalitatieve kleine en (middel)grote organisaties, de kleinschalige projecten en de kunstenaars en de verschillende disciplines en werkvormen vervullen

een belangrijke rol als **fijnmazig net**, als artistieke hub, als geografisch gespreide infrastructuur om uit te dragen wat van belang is: de canon en traditie maar ook vernieuwing en jong talent.

De verschillende delen van het artistiek netwerk van de Vlaamse kunstensector zijn onlosmakelijk verbonden. Het geheel is meer dan de som van de delen. Het is dan ook belangrijk om oog te hebben voor het **samenspel tussen structuren (kunstinstituten en organisaties) en projecten**, en voor de manier waarop het geheel van de sector in elkaar grijpt. Wanneer de subsidies voor een bepaalde organisatie stopgezet worden, heeft dat ook consequenties voor andere organisaties en kunstenaars. Deze consequenties mogen bij de beoordeling niet uit het oog verloren worden, maar zeker ook geen argument zijn om geen keuzes te maken (zie 4.1.).

De kunstensector is geen triptiek met een driedeling tussen kunstinstituten, kleine en (middel)grote organisaties (middenveld) en kunstenaars en kleinschalige projecten. Of een initiatief als project dan wel als structuur wordt gekwalificeerd of een structuur als klein of groot, hangt af van de inhoudelijke kenmerken en doelstellingen. Artistieke uitmuntendheid is niet lineair gerelateerd aan de schaalgrootte van een organisatie, noch aan de inrichtende macht (vb. lokaal of Vlaams) ervan.

Ik wil het **kleinschalige initiatief** met impact, bereik en uitstraling op Vlaams en internationaal niveau koesteren. De meeste van onze grote kunstenaars en beroemde gezelschappen zijn immers allemaal ooit zelf met een klein initiatief begonnen. Het belang van maatwerk bij specifieke werkingen zoals bijvoorbeeld kunsteducatie, sociaal-artistieke praktijken, architectuurcultuur of multiple screen audiovisuele kunsten, impliceert een werking op kleine schaal met bottom-up samenwerking en kennisdeling. Ook in sectoren zoals film en letteren moeten we voldoende aandacht blijven hebben voor kleinschalige filmprojecten of kleine onafhankelijke boekhandels.

Ik vind het ook belangrijk om binnen de verschillende sectoren de **diversiteit aan deeldisciplines** te bewaken.

Binnen de letteren denk ik bijvoorbeeld aan de uitbouw van een **non-fictiebeleid**, via onder meer werk- en stimuleringsbeurzen, productiebeurzen voor non-fictie uitgaven, residenties en presentaties in binnen- en buitenland.

Wat film betreft wil ik bijzondere aandacht besteden aan **documentaires** als essentieel onderdeel van onze culturele identiteit. Vanuit artistiek en democratisch oogpunt is het belangrijk dat deze expressievorm voldoende aan bod kan komen binnen de verschillende mediaplatformen. De VRT speelt hier, zowel op vlak van coproductie als presentatie, een belangrijke rol.

Ook vind ik het noodzakelijk om de kleinere en grote initiatieven op het vlak van **kinder- en jeugdtheater** extra te ondersteunen. De uitkoopsommen bij kinder- en jeugdtheater liggen beduidend lager dan bij volwassenentheater (omwille van lagere ticketprijzen en de maximumfactuur in het basisonderwijs). Het compenseren van deze neveneffecten wordt mede een zaak van mijn kunstenbeleid.

Tevens vragen **kleinschalige vormen van musical** binnen muziektheater mijn aandacht. Het groot repertoire en de grotere nieuwe creaties moeten zelfbedruipend kunnen zijn; hiervoor bestaan voldoende voorbeelden in het veld. De kleinschalige vorm ervan wil ik echter potentieel blijven ondersteunen binnen het Kunstendecreet. Wanneer van onderuit een 'Vlaamse variant' of een eigen stijl kan ontwikkeld worden, artistiek talent gestimuleerd wordt en een publiek kan opgebouwd worden, is dat immers ook stimulerend voor de grotere podia.

Tenslotte wil ik de verdere ontwikkeling van **jazz en wereldmuziek** onder de aandacht brengen. Deze genres hebben de afgelopen jaren blijk gegeven van een enorm potentieel. Bestaande organisaties zoals clubs, festivals, concertorganisatoren en kunstencentra moeten deze genres dan ook voldoende aandacht durven geven.

Bovenvermelde en andere deeldisciplines geven de fijnmazigheid en dynamiek van ons Vlaamse kunstenlandschap mee vorm. De interactie en de crossovers, alsook de verschillen tussen de (deel)disciplines en werkvormen, garanderen artistieke vernieuwing en versterken de dynamiek en diversiteit van het kunstenveld. Ik zal deze bijzondere mix dan ook bewaken en versterken.

1.3. Aandacht voor ontwikkeling en reflectie

Voor de duurzame ontwikkeling en dynamiek van het Vlaamse kunstenlandschap is het noodzakelijk dat er in diverse hoeken van de sector voldoende ruimte blijft bestaan voor verdieping, procesmatig werken en de ontwikkeling van nieuwe manieren van werken. Het Kunstendecreet biedt hiervoor, via de functies 'ontwikkeling' en 'reflectie', een aantal hefboomen.

Ik beschouw de functie '**ontwikkeling**' als een hefboom voor organisaties en kunstenaars om meer tijd en ruimte te kunnen reserveren voor zelfbevraging, verdieping, artistieke vernieuwing, artistiek onderzoek, experiment en traject- en oeuvreontwikkeling (zie ook 2.1.). Ontwikkeling verwijst naar het ontwikkelen of begeleiden van de artistieke praktijk, met ook aandacht voor nieuwe vormen van creatie, productie, beleving, etc. Het proces, het onderzoek en het artistieke experiment primeren hier op een concrete output.

Ook de functie '**reflectie**' is cruciaal. De waarde of betekenis van een creatie, productie, oeuvre, is niet op voorhand gegeven. Ze ontstaat pas in dialoog met een publiek, en via autonome artistieke en kritische reflectie door bevoorrechte waarnemers met een bredere kijk op de artistieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Deze reflectie voedt het debat over kunst, bezorgt kunstenaars en organisaties feedback die hun werk(ing) inhoudelijk verrijkt, kent symbolisch kapitaal toe en bouwt d.m.v. tijdschriften, publicaties, catalogi, lezingen en debatten bruggen met diverse publieken.

Voor sterk maatschappelijk ingebedde disciplines zoals **architectuurcultuur en vormgeving** bijvoorbeeld maken reflectie en meer specifiek vernieuwende ruimtelijke/vormelijke en maatschappelijke visievorming over actuele thema's (vb. verstedelijking, vergrijzing, uitputting van grondstoffen, vergroening) inherent deel uit van de werking van organisaties en projecten.

Culturele tijdschriften of nieuwe online initiatieven, zijn kleine nichespelers. Het komt erop aan hun gezamenlijke potentieel zichtbaarder te maken en te valoriseren voor het Vlaamse kunstenpubliek. Hier wil ik, in het kader van de uitbouw van een geïntegreerd tijdschriftenbeleid (zie 4.1.), werk van maken.

Daarnaast schuilen er in het kader van 'reflectie' kansen in een samenwerking met aanverwante beleidsdomeinen zoals erfgoed, media en onderwijs.

1.4. Naar een zinvolle verhouding tussen projectsubsidies en werkingssubsidies

Er is een toenemende trend in de kunstensector om, zowel nationaal als internationaal, projectmatig te werken. De projectsubsidies voor kunstenaars en organisaties, die voorzien zijn in

het Kunstendecreet, zijn cruciaal om instroom, (klein- en grootschalige) vernieuwende initiatieven en experiment mogelijk te maken.

‘Projectwerken’ betekent niet het ene project na het andere realiseren. Projecten lopen, ongeacht de discipline, meestal over een periode van jaren: van ontwikkelingsfase over creatie/productie tot eerste toonmoment, al dan niet gevolgd door een eventuele herwerking of verdere spreiding. Het nieuwe Kunstendecreet speelde in op deze trend en voorziet een inhoudelijke opwaardering van projecten, door ze open te stellen voor **meerjarige projecten** (maximum drie jaar) die inzetten op één of (een combinatie van) meerdere functies. Dit biedt perspectieven voor kunstenaars en organisaties en geeft hen de mogelijkheid om tijd te nemen, beter te plannen en engagementen hard te maken.

Daarnaast zijn er ook kunstenaars die om de zoveel tijd één productie of kunstwerk realiseren, en tegelijk actief zijn in andermans projecten, als freelancer binnen een kunstorganisatie, als docent, etc. Ook voor hen kan een meerjarig project zeer waardevol zijn, om hun eigen project de nodige ademruimte te geven en gefaseerd te realiseren. Meerjarige projecten bieden ook kansen op vlak van spreiding. Zo spelen producties bijvoorbeeld steeds meer verspreid over meerdere jaren (in plaats van een grote tournee aansluitend op de première).

Meerjarige projecten zijn geen alternatief voor een werkingssubsidie. Ik wil het **onderscheid tussen een ‘project’ en een ‘structuur’** zuiver en correct toepassen. Een projectsubsidie wordt toegekend ter ondersteuning van een activiteit die zowel qua opzet of doelstelling als in tijd kan worden afgebakend met een maximale looptijd van drie opeenvolgende jaren. Een project definieert zijn eigen einde. Een structuur wordt gekenmerkt door zijn breder werkkader en langetermijndenken. Organisaties die opereren in een structurele logica, hebben een niet-afgebakende tijdshorizon en kunnen hun artistiek werk ontwikkelen op een duurzame en continue organisatiebasis. Dit geeft hen de kans om een langetermijnplanning uit te zetten en in financieel vertrouwen samenwerkingen en engagementen aan te gaan in binnen- en buitenland.

Het onderscheid tussen een structurele en projectmatige werking moet bepaald blijven door een verschil in opzet en doelstelling, niet door de grootte of de aard van de speler. Ik wil vermijden dat kleinschalige kunstenaarsinitiatieven en kleinere structuren gedwongen worden om in een projectmatige logica te werken. Kleine organisaties moeten ook in aanmerking kunnen komen voor werkingsubsidies, net zoals grotere (niet-structureel gesubsidieerde) organisaties ook bewust moeten kunnen kiezen voor enkel projectsubsidies. Ik beoog dan ook een **evenwichtige verdeling van project- en werkingsubsidies over kleine en (middel)grote organisaties**. Daarnaast moet er ook voldoende ruimte zijn voor projectsubsidies voor kunstenaars.

Ik wil niet a priori uitspraken doen over de (procentuele) verhouding tussen project- en werkingsubsidies. Ik wil de verhouding wel zo optimaal mogelijk afstemmen op de fijnmazige, veelzijdige realiteit van het kunstenveld, de wijze waarop de kunstensector inspeelt op het nieuwe Kunstendecreet en haar respectievelijke functies en de advisering door de pool van beoordelaars.

2. Een kunstenlandschap met een centrale positie voor de kunstenaar

Een dynamisch en bloeiend kunstenlandschap heeft nood aan kunstenaars die zich in volle vrijheid artistiek kunnen ontwikkelen. Kunstenaars bevragen de samenleving, stellen heersende denkbeelden in vraag en creëren nieuwe inspirerende verhalen en beelden. Ze zijn de motor voor veranderingsprocessen.

Wie vandaag beleid wil maken voor kunstenaars, moet een antwoord bieden aan de flexibilisering van de kunstenaarspraktijk en de diversiteit aan carrières, noden en werkmodellen. ‘Succesvolle’ kunstenaars vandaag zijn in de eerste plaats zij die een consistente of duurzame praktijk kunnen uitbouwen. Ik wil loopbanen van kunstenaars verduurzamen en hen optimale kansen bieden tot verdere ontwikkeling, ontplooiing, professionalisering en (internationale) mobiliteit.

Het nieuwe Kunstendecreet voorziet in een diversificatie van ondersteuningsmogelijkheden voor kunstenaars en zorgt ervoor dat ze voor de verschillende fases van hun loopbaan een gepaste ondersteuningsvorm kunnen vinden. Om kunstenaars te ondersteunen wil ik het volledige subsidie-instrumentarium gespreid in de tijd implementeren, met aandacht voor zowel de bottom-up aanvragen (beurzen en projecten, werkingen, kunstenaarstoelagen, residentietoelagen, doorbraaktrajecten en partnerprojecten), als de meer top-down instrumenten (selectie residentieplekken, presentatieplekkenbeleid, aankoopbeleid). Daarnaast wil ik de rol van de kunstinstituten, kunstorganisaties en ondersteunende organisaties t.a.v. kunstenaars expliciteren.

2.1. Meer tijd, ruimte en context voor de ontwikkeling van de kunstenaar

De artistieke visie en het organisatietalent van de individuele kunstenaar zijn essentieel. Kunstenaars moeten tijdens hun hele carrière over voldoende tijd, ruimte – letterlijk en figuurlijk – en context beschikken om hun artistieke visie te ontwikkelen en te vertalen naar hun eigen werk, oeuvre, carrière, zelforganisatiestructuur en naar het bredere kunstenveld.

Inzetten op beurzen en projectsubsidies voor individuele kunstenaars

De kortlopende (max. 1 jaar) en meerjarige (max. 3 jaar) **beurzen** binnen het Kunstendecreet zijn zeer belangrijk voor scheppende kunstenaars (o.a. beeldend kunstenaars, muzikanten, ontwerpers, theatermakers, choreografen). Ook voor schrijvers en cineasten zijn de beurzen van het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) en het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) essentieel. Met een beurs kan een kunstenaar letterlijk tijd kopen, en zich focussen op zijn of haar werk en artistieke ontwikkeling en verdieping. Ook projectsubsidies en binnen- en buitenlandse residenties (zie 3.2.) zijn hier belangrijk. Met het oog op crossovers over het domein van de kunsten heen, moedig ik ook residenties aan in hogescholen, universiteiten, gemeenten, bedrijven waar kunstenaars een werkruimte krijgen in ruil voor hun creatieve en vernieuwende input.

Verduurzamen van kunstenaarsloopbanen in en door kunstorganisaties

Kunstenaars hebben ook nood aan een stimulerende werkomgeving, een inspirerende context waar ze alle facetten van het kunstenaarschap en de artistieke praktijk kunnen ontdekken en ontwikkelen. **Kunstorganisaties** zijn hier cruciaal. De positie en verdere (internationale) ontwikkeling van de kunstenaar zijn sterk afhankelijk van organisaties die talent ontdekken, ondersteunen, begeleiden, verdiepen, promoten en publiek maken. Ik wil dan ook vermijden dat er een polarisering tussen kunstenaars en organisaties ontstaat.

Een bloeiende kunstensector staat of valt met organisaties die betaalbare ruimtes voor eerste presentaties voorzien, werkplaatsen waar kunstenaars hun werk kunnen maken en alternatieve bedrijfsmodellen kunnen uitwerken, presentatieplekken die werk nationaal en internationaal zichtbaar maken, promotiegalerieën of verkoopbureaus die nieuw talent internationaal promoten en verspreiden, alternatieve managementbureaus die kunstenaars zakelijk bijstaan en ateliers als ontwikkelings-, ontmoetings- en productieplekken waaruit samenwerking, mentorschap door 'peers', collectieve productiestructuren en nieuwe zelforganisatiemodellen kunnen groeien.

Loopbanen meer duurzaam maken is in grote mate een opdracht van het werkveld zelf, en i.h.b. van de bestaande kunstenuorganisaties. Ik wil de **kunstinstellingen en de kunstenuorganisaties met een werkingssubsidie** wijzen op hun verantwoordelijkheid om zorg te dragen voor talentontwikkeling en voor de uitbouw van duurzame carrières van kunstenaars. Het is belangrijk dat organisaties zich engageren voor andere aspecten van de artistieke praktijk zoals bijvoorbeeld zakelijke aspecten, productiebegeleiding, netwerking, communicatie, archiefbeheer, etc. Ze hebben ook de verantwoordelijkheid om startende kunstenaars te steunen en jonge initiatieven ten gepaste tijde een podium te geven. Dit impliceert het vrijwaren van voldoende artistiek budget bij druk op de middelen.

Een aantal concrete voorbeelden illustreren het belang van organisaties.

Zo heeft het Vlaamse pop- en rockmuziekbeleid steeds gekozen om structureel steun te verlenen aan podia, werkplekken, alternatieve managementbureaus, repetitieplekken, artists-in-residences, etc. die mee zorgen voor een optimaal **pop & rock** klimaat waarin artiesten kunnen gedijen. Deze lijn wil ik ook blijven volgen door een goed klimaat te creëren om muzikanten alle kansen te geven om te kunnen creëren/producieren.

Er is vandaag in Vlaanderen voldoende hedendaags muziektheatertalent aanwezig om qua creatie en presentatie een boeiend programma te blijven uitbouwen. Tegelijkertijd moeten we ons realiseren dat dit talent er enkel is omdat het de afgelopen decennia de kans heeft gekregen om zich in een middelgrote structuur te ontwikkelen. Vlaamse **muziektheaterorganisaties** gericht op hedendaags werk, die ik in de toekomst zeker wil blijven ondersteunen, moeten blijven investeren in de talentontwikkeling van nieuwe generaties kunstenaars d.m.v. begeleiding en opleiding van jonge componisten, zangers, musici, scenografen en regisseurs.

Voor jonge **theatermakers** (acteurs en regisseurs) is het soms moeilijk om een (artistiek) volwaardige plek te vinden in het theaterlandschap. De creatie van werkplaatsen als 'transitzones' heeft gedeeltelijk geholpen om de doorstroom te verbeteren, maar de afstemming tussen school, werkplaats en theater verloopt nog moeizaam. Bij de beoordeling van organisaties die inzetten op ontwikkeling zoals werkplaatsen, kunstencentra, stadstheaters kan deze aansluiting een aandachtspunt worden. Niet als extra 'sluis', maar als een faciliteit.

Niet alleen van de kunstenuorganisaties maar ook van de **ondersteunende organisaties**, zoals het Kunstenpunt, het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) en het Kunstenloket, verwacht ik een grote verantwoordelijkheidszin inzake ondersteuning van kunstenaars (zie 4.8.).

2.2. De socio-economische positie van kunstenaars versterken

Het Kunstendecreet voorziet dat alle subsidieaanvragen worden getoetst aan het criterium '**aandacht voor een correcte vergoeding van kunstenaars**'. Aanvragen voor werkingssubsidies worden ook nog getoetst aan '**ondersteuning van kunstenaars, met specifieke aandacht voor**

startende kunstenaars'. Dit zijn essentiële criteria. Ik vind het belangrijk dat organisaties bij de opmaak en de realisatie van hun artistieke plannen de overheadkosten (bijvoorbeeld voor ondersteunende functies) beter beheersen en indien mogelijk verlagen, om zo meer middelen voor de kunstenaar vrij te maken. Ik zal mijn administratie ook de opdracht geven om op een kwalitatieve en kwantitatieve manier te monitoren hoe de ondersteuning van de kunstenaar in de praktijk wordt gebracht bij de uitvoering en het toezicht op de subsidies.

De 'betrachting van de correcte vergoeding' is weliswaar een genuanceerd verhaal. De zakelijk verantwoordelijken van kunstorganisaties zoeken voortdurend naar een financieel evenwicht tussen enerzijds een voldoende mate van stevigheid van hun organisatie en anderzijds een maximaal artistiek budget (incl. de correcte vergoeding van kunstenaars). Die evenwichtsoefening mag niet onderschat worden.

Het **kunstenaarsstatuut** is ook zeer belangrijk. Ik zal de actuele ontwikkelingen inzake de te wijzigen federale wetgeving zeer nauw opvolgen. Het is belangrijk dat de commissie Kunstenaars zo snel mogelijk haar werk kan doen en dat er een afgestemde visie wordt ontwikkeld over de betekenis en invulling van het begrip artistieke prestatie of productie van artistiek werk.

Bijzondere aandacht gaat ook uit naar de **kunstenaar met een zelfstandigenstatuut**. Ik wil meer aandacht schenken aan het opdrachtenbeleid als belangrijke bron van inkomsten (zie ook 4.4.). Ik zal hierbij oog hebben voor de informatie en sensibilisering van potentiële opdrachtgevers en de rechten en plichten van de kunstenaar (o.a. intellectuele eigendom, billijke vergoedingen, opbouw van sociale zekerheidsrechten). Daarnaast wil ik, in het kader van mijn aangekondigde Witboek aanvullende financiering (zie 4.3.), ook specifieke beleidsaccenten leggen voor zelfstandigen of freelancers (o.a. vormgevers, gameontwikkelaars, fotografen, componisten, choreografen). We kunnen hiervoor inspiratie halen uit het buitenland (o.a. Duitsland, Nederland) over hoe zij de positie van zelfstandige kunstenaars aanpakken.

2.3. Samenwerking tussen de kunstensector en het hoger kunstonderwijs versterken

Onder meer binnen het hoger kunstonderwijs zetten onze toekomstige kunstenaars hun eerste professionele stappen, met ruimte voor vallen en opstaan. Hun vorming zal ook hun verdere oeuvre-ontwikkeling en carrière bepalen. Ik wil **kruisverbanden** tussen de kunstensector en het hoger kunstonderwijs dan ook actief stimuleren.

We beschikken in Vlaanderen en Brussel over een sterk uitgebouwd hoger kunstonderwijs met een goede geografische spreiding. Zo hebben bijvoorbeeld Vlaamse toneelscholen en hun inspirerende artistieke leiders een vernieuwende invloed gehad op de artistieke richting die theater in Vlaanderen is uitgegaan. Ook onze filmopleidingen en de Modeacademie in Antwerpen scheren internationaal hoge toppen. Daarnaast mogen we ook de impact niet vergeten van hogere kunstinstituten of posthogeschoolvormingen met grote internationale uitstraling zoals bijvoorbeeld het HISK (beeldende kunst), de Operastudio en P.A.R.T.S. (dans). Om deze sterke positie van ons hoger kunstonderwijs te consolideren is een nauwe samenwerking met de kunstensector cruciaal.

Om kunststudenten de kans te geven een individueel parcours uit te stippelen dat aansluit bij de (artistieke) praktijk, is het belangrijk om een **koppeling met het beroepenveld** te maken. Kunsthogescholen zijn plekken waar actuele vragen over het hedendaagse kunstenaarschap resoneren vanuit inhoudelijk, zakelijk en organisatorisch oogpunt. Om kunstenaars zo vroeg

mogelijk in contact te brengen met ondernemerschap, is up-to-date aandacht voor diverse facetten van ondernemerschap binnen de kunstopleidingen ook cruciaal.

De academisering van het hoger kunstonderwijs biedt boeiende kansen voor **onderzoek en ontwikkeling**. Het versterkt onze reflectie over de waarde van kunst in de samenleving en biedt aan professionele kunstenaars een context van tijd en ruimte voor zelfreflectie, verdieping en ontwikkeling, al dan niet in relatie met een kunstenorganisatie. Wel is daarbij meer aandacht nodig voor de eigenheid van artistieke processen, die binnen de huidige academische logica's rond evaluatie en outputmeting in de verdrinking dreigt te komen. Ook meer betrokkenheid van en terugkoppeling naar het artistieke werkveld moet voor de academisering van het hoger kunstonderwijs een ambitie blijven.

3. Een kunstenlandschap met internationale uitstraling en ambitie

Heel wat van onze kunstenaars en kunstorganisaties kunnen buigen op een imposant internationaal parcours en genieten wereldfaam. Vlaanderen wordt in het buitenland alom geprezen om uitzonderlijk talent en expertise, en dit binnen diverse domeinen. Het is belangrijk de sterke internationale positie van de Vlaamse kunstensector te verankeren en te versterken.

Voor de dynamiek in het kunstenveld zijn internationale samenwerking, uitwisseling en kruisbestuiving primordiaal. In een kleine regio als Vlaanderen is het belangrijk dat kunstenaars en kunstorganisaties internationale contacten leggen en vertrouwd geraken met het internationale kader waarbinnen kunst opereert. Ze moeten zich kunnen meten in een internationale context, en van een continue creatieve input vanuit andere culturele invalshoeken kunnen genieten. Culturele ontmoetingen met buitenlandse kunstenaars en publieken versterken de kunsten intrinsiek. Nieuwe betekenissen, perspectieven, vormen, ideeën, 'talen', tradities sijpelen binnen en worden gedeeld met een gemeenschap. Internationalisering houdt in se een internationale dialoog in, met oog voor vele culturele achtergronden en verschillende canons, waardoor er ook een verbinding is met de praktijk en het beleid rond culturele diversiteit.

Ook economisch is het voor vele kunstenaars en organisaties steeds noodzakelijker om internationaal te werken: door de internationale exploitatie van hun werk krijgt hun loopbaan of organisatie meer continuïteit, organisatorisch én artistiek. De Vlaamse afzetmarkt kent zijn grenzen op het vlak van spreiding en inkomsten. Internationale gerichtheid is dan ook een kritische succesfactor voor de professionalisering, duurzame carrièreopbouw en leefbaarheid van de kunsten.

Kunstenaars en organisaties hebben nood aan een duurzame opbouw van internationale contacten en betekenisvolle relaties met lokale contexten en publieken in het buitenland. 'Duurzaamheid' is hier een kernbegrip. Internationaal werken moet inherent zijn aan de werking van kunstenaars en kunstorganisaties. Internationaal werken komt steeds minder neer op 'one shots' (van luchthaven naar speelplek of biënnale en terug), maar draait om ontwikkelingsgericht denken en lokale verankering in het buitenland. Succesvol internationaal werken is een actief engagement. Dat vraagt blijvende relaties en netwerken, gestage publieksopbouw en duurzame internationale exploitatie. Grote internationale successen kan je immers niet kopen. Ze zijn het, soms onverwachte, gevolg van duurzame relatieontwikkeling en de investering in een landschap als geheel.

Om de internationalisering van de kunsten te vrijwaren, is een geïntegreerd impulsbeleid, dat zowel ondersteunend als faciliterend werkt, cruciaal. Ik wil de kunsten maximaal ondersteunen in de versterking van hun internationale dynamiek en op deze manier ook de internationale positionering en uitstraling van Vlaanderen versterken en internationale samenwerking met andere domeinen (vb. buitenlandse handel, economie, toerisme) stimuleren.

Enkel met een relevant, proactief beleid op lange termijn met de juiste ondersteuningsinstrumenten behoudt en versterkt het kunstenveld zijn internationale topositie en daardoor ook zijn 'binnenlandse' kwaliteit. Ik wil hierbij vooral vertrekken vanuit de artistieke realiteit en ambitie en een beleid in twee richtingen voeren. Er moet niet alleen aandacht zijn voor export, men moet er ook voor zorgen dat belangrijke internationale artiesten in Vlaanderen te zien zijn en ons zo behoeden voor navelstaarderij. We moeten dus inzetten op een gericht onthaalbeleid om o.a. kunstenaars, programmatoren, curatoren naar hier te halen. Onze podia en

toonplekken spelen hierbij een belangrijke rol. Ik verwacht dan ook dat ze, vanuit een internationale ambitie, internationale referenties naar Vlaanderen halen.

Het is ook belangrijk om een coherent beleid te voeren, rekening houdend met de verhoudingen die er zijn tussen import en export, tussen de grote namen en beginners, tussen internationaal en nationaal zodanig dat het geen ad hoc beleid wordt.

3.1. Aanwezigheid en zichtbaarheid van de Vlaamse kunsten in het buitenland versterken

Vlaamse kunstenaars en kunstorganisaties hebben een sterke internationale reputatie en zijn talrijk te gast op de belangrijke buitenlandse presentatieplekken zoals grote musea, biënnales, beurzen, festivals en dergelijke. Deze internationale reputatie kwam voor een groot deel tot stand door een aantal toptiesten die artistieke bakens verzet hebben. We kunnen echter niet op deze reputatie blijven teren zonder aandacht te hebben voor vernieuwing en zonder opkomend talent voldoende kansen te geven zich internationaal te verankeren.

Via een **gericht ondersteuningsbeleid** wil ik de internationale aanwezigheid van Vlaamse kunstenaars verder stimuleren. Dit omvat meer dan een budget voor reiskosten of eenmalige initiatieven ('one shots'), en impliceert investeringen in duurzame internationale relaties en samenwerkingen met buitenlandse presentatieplekken. Ik vind het cruciaal dat de middelen voor internationalisering gericht, efficiënt en daar waar relevant worden ingezet. Er zullen dus scherpe keuzes moeten gemaakt worden, rekening houdend met mijn beleidsaccenten en met de te bereiken doelstellingen voor de aanvrager en het bredere Vlaamse kunstenveld. Ook moet er aandacht zijn voor de specifieke noden van bepaalde sectoren.

Dans bijvoorbeeld opereert bij uitstek in een internationale omgeving. Internationaal werken biedt niet alleen een inhoudelijke meerwaarde, maar ook een meer uitgebreide afzetmarkt. De noodzakelijkheid van het internationale hinterland voor een danscarrière vraagt om een aangepast beleidskader dat toelaat om optimaal op die mogelijkheden in te spelen.

Ook **muziek** is van nature grensoverschrijdend. Daarenboven is Vlaanderen vaak gewoon (te) klein als afzetmarkt. (Inzetten op) internationaal werken is voor vele muzikanten, ensembles en organisaties een vanzelfsprekendheid. De specificiteit van sommige deelgebieden die werken op het snijpunt van amateur/professioneel en commercieel/niet-commercieel en een eigen dynamiek hebben, vraagt een heel aparte aanpak. Daarom wil ik onderzoeken of voor bepaalde muziekgenres zoals pop & rock of jazz niet zou kunnen gewerkt worden met een specifieke aanpak voor internationalisering.

Tevens vraagt de sector van **beeldende kunst** een gericht buitenlands ondersteuningsbeleid met bijzondere aandacht voor internationale structurele netwerken met galerieën, kunstbeurzen, curatoren, verzamelaars, musea, kunsthallen, etc. om op die manier de inherent internationale ambitie van beeldend kunstenaars te versterken.

Een gericht buitenlands presentatie- en promotiebeleid

Het Kunstendecreet voorziet dat ik **betekenisvolle buitenlandse presentatieplekken** kan aanduiden waarmee een samenwerking wordt aangegaan om Vlaamse kunstenaars en kunstorganisaties toe te laten hun werk te tonen. Ik wil hierbij de aandacht voor onze topkunstenaars benutten om ook aanstormend talent en nieuwe initiatieven naar de voorgrond te

brengen. De vernieuwing binnen de sector wordt zo op lange termijn ook naar het internationale podium vertaald. De mogelijkheid om de (goed onderbouwde en begeleide) stap naar het buitenland te zetten, moet relatief snel komen in de loopbaan van de kunstenaar of ontwikkeling van een organisatie. Anders riskeert men te blijven 'hangen' in het eigen (vaak te kleine) land.

Ook wil ik de **tussenkomen in relevante internationale publieke presentatiemomenten**, bijvoorbeeld op beurzen, festivals, biënnales, musea, podia, etc. continueren. Hierdoor kunnen kunstenaars of organisaties op een snelle manier inspelen op een kans in het buitenland. Zowel de bij de presentatie betrokken kunstenaar(s) of organisatie als een bemiddelaar of een presenterende organisatie, kunnen hiervoor via het Kunstendecreet een aanvraag indienen.

Voor kleinere en middelgrote **promotiegalerieën** die Vlaamse beeldend kunstenaars of vormgevers in het buitenland willen promoten, is deze tussenkomst cruciaal. Op deze manier krijgen de galerieën ook de kans om deel te nemen aan betekenisvolle, internationale kunstbeurzen, wat de internationale zichtbaarheid en netwerking van onze beeldend kunstenaars en vormgevers ten goede komt.

Wat **letteren** betreft, wil ik de komende jaren werk maken van een systematisch presentatiebeleid, door een structurele samenwerking op te zetten met de top 10 van de beste literaire festivals ter wereld, zodat onze auteurs daar een podium krijgen. Nauwe samenwerking met de Vlaamse vertegenwoordigers en het Nederlands Letterenfonds is hier aangewezen. In het kielzog van Frankfurter Buchmesse 2016 kan worden bekeken hoe Vlaanderen ook op andere belangrijke beurzen in de wereld gastland kan zijn. *Publishers tours* hebben in die context een groot nut. Een kwaliteitsvol vertaalbeleid is hierbij cruciaal. Ik wil hiervoor, samen met het Expertisecentrum Literair Vertalen en de Nederlandse Taalunie (NTU), werken aan het principe van een 'doorgaande leerlijn literair vertalen'. Ook is er inzake spreiding van vertaalde titels uit Vlaanderen een plan nodig van de vertalingen in de belangrijkste taalgieden en de specifieke noden per genre, om op een gerichte manier het vertaalbeleid de komende jaren verder uit te bouwen.

De internationale promotie van **Vlaamse film** via **Flanders Image** heeft zijn effect niet gemist. Onze Vlaamse audiovisuele creatie groeide gradueel uit tot een sterk merk. Ik vind het belangrijk om op dit pad verder te gaan. Om niet enkel de goede reputatie van onze films maar ook de economische terugverdieneffecten buiten Vlaanderen te stimuleren, worden door het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) sinds kort ook internationale distributieprijzen verleend.

Tevens wil ik de economische stimuli via **Screen Flanders** consolideren. De toenadering tussen het Vlaams en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met het oog op een samenwerking ten gunste van audiovisuele investeringen in beide gewesten leidde vooralsnog niet tot een concreet resultaat. Als minister voor Brussel wil ik deze demarche wel voortzetten. Zo blijven Vlaamse audiovisuele bedrijven, gevestigd in Brussel, niet in de kou staan. Daarnaast is het natuurlijk ook belangrijk om blijvend in te zetten op aanwezigheid van onze films tijdens belangrijke festivals en de buitenlandse vertegenwoordiging van de Vlaamse film via onze Vlaamse vertegenwoordigers in het buitenland.

Inzetten op doorbraaktrajecten

Via het Kunstendecreet wil ik ook inzetten op **doorbraaktrajecten** om een kunstenaar of groep kunstenaars op een sleutelmoment in hun loopbaan de kans te geven een belangrijke stap te zetten in een internationale carrière. De doorbraaktrajecten bieden kunstenaars de kans om zich in de markt te plaatsen in één of meer landen. Het gaat om een éénmalige subsidie tijdens een carrière. De artistieke kwaliteit is het uitgangspunt. Daarnaast zijn ook het internationaal

potentieel en de middellangetermijneffecten, en dus ook het mogelijke rendement of de return-on-investment, belangrijk. De lat ligt m.a.w. hoog. Om het doel van een doorbraaktraject verder te verduidelijken wil ik een scenario (stappenplan) uitwerken dat voor alle sectoren hanteerbaar is met concrete voorbeelden per sector voor elke stap.

3.2. Internationale samenwerking, netwerking en communicatie

Met het oog op de uitbouw van internationale netwerken zal ik via het Kunstendecreet ook **buitenlandse residenties** ondersteunen. Een residentieplek is een buitenlandse organisatie die tijd, ruimte en context biedt aan kunstenaars om buiten hun vertrouwde geografische context te werken aan hun ontwikkeling of oeuvre. Zo is bij o.a. schrijvers, beeldend kunstenaars en muzikanten de nood aan residentieplekken zeer groot. Het geeft kunstenaars de kans om van de internationale kunstscène te proeven en een internationaal netwerk uit te bouwen. Het is belangrijk om voor de verschillende disciplines over voldoende, interessante residenties in het buitenland te beschikken. De klassieke residenties in belangrijke kunststeden zoals onder meer London, Parijs en Berlijn blijven hun waarde hebben, maar er ontbreken residenties die gelegen zijn in regio's waarmee op dit moment minder uitwisseling is, maar waar interessante artistieke ontwikkelingen aan de gang zijn. Daarom wil ik de mogelijkheden bekijken om ook in deze regio's met interessante residenties samen te werken.

Het is niet alleen belangrijk dat Vlaamse kunstenaars zich internationaal bewegen, maar ook dat internationale artiesten in Vlaanderen te zien zijn, hier kunnen verblijven en werken. Naast de ondersteuning van receptieve organisaties die een internationaal aanbod tonen, beoog ik een open en gastvrij Vlaanderen. De aantrekkingskracht van bestaande residenties in Vlaanderen en Brussel groeit omwille van de internationale reputatie van onze kunstscène. Dit is een opportuniteit die we moeten benutten. Mijn aandacht gaat hierbij uit naar een **gericht onthaalbeleid** voor kunstenaars, curatoren, programmatoren en pers gericht op de presentatie of import van internationaal betekenisvol werk, verrijkende netwerken en uitwisselingsprojecten met andere steden en showcases.

Met het nieuwe Kunstendecreet kunnen we de projectmatige ondersteuning voor **internationale netwerkgorganisaties** ook uitbreiden naar **netwerkevenementen**. Internationale netwerkgorganisaties of netwerkevenementen kunnen bijdragen tot de internationale uitstraling van de Vlaamse kunstensector. Inhoudelijk vind ik het belangrijk dat in de beoordeling expliciet gefocust wordt op de internationale relevantie én de meerwaarde van de organisaties en netwerken voor de Vlaamse kunstensector. Er moet een duidelijke return-on-investment zijn. Ook is het belangrijk om de diversiteit van de organisaties en evenementen te bewaken.

Ik wil ook de **internationale kunstcommunicatie** verder uitbouwen en professionaliseren. Het communicatie- en promotieplatform Arts Flanders probeert de internationale aanwezigheid van de Vlaamse kunsten in de kijker te zetten en omvat momenteel een website en een nieuwsbrief. Ik wil de rol van Arts Flanders als tool voor de uitbouw van het internationaal cultuurbeleid en de culturele diplomatie kritisch evalueren. Daarnaast spelen ook het Kunstenpunt in het algemeen en het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) een belangrijke rol in de ontwikkeling van de internationale dimensie van de kunsten uit Vlaanderen door internationale omkadering, communicatie, promotie, relatieontwikkeling, veldanalyse en visieontwikkeling. Ik zal, samen met deze organisaties, een duidelijk afsprakenkader uitwerken zodat ze deze rol ten volle kunnen opnemen (zie 4.8.).

Specifiek voor film, zie ik nog potentieel in **ontwikkelingssamenwerking** om zo filmmakers uit de zogenaamde DAC landen (Development Assistance Committee van de OESO) een duwtje in de rug te geven. De topfilms uit de DAC landen zouden we naar Vlaanderen kunnen halen om deze hier te laten afwerken. Onze lokale postproductie-industrie vaart er wel bij en tegelijkertijd spelen we een stimulerende rol op het vlak van ontwikkelingssamenwerking. Ik wil deze piste, samen met het VAF en filmfestival MOOOV, verder onderzoeken en met mijn collega-minister bevoegd voor Ontwikkelingssamenwerking proberen op te starten.

3.3. Versterking van de culturele vertegenwoordiging en relaties in het buitenland

Vandaag is het meer dan ooit nodig om de kwaliteit en het internationale prestige van onze kunsten te valoriseren. Kunst is een verrijkende vorm van internationale uitwisseling met andere landen en culturen, een belangrijk exportproduct voor Vlaanderen, en een belangrijke aantrekkingspool voor toerisme. Ik denk hier bijvoorbeeld aan hedendaagse beeldende kunst, muziek, dans, architectuur of mode als belangrijk exportproduct voor Vlaanderen. Het is belangrijk om vanuit het beleidsdomein cultuur proactief op zoek te gaan naar synergie met andere betrokken Vlaamse bevoegdheidsdomeinen, om zo het Vlaams gemeenschappelijk beleid m.b.t. internationale culturele relaties te versterken. In interactie met mijn collega's bevoegd voor buitenlandse handel en toerisme wil ik inzetten op **culturele diplomatie**. De intrinsieke waarde van kunst en het criterium inhoud en kwaliteit blijven hier wel het uitgangspunt.

Vlaanderen heeft een aantal **vertegenwoordigers in het buitenland**, die ook bevoegd zijn voor de diplomatieke vertegenwoordiging op het vlak van cultuur. Zij vallen onder de verantwoordelijkheid van het departement Internationaal Vlaanderen. Elke Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering heeft een budget ter beschikking waarmee hij/zij culturele omkaderingsactiviteiten kan betalen/sponsoren. Ook krijgen zij een beperkt financieel 'rugzakje' vanuit het departement cultuur dat zij inzetten ter ondersteuning van culturele initiatieven in hun respectieve ambtsgebieden, om zo de uitstraling van Vlaanderen verder te versterken. De rugzakjes zijn bescheiden bedragen, maar ze vormen wel een concreet instrument voor de implementatie van een cultureel diplomatiebeleid en versterken onze directe relatie met de diplomatieke posten. Ik wil de rugzakjes dan ook zeker behouden en van de aanwezigheid van de vertegenwoordigers in Brussel gebruik maken om hen te informeren over mijn beleid, maar ook om te weten wat er leeft en om opportuniteiten in de verschillende ambtsgebieden te detecteren.

Ook bekleden heel wat Vlamingen sleutelposities in toonaangevende instellingen en organisaties wereldwijd. Zij hebben vaak unieke parcours afgelegd en waardevolle kennis en expertise opgebouwd die van cruciale waarde kunnen zijn voor het kunstenbeleid. Het is belangrijk om contact met hen te houden en hun expertise te valoriseren en terug te koppelen naar het beleid. Een structureel netwerk van **Vlamingen in internationale sleutelposities** kan hierbij overwogen worden.

3.4. Prioritaire landen en regio's bepalen

Ik kies ervoor om voor het internationale kunstenbeleid een aantal prioritaire landen of regio's naar voor te schuiven die de leidraad vormen voor mijn internationaal cultuurbeleid. De keuze voor prioriteitslanden en regio's laat toe om met het beschikbare budget een focus te leggen in het beleid dat ik wil voeren en de middelen gericht in te zetten. In het Vlaams Regeerakkoord en in

mijn beleidsnota zijn Nederland en de Franse Gemeenschap reeds genoemd. Voor beiden zijn zowel artistieke als geografische argumenten aan te brengen.

Zo wil ik de bilaterale samenwerking met **Nederland** consolideren en duurzaam versterken. Het huidige feestjaar 'BesteBuren', n.a.v. de 20ste verjaardag van het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN), wil ik aangrijpen om onze uitgebreide samenwerking ook op lange termijn te stimuleren en te verankeren, o.a. via de bestaande Vlaams-Nederlandse samenwerkingsverbanden, de Nederlandse Taalunie, het Vlaams-Nederlands Huis deBuren en het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam.

Bij het onderhandelen over de nieuwe overeenkomst met deBuren zal ik overleggen met mijn Nederlandse collega hoe we sterker kunnen inzetten op het introduceren en binnenleiden van internationale bezoekers in de taal en het brede Vlaams-Nederlands culturele landschap (onder meer via digitale kanalen).

Zowel de Vlaamse als de Nederlandse overheid blijven naar aantoonbare efficiëntiewinsten en naar een maximale rationalisering van de bestaande structuren streven. Recent werd beslist om de samenstelling en de werking van de CVN-commissie structureel te hervormen op basis van een heldere taakomschrijving, om de subsidies te heroriënteren naar gemeenschappelijk Vlaams-Nederlandse culturele activiteiten in derde landen en om het huidige CVN-secretariaat uiterlijk op 31 december 2015 te ontbinden.

Het gemeenschappelijk gastlandschap op de Frankfurter Buchmesse, de grootste professionele boekenbeurs ter wereld, in 2016 is een voorbeeld van zo een sterk gezamenlijk initiatief in een derde land en vormt voor beide overheden ongetwijfeld een belangrijke gedeelde springplank naar de rest van de wereld. De Frankfurter Buchmesse is tevens een belangrijke duw in de rug van de letterensector en uitgeverijen.

In eigen land moet veel aandacht uitgaan naar de samenwerking met de **Franse gemeenschap**, dit met het oog op een optimale afstemming met de Brusselse en federale collega's en andere Belgische spelers en ter versterking van de positie van onze kunstensector in het buitenland. In het kader van het Cultureel Samenwerkingsakkoord met de Franse Gemeenschap ben ik in overleg met mijn homoloog van de Franse Gemeenschap. We willen de bestaande samenwerking verdiepen en verbreden. Dit zou zich bijvoorbeeld kunnen vertalen in activiteiten in Vlaanderen, Wallonië en Brussel, maar ook in het buitenland zoals in De Brakke Grond in Nederland en Centre Wallonie-Bruxelles in Parijs. De gezamenlijke acties rond communicatie en promotie in het kader van de Biënnale van Venetië in 2013 worden eveneens blijvend verankerd. Voor de algemene uitvoering van het akkoord is een samenwerkingsplatform opgericht, met vertegenwoordigers van beide gemeenschappen, dat concrete projecten kan voorstellen en adviseren.

Het is niet mijn bedoeling om van Nederland en de Franse Gemeenschap exclusieve partners te maken. Interessante en artistieke initiatieven die niet plaatsvinden in (samenwerking met) deze landen of regio's blijven ook in aanmerking komen voor ondersteuning of samenwerking.

Voor het bepalen van **eventuele bijkomende prioritaire landen of regio's** is onderzoek naar de overlap tussen culturele, diplomatieke en geografische of economische doelstellingen aangewezen. Natuurlijk zal ik ook rekening houden met de eigenheid van de verschillende kunstsectoren. De geografische noden van onze kunsten zijn erg verschillend. Anderzijds zal ik ook inzetten op prioritaire landen vanuit een globaliserend perspectief. Een internationaal kunstenbeleid heeft de neiging om enkel goede relaties te onderhouden met, en te investeren in

de al bestaande artistieke, culturele en financiële centra van de (westerse) wereld. Daardoor worden landen in Afrika, Azië en Zuid-Amerika vaak uit het oog verloren. Ook hier zijn echter sterke culturele ontwikkelingen aan de gang. Er beweegt veel in landen en regio's waar we niet onmiddellijk aan denken, en daar moeten we sneller en relevanter proberen op in te spelen.

4. Een ondernemend en slagkrachtig kunstenaarslandschap

Kunst bestaat niet in een vacuüm en krijgt haar relevantie net door op verschillende domeinen te interageren met de samenleving en het individu. Het is een broedkamer voor creatieve ondernemingszin en een katalysator voor een betere levenskwaliteit. Dat biedt kansen voor kunstenaars en kunstorganisaties om nieuwe verbanden aan te gaan met spelers uit andere domeinen die, met het oog op innovatie en maatschappelijke betrokkenheid, een kwalitatieve samenwerking met de kunstensector zoeken.

Een dynamische en slagkrachtige kunstensector vraagt impulsen op vlak van ondernemerschap. Ondernemerschap in de kunstensector veronderstelt dat kunstenaars en kunstorganisaties zich proactief richten op professionele, inhoudelijke en maatschappelijke ontwikkelingen (o.a. digitalisering, diversiteit, verstedelijking, globalisering, budgettaire context), vanuit een eigen vernieuwende visie en strategie. Met het oog op voldoende financiële middelen is het belangrijk dat kunstenaars en kunstorganisaties nieuwe, aanvullende (private) financieringsbronnen exploreren en de samenleving nauwer betrekken bij de kunstpraktijk.

De Vlaamse kunstenaars en kunstorganisaties moeten levensvatbaar zijn en over voldoende slagkracht beschikken om een duurzame positie in het landschap uit te bouwen. Een slagkrachtig kunstenaarslandschap impliceert een adequate financiering van kunstenaars, organisaties en projecten met het oog op levensvatbaarheid, een duurzame infrastructuur, een duidelijke explicitering van de rol van de kunstinstellingen en ondersteunende organisaties en 'cultural governance' als hefboom tot professionalisering van organisaties en bestuursorganen. Daarnaast is het ook belangrijk om sterke verbindingen te maken tussen kunstenaars en organisaties, tussen organisaties onderling, tussen publiek en privaat, tussen cultuur en economie, tussen analoge en digitale, tussen beleidsdomeinen en tussen beleidsniveaus.

4.1. De slagkracht van kunstorganisaties en -initiatieven versterken

De constante groei van structurele werkingssubsidies tijdens de voorbije legislaturen maakt dat de grens van het huidig subsidiemodel bereikt werd. De toenemende werkingssubsidies resulteerden in een overproductie en versnippering binnen de Vlaamse kunstensector en de facto een reëel verminderde slagkracht van elke individuele organisatie. Ik zal het nieuwe Kunstendecreet aangrijpen om deze versnippering tegen te gaan en het landschap gericht te ondersteunen om de dynamiek maximaal te versterken.

Versnippering aanpakken

Versnippering aanpakken impliceert keuzes maken. Je kan niet alle (lovenswaardige) initiatieven financieel ondersteunen. Beter dan het beschikbare geld zo dun mogelijk te spreiden is het maken van **duidelijke keuzes**. Voor de duidelijkheid: het gaat hier niet enkel over kiezen voor grote of gevestigde instellingen. Ik wil ook starters ondersteunen, maar ook daar een keuze maken.

Keuzes maken betekent dat organisaties met een werkingssubsidie die een minder goede werking hebben en/of geen impact, relevantie en uitstraling op Vlaams niveau, een duidelijk signaal moeten krijgen en hun subsidies zullen verliezen. De werkingssubsidie gewoon verlagen is hier niet voldoende, want dat brengt enkel een neerwaartse spiraal met zich mee.

Keuzes zijn ook noodzakelijk om een adequate, realistische financiering van kunstorganisaties te kunnen verzekeren. **Voldoende financiële slagkracht** voor organisaties is noodzakelijk met

het oog op hun levensvatbaarheid en kwalitatieve en performante werking, maar ook in het belang van een versterking van de positie van de kunstenaar en als stabiele uitgangspunt om aanvullende financiering te genereren of samenwerkingsverbanden met andere actoren aan te gaan. Ook projecten moeten volwaardige werkinstrumenten kunnen zijn, dit onder meer om te vermijden dat werken vanuit een projectlogica als minderwaardig beschouwd wordt en zo de druk op de structurele middelen (werkingssubsidies) wordt verhoogd.

Keuzes maken binnen de organisaties met een werkingssubsidie impliceert een hertekening van het kunstenlandschap. De unieke dynamiek, diversiteit en fijnmazigheid van het Vlaamse kunstenlandschap mogen hierdoor wel niet in het gedrang komen. Bij de keuzes is het belangrijk om uit te gaan van artistieke mérites (en dus niet van historische structuren), internationale kwaliteit, spreiding en publieksbereik.

Het is belangrijk om verhoudingen tussen disciplines, werkvormen en functies te screenen en waar nodig en haalbaar onevenwichten bij te sturen.

Naar meer samenwerking en afstemming tussen kunstorganisaties

Niet alleen de overheid, maar ook de sector zelf draagt een grote verantwoordelijkheid om de slagkracht van organisaties en initiatieven te verhogen. Eén van de krachtlijnen van mijn kunstenbeleid is samenwerking en krachtenbundeling, dit met het oog op een duurzame versterking van de sector. Ik verwacht van de kunstensector meer samenwerking en afstemming tussen organisaties of initiatieven. Samenwerking of clustering leidt tot efficiëntiewinst, maar ook en vooral tot inhoudelijke kruisbestuiving, dwarsverbanden en expertise-uitwisseling. Er zijn verschillende manieren van samenwerking mogelijk: zakelijke administratieve samenwerking, collectieve kennisuitbouw en -deling (bijvoorbeeld over socio-economische kwesties), het delen van infrastructuur en personeel, gemeenschappelijke communicatie, promotie en spreiding, collectieve productiestructuren, programmatorische afspraken, het opzetten van gemeenschappelijke projecten, het realiseren van gezamenlijke aankopen, fusies tussen organisaties. Ik zal aan de kunstinstellingen en kunstorganisaties die een werkingssubsidie ontvangen vragen om hierin een voorbeeldrol te spelen.

Een concreet voorbeeld van synergie en krachtenbundeling is **samenwerking tussen de gesubsidieerde tijdschriften**. Door een geïntegreerde aanpak wil ik de zichtbaarheid en impact van de tijdschriften verhogen, en een aantal structurele zwaktes aanpakken. Hierbij wil ik lacunes of overlappings wegwerken, en inzetten op ondernemerschap, samenwerking, internationalisering en digitalisering. Ik wil alle gesubsidieerde tijdschriften aanmoedigen om die aspecten van hun werking die te maken hebben met zakelijke onderbouw (vb. onderhandelingen met drukkers, abonnementen, reclameregie, gezamenlijke distributie online of offline, gezamenlijke (online) marketing, digitalisering) maximaal te bundelen. Ik wil het tijdschriftenplatform Folio, als ondersteunend platform voor alle tijdschriften, het mandaat geven om synergievoordelen te begeleiden. Binnen de context van een geïntegreerd tijdschriftenbeleid moeten we ook de vraag durven stellen hoe Vlaamse kunsttijdschriften zich verhouden tot het bredere publicatielandschap binnen de verschillende kunst disciplines. Daar waar het interessanter is om te publiceren in reeds bestaande (internationale) publicaties met grote uitstraling en impact, is het niet opportuun om afzonderlijke Vlaamse initiatieven te ondersteunen.

Ook binnen het **literaire middenveld** is meer samenwerking en afstemming tussen organisaties aangewezen, dit met het oog op een scherpere focus op specifieke knowhow en expertise, minder

overlap tussen organisaties en een evenwichtig zakelijk model met oog voor meer eigen inkomsten en minder overhead.

Andere voorbeelden vindt men terug in de **klassieke muziek**. Zo wordt al jaren een brede waaier van – vaak internationaal hoog aangeschreven – orkesten en ensembles van hoge kwaliteit gesubsidieerd waardoor er voldaan wordt aan mijn uitgangspunt: meer dan duizend jaar muziekgeschiedenis op een kwalitatieve manier aanbieden aan het publiek, waarbij een gezonde mix van canon en minder bekend werk (ook van eigen bodem) aan bod komt. Ik wil op landschapsniveau bewaken dat dit gevarieerd en dynamisch aanbod blijft en dat de subsidies ook in de toekomst evenwichtig gespreid over de genres heen toegekend zullen worden. De uitdaging voor orkesten en ensembles zal erin bestaan om zich te profileren, door kwaliteit van uitvoering en repertoirekeuze. Bovendien verwacht ik dat zij zelf op zoek gaan naar nog meer intensieve afstemming en samenwerking, waarbij vooral op zakelijk vlak zeker nog mogelijkheden liggen.

Hierbij distilleer ik twee aandachtspunten:

Wat het **ensemble-landschap binnen de klassieke muziek** betreft, worden de latere periodes (19de, 20ste eeuwse) door verschillende ensembles (structureel en projectmatig) bespeeld. Ik wil echter kijken hoe een complementair, kwalitatief en voldoende vernieuwend landschap voor de vroegere periodes best wordt vormgegeven. In dit kader moet ook gekeken worden naar de toekomstgerichtheid van een aantal ensembles die rond één dirigent en/of artistiek leider zijn gevormd. Een dynamisch landschap betekent immers ook dat een wisseling van de wacht moet kunnen plaatsvinden. Er moet dus steeds ruimte blijven voor nieuwe ensembles die een nieuwe niche bespelen of net de gevestigde waarden uitdagen.

Ook wat de drie grote orkesten **deFilharmonie, Brussels Philharmonic** en **het orkest van Opera Vlaanderen** en de twee koren **het Vlaams Radiokoor** en **het koor van Opera Vlaanderen** betreft, is er al vele jaren sprake van een bundeling van de krachten. Ik wil mij ten volle inzetten om deze nu ook daadwerkelijk te realiseren.

Ik wil de inzetbaarheid van de musici van deFilharmonie en Kunsthuis bundelen zodat zij samen het grote symfonisch repertoire kunnen brengen en opera- en balletproducties begeleiden. Hierdoor kunnen musici meer dynamisch en afwisselend worden ingezet met een strakke kwaliteitsuitdaging als gevolg en krijgen zowel opera, ballet als symfonisch orkest meer productionele mogelijkheden in Antwerpen en daarbuiten. Voor Kunsthuis moet het ook mogelijk gemaakt worden dat (musici van) Brussels Philharmonic ballet- en operaproducties begeleidt.

Brussels Philharmonic, tenslotte, zal zich vooral kunnen richten op Brussel/Flagey, waarbij verregaande en structurele afspraken gemaakt zullen worden rond de repertoireafstemming met deFilharmonie. Accenten zouden o.a. het hedendaags repertoire en creaties kunnen zijn, naast opera- en balletbegeleiding en interessante filmmuziek (al of niet met de film) en opnames ervan. Ook op deze domeinen kan de hoogste kwaliteit nagestreefd worden.

Ik zal in het kader van de af te sluiten beheersovereenkomsten met deze drie kunstinstellingen een tijds kader bepalen waarbinnen deze operatie tot een goed einde wordt gebracht. Overleg en onderhandelingen met de betrokken instellingen en syndicale organisaties zijn noodzakelijk om deze operatie te laten slagen.

Ook binnen de theatersector is meer afstemming tussen theaterhuizen in de grootsteden aangewezen. De historische rol van de **stadstheaters** in Vlaanderen – een Nationaal Toneel bestaat al niet meer sinds 1966 – is aan sterke veranderingen onderhevig geweest. Het theoretische model

van een gebouw, een repertoire en een ensemble dat de culturele eenheid van een stad – laat staan van een natie – moet belichamen bestaat niet (meer). Daarenboven is er de stedelijke werkelijkheid van de podiumkunsten: er zijn gezelschappen en productiehuizen, er zijn speelplekken, cultuur- en kunstencentra. In centrumsteden, zoals Leuven, Kortrijk en Mechelen zijn die diverse spelers redelijk op elkaar afgestemd, maar in de grootsteden Antwerpen, Gent en Brussel zijn nog meer verregaande denkoefeningen nodig. Ik ben dan ook blij vast te stellen dat ook daar nieuwe initiatieven spontaan vorm beginnen te krijgen. Toch zal men rond specifieke thema's, zoals de nieuwe Antwerpse Elisabethzaal, nog verder de rangen moeten sluiten.

NTGent, KVS en Toneelhuis hebben elk voor een eigen parcours gekozen en een (gedeeltelijk) complementaire en gedifferentieerde werking ontwikkeld: met residenties, huisartisten, interne werkplaatsen of andere werkvormen en met een eigen invulling van de idee van repertoiregezelschap. Ik wil in samenwerking met de respectieve steden een coherent stadstheaterbeleid voeren, zeker in het licht van de recente directiewissels en de vernieuwingsoperaties die deze zullen teweegbrengen in Gent en Brussel. Voor de subsidiëring wil ik een onderscheid maken tussen de vaste kosten, voor hun respectieve taken qua exploitatie van infrastructuur, enerzijds, en de variabele kosten van hun respectieve receptieve en productieve werking, anderzijds. Belangrijk bij de beoordeling zijn hun artistieke visies en de manier waarop die zich verhouden tot hun eigen artistieke en stedelijke omgeving in het algemeen, en tot de rol die zij willen spelen voor jonge en gevestigde theatermakers.

Een gelijkaardige benadering inzake de kosten van infrastructuur en artistieke werking geldt trouwens voor alle andere vaste theater- en kunstencentra en andere kunstenuorganisaties die een infrastructuur uitbaten.

4.2. Ondernemerschap stimuleren

De passie, visie en gedrevenheid van kunstenaars en andere culturele actoren zijn fundamenteel voor een sterk kunstenulandschap en succesvolle kunstpraktijken en -organisaties, maar volstaan op zich niet. Er is ook '**ondernemerschap**' nodig, zoals ook blijkt uit de studie "*Kritische succesfactoren van de Vlaamse Kunsten*" (2013).¹³ Bijna elke kunstenaar is in se een ondernemer: hij of zij gaat voor de realisatie van een idee en investeert ten minste zijn of haar eigen tijd en vaak ook eigen geld in de realisatie van dit idee.

Maar daarnaast moeten kunstenaars en kunstenuorganisaties ook weten hoe het werken in verschillende deelsectoren evolueert, via welke strategieën zij voldoende tijd en ruimte kunnen vrijwaren voor autonome creatie, en hoe ze mensen en middelen kunnen mobiliseren om een artistiek project mogelijk te maken. Ondernemerschap veronderstelt ook dat kunstenaars en organisaties proactief inspelen op innovatieve en alternatieve vormen van productie, presentatie, participatie, financiering en organisatie. Ondernemerschap – in de hierboven beschreven betekenis van het woord – moet, net zoals bijvoorbeeld internationalisering, inherent zijn aan kunstenaars en kunstenuorganisaties, en vormt dan ook een belangrijk aandachtspunt bij de beoordelingsprocedures.

Ondernemersvaardigheden bij kunstenaars kunnen verder aangescherpt worden. Ik wil kunstenaars hiervoor een sterk netwerk van (peer) coaching, adviesverlening en zakelijke ondersteuning bieden d.m.v. de verdere ondersteuning van het **Kunstenloket** en de uitbouw van

¹³ Van de Velde, Ward & Van Looy, Bart (2013). *Kritische succesfactoren van de Vlaamse Kunsten*. KULeuven/Faculty of Economics and Business.

de **Routeplanner** (een initiatief van Agentschap Ondernemen). De Routeplanner verzamelt alle nuttige info over ondersteuningsvormen voor creatieve en culturele sectoren en verwijst gericht door, rekening houdend met het specifieke profiel en de situatie van de aanvrager. Kunstenaars kunnen hierdoor op elk moment in hun loopbaan de meest gepaste ondersteuningsvorm terugvinden. Ik zal erover waken dat de informatie specifiek genoeg en relevant is voor de kunstensector. Ook **CultuurInvest** kan hier een rol spelen. Ik wil de werking en impact van CultuurInvest, als investeringsfonds voor de creatieve industrieën, actualiseren om dit instrument meer af te stemmen op de noden van de kunstensector.

Een recente vorm van vaak onzichtbaar ondernemerschap vindt men terug bij nieuwe collectieve organisatiemodellen zoals de **artist-run en de artist-centered organisaties**. Zo zijn heel wat multiple screen audiovisuele kunstorganisaties gebaseerd op deze zelforganisatiemodellen; ook binnen de danssector spelen deze lichte flexibele structuren een belangrijke rol. Tussen de artist-run en de artist-centered organisaties bestaan grote verschillen (o.a. specifieke werkcontext, aard van de kunstenaars, financieringsmodellen). Wat hen echter bindt, is hun engagement in de ondersteuning van een duurzame, gestroomlijnde ontwikkeling van een specifiek aantal individuele kunstenaarspraktijken en carrières en de globale kostenbeheersing door krachtenbundeling. Deze collectieve organisatiemodellen stellen vanuit de artistieke logica de manier waarop projecten gerealiseerd worden telkens weer van A tot Z in vraag. Ze bieden een omkadering van een allereerste idee tot distributie, waarrond zeer specifieke kennis wordt ontwikkeld en gedeeld met een grotere groep kunstenaars over de generaties heen. Het zoeken naar collectieve belangen en raakpunten tussen de praktijken en het verbinden ervan binnen kleine structuren biedt de kunstenaars een stuk zekerheid. Op deze manier wordt ook meer ruimte vrijgemaakt voor ontwikkeling en reflectie. Kunstenaars staan binnen deze structuren centraal en nemen de verantwoordelijkheid voor hun eigen praktijk.

In een samenleving waarin ideeën als *peer coaching, sharing* en *coworking* opgeld doen, nemen de artist-run en artist-centered organisaties een voortrekkersrol op om nieuwe werkmodellen te ontwikkelen. Bovendien pakken ze vaak ook maatschappelijke thema's aan zoals o.a. ecologische vragen, kwesties met betrekking tot de positie van flexwerkers. Hier zijn kiemen te vinden voor nieuwe, duurzame werkmodellen binnen onze creatieve economie. Ik vind het dan ook belangrijk dat beoordelaars een evenwaardige aandacht voor deze organisaties hebben.

Daarnaast moeten we ook voldoende aandacht hebben voor **alternatieve managementbureaus** met de expliciete bedoeling om jong talent te ondersteunen. Aan ervaren, professioneel artist management is een tekort in Vlaanderen. De in het verleden gesubsidieerde bureaus hebben wel degelijk een impact gehad op de carrière van een aantal artiesten. Het zijn gespecialiseerde kantoren die nieuw talent, dat niet zomaar op de markt kan overleven, onder de vleugels nemen en via een sterk zakelijk beleid ademruimte geven om artistiek werk te ontwikkelen en te werken aan een duurzame internationale carrière.

4.3. Aanvullende financiering stimuleren

Een ondernemende en slagkrachtige kunstensector moet naast subsidies ook andere financieringsbronnen aanboren. Zonder bijkomende ondersteuning voor het huidige rijkgeschakeerde kunstenveld, boekt de samenleving ontegensprekelijk een inhoudelijk verlies. Kunst is te belangrijk om een exclusieve bevoegdheid van de overheid alleen te zijn. Kunst is van en voor ons allemaal.

Ik wil samen met de sector de weg vrijmaken voor een nieuwe, flexibele financieringsbenadering die een subsidiebeleid verbindt met haalbare, aanvullende financiering. Vanuit een respect voor de intrinsieke en maatschappelijke waarde van de kunsten, wil ik het **samenspel tussen publieke en private financiering** stimuleren met aandacht voor een volwaardig partnerschap, maatschappelijk dividend en een win-win voor beide partijen. Door deze aanvullende impuls kunnen er meer middelen naar de kunsten stromen, en krijgt de kunstensector meer zichtbaarheid en een breder maatschappelijk draagvlak. Aanvullende financiering opent mogelijkheden voor zeer diverse samenwerkingsverbanden tussen spelers binnen en buiten de kunsten, en voor innovatieve economische modellen.

Dit betekent niet dat ik subsidies in vraag wil stellen. Integendeel, ik wil deze blijven inzetten voor talentontwikkeling, innovatie, experimentele ruimte, participatie, doelgroepenbeleid en initiatieven en organisaties die niet kunnen overleven in een marktmodel. Bovendien is een degelijke basissubsidie ook vaak een noodzakelijke voorwaarde om externe partners aan te kunnen spreken met een relevante vraag of relevant (samenwerkings)aanbod.

Ik beseef ook dat de aanvullende, private financiering voor verschillende sectoren heel verschillend moet aangepakt worden. Voor een bevredigend financieel en maatschappelijk resultaat op langere termijn is een sterk begeleide en stimulerende overgangperiode nodig met aandacht voor de mogelijkheden en beperkingen en het belang van concrete impulsen. Om aanvullende private financiering te stimuleren, zijn fiscale stimuli cruciaal. Enkel in een gezond fiscaal klimaat kan de kunstensector zich blijven innoveren en zich blijven meten met de wereld. Dit is essentieel indien we verder willen werken aan het artistiek en cultureel patrimonium voor de volgende generaties.

Ik zal, in nauw overleg met de sector, de volgende maanden een **Witboek 'aanvullende financiering'** voorbereiden. Binnen dit witboek zal ik de haalbaarheid van aanvullende financieringsvormen onderzoeken met oog voor de mogelijkheden, beperkingen en voorwaarden (vb. fiscale stimuli) binnen een Vlaamse context en met aandacht voor de noden van de verschillende kunstendisciplines en cultureel-erfgoedactoren. Doel van het Witboek is om verschillende scenario's voor aanvullende financieringsmodellen uit te werken en hieruit een selectie te maken van haalbare instrumenten die ik, samen met mijn Vlaamse en federale collega-ministers, verder kan uitwerken.

Het Witboek zal bestaan uit diverse bouwstenen: aanvullende subsidies binnen cultuur (o.a. Europese subsidies), financieringsinstrumenten met een investeringsfinaliteit (vb. CultuurInvest, Winwin-lening), microfinanciering, crowdfunding en community-driven initiatieven, giften/mecenaat/legaten, sponsoring, specifieke instrumenten voor de cultuursector (vb. kunstkoopregeling, staatswaarborgregeling) en fiscale stimuli (vb. tax shelter, fiscale regeling voor successierechten van cultuurgoederen). Ik zal in het Witboek ook aandacht hebben voor culturele spelers die meer middelen uit de markt of het commerciële circuit halen en dan ook in verhouding beperkter worden betoelaagd (vb. arthouse cinema's, jazz, pop & rock, uitgeverijen, promotiegalerieën, gamebedrijven, vormgevers), en zal hiervoor specifieke beleidsaccenten uitwerken.

Naast het Witboek, wil ik ook middelen vrijmaken voor nieuwe **financieringsinstrumenten** binnen het nieuwe Kunstendecreet, namelijk de kunstenaarstoelage en de kunstaankoop.

De **kunstenaarstoelage** is een renteloze leningsformule voor kunstenaars die in hun professionele praktijk uitgaven hebben die ze niet kunnen prefinancieren maar wel via aflossingen kunnen terugbetalen. De toelage kan aan een kunstenaar toegekend worden voor de overbrugging van artistieke kosten, en moet volledig worden terugbetaald volgens af te spreken modaliteiten. De decretale verankering van dit instrument, dat in experimentele vorm reeds enkele jaren bestond onder de naam 'mini-toelage', is een stap vooruit in het ondersteunen van het ondernemerschap van de individuele kunstenaar, en komt tegemoet aan een bestaande financieringsbehoefte bij kunstenaars. Ik wil dit instrument verder promoten binnen de kunstensector en gefaseerd invoeren.

Daarnaast is, specifiek voor de beeldende kunstsector, de **kunstaankoop** opgenomen in het nieuwe Kunstendecreet. Het aankoopbeleid bestond al voor de staatshervorming in 1970, maar werd in 2006 omgezet naar een aankoopbeleid met focus op topstukken en sleutelwerken. De heropstart van het aankoopbeleid voor hedendaagse kunst heeft als doel een adequaat beeld te schetsen van de ontwikkelingen in de hedendaagse Vlaamse beeldende kunstscène, gesitueerd binnen de bredere internationale context. Ik zie het aankoopbeleid in het Kunstendecreet als complementair aan het aankoopbeleid van musea, en wil hierbij het accent leggen op zelfstandige jonge kunstenaars, die op deze manier ook een duwtje in de rug krijgen. Hierbij vind ik het, vanuit een collectiegericht denken, wel belangrijk dat de aangekochte werken een plaats kunnen krijgen binnen de collecties van de hedendaagse kunstmusea in Vlaanderen, en op deze manier ook ontsloten kunnen worden voor een breed publiek. De selectie van de kunstwerken zal gebeuren door een curator en/of commissie die minstens één keer per jaar en binnen het beschikbare budget kunstwerken van Vlaamse kunstenaars selecteert die in aanmerking komen voor aankoop.

4.4. Samenwerking tussen publieke en private actoren stimuleren

Ik beoog een geïntegreerd en verbindend kunstenbeleid dat samenwerking binnen en buiten de kunstensector centraal stelt en bruggen slaat tussen publiek en privaat. Private spelers (vb. galerieën, onafhankelijke boekhandels, arthouses, kunstverzamelaars) kunnen een belangrijke rol spelen bij de spreiding of promotie van kunst. Ik wil onderzoeken hoe we dergelijke private spelers sterker kunnen ondersteunen.

Binnen het nieuwe Kunstendecreet kunnen voortaan **partnerprojecten** ondersteund worden. Door in te zetten op partnerprojecten wil ik het belang van samenwerking tussen publieke en private actoren binnen en buiten het kunstenveld onderschrijven, dit met het oog op meer financiële slagkracht voor de kunstensector, een maatschappelijke verankering van de kunsten en wederzijdse competentieverhoging. De specifieke doelstelling van de partnerprojecten is innovatie binnen de kunstensector en de creatie van maatschappelijke meerwaarde. Via partnerprojecten kan kunst haar rol als vliegwiel binnen andere domeinen (vb. erfgoed, economie, innovatie, technologie, welzijn, educatie, leefmilieu, ruimtelijke ordening, toerisme) optimaliseren en valoriseren. Kunstenaar of kunstorganisatie en de partner(s) doorlopen een gezamenlijk proces, waarbij men elkaars doelstellingen en methoden leert begrijpen, zodat de samenwerking (proces én resultaat) een positieve impact heeft op de gangbare werkwijze van alle partners.

Sectoroverschrijdende partnerprojecten geven onder meer belangrijke impulsen aan **architectuurcultuur**. Architectuur en ruimtelijk ontwerp worden – eerder als proces dan als eind(luxe)product – steeds vaker en vroeger ingezet om innovatieve oplossingen aan te reiken voor urgente ruimtelijke en maatschappelijke kwesties (o.a. zorgvraagstuk, betaalbaar wonen, demografische druk op het (stads)landschap, verstedelijking). Deze rol van architectuur wil ik

versterken. Het is dan ook belangrijk architectuurcultuurbeleid in te bedden binnen een breder domeinoverschrijdend beleid van waaruit verschillende accenten m.b.t. de inrichting van de leefomgeving gelegd kunnen worden. Via partnerprojecten met publieke en private partners binnen en buiten de kunstensector (vb. musea, lokale besturen, private architectenbureaus, universiteiten, etc.) kunnen organisaties de rol van architectuurcultuur als vliegwiel voor innovatie optimaliseren. Op deze manier worden de subsidies voor architectuurcultuur *'seed money'* voor veel meer.

Ook voor **vormgeving** zijn partnerprojecten interessant. Vormgeving fungeert als motor van innovatie in andere sectoren (o.a. ICT, gezondheidszorg, economie, engineering). Vormgeving moet – net zoals architectuur – dan ook ingebed worden in domeinoverschrijdende samenwerking over publieke en private actoren heen. Met de digitalisering geraakte het creëren van fysieke producten meer op de achtergrond. Als gevolg van recente ontwikkelingen zoals 'Internet of things' wordt het creëren van fysieke artefacten en belevenissen echter terug steeds belangrijker (vb. 'emotional design'). Fysieke artefacten spelen een alsmar grotere rol binnen een digitale omgeving. De vormgever kan een sleutelrol spelen in het verbinden van beide werelden.

Tevens kan de vormgever een belangrijke rol spelen in het verbinden van kunsten met immaterieel erfgoed (cf. 'Living-Human-Treasures-Programma' UNESCO) en (lokale) economie, meer bepaald op het vlak van ambachten. Authentiek vakmanschap (o.a. op het vlak van vorm, materiaal, techniek) met aandacht voor lokale/regionale tradities en kleinschalige economieën is inherent aan vormgeving, en wordt binnen onze economie en samenleving steeds belangrijker. Vlaanderen is altijd gekend geweest omwille van kwalitatief vakmanschap of meesterschap, en kan zich hier ook vandaag in onderscheiden. Ik wil dit vakmanschap als waardevol immaterieel erfgoed dan ook koesteren. Ambachten kunnen tegelijk inspiratiebron en broedplaats zijn voor innovatie. Ik wil onze vormgevers (o.a. juweelontwerpers, modeontwerpers, grafisch vormgevers, meubelontwerpers) stimuleren om hier op in te zetten, en de meerwaarde van authentiek, kleinschalig, kwalitatief vakmanschap ook uit te dragen in andere sectoren (o.a. economie, buitenlandse handel, toerisme). Ook het hoger (kunst)onderwijs speelt hier een belangrijke rol.

Vormgeving wordt beleidsmatig vooral ondersteund vanuit het beleidsdomein economie. Ik wil dan ook graag met mijn collega-minister bevoegd voor economie bekijken hoe we de sector beleidsdomeinoverschrijdend kunnen versterken.

Partnerprojecten bieden ook heel wat mogelijkheden voor kunstenaars en kunstenuorganisaties die willen samenwerken met technologische of wetenschappelijke partners. Binnen een context van digitalisering is het belangrijk dat we vanuit de kunsten ook transdisciplinaire **Art & Development kunstprojecten** kunnen ondersteunen waarbij digitale technologie een sleutelrol speelt (vb. virtual reality, 3D printing, augmented reality). Dergelijke projecten stimuleren kunstenaars om onderzoek te integreren in hun werk met het oog op innovatie binnen andere domeinen. Op deze manier creëren we een voedingsbodem voor baanbrekende samenwerkingen tussen kunst, design en digitale technologie.

Daarnaast wil ik samenwerking tussen publieke en private actoren binnen en buiten de kunsten stimuleren via **kunst in opdracht** in de publieke ruimte. Hierbij denken we in eerste instantie aan beelden in het park of op pleinen, maar het kan ook gaan om tijdelijke ingrepen in het landschap of in een gebouw, openluchtfestivals, performances, videokunst enzovoort. Kunst in opdracht is bij uitstek een zeer democratische cultuurvorm. Ik wil met mijn beleid de nadruk leggen op goed, professioneel opdrachtgeverschap. Kunst in opdracht is een zaak van alle beleidsdomeinen:

diverse opdrachtgevers geven kunstopdrachten en creëren daardoor een publiek en draagvlak voor kunst buiten de kunstensector. Het is een complex verhaal dat met veel factoren rekening moet houden en om specifieke vormen van ondernemerschap en professionele bemiddeling vraagt die rekening houden met de artistieke context. Het is belangrijk dat opdrachtgevers en kunstenaars de weg vinden naar de informatie, kennis en experts.

Met het oog op innovatie en onderscheidende kunst in opdracht wil ik het opdrachtgeverschap verder professionaliseren en de aanwezige informatie, kennisdeling en dienstverlening via een (digitale) kennisdelingstool en loketfunctie centraliseren en publiek toegankelijk maken. Ook wil ik, samen met de bevoegde collega-ministers, bekijken waar we de Kunstcel (die momenteel een onderdeel is van het team Bouwmeester), best integreren zodat haar kennis en expertise niet verloren gaan en optimaal ingezet kunnen worden.

4.5. Een complementair kunstenbeleid voeren

Naast het samenspel tussen publiek en privaat en tussen diverse domeinen, is ook het samenspel tussen beleidsniveaus van belang. In het kader van het nieuwe Kunstendecreet werd (op 17/02/2015) voor een eerste maal een protocol van akkoord gesloten tussen de Vlaamse Regering, de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP), de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) over de uitbouw van een complementair kunstenbeleid. Ik wil via de uitvoering van dit protocol werk maken van een complementair kunstenbeleid met aandacht voor **inhoudelijke dialoog en afstemming tussen het lokale en Vlaamse niveau** over doelstellingen, functies en instrumenten, rekening houdend met de verschillende lokale/regionale contexten.

Ik wil bewaken dat alle functies (ontwikkeling, productie, presentatie, reflectie en participatie) complementair gesteund kunnen worden op lokaal én Vlaams niveau. Een presentatieplek bijvoorbeeld kan een landelijke en internationale uitstraling hebben, en tegelijk ook veel betekenen voor de lokale culturele ruimte.

Een belangrijk aandachtspunt ook is de overheveling van de **provinciale taken en bevoegdheden**. Via instellingen, subsidies, infrastructuur en dienstverlening hebben de provincies de kunsten altijd sterk ondersteund. Wanneer provinciale middelen – die in een recent verleden werden ingezet voor kunsten – naar de Vlaamse of (boven)lokale overheid worden overgeheveld, dan moeten deze evenzeer ten behoeve van de kunsten worden ingezet. De overheveling is immers geen besparingsoperatie. Ik zal er dan ook over waken dat de overheveling gebeurt met alle bijbehorende budgettaire middelen, patrimonium, personeelsleden en rechten en verplichtingen.

Ook wil ik het gesprek met het **federale niveau** intensifiëren. Met de bevoegde sociale en politieke partners moet de verduurzaming van het kunstenaarsstatuut aangepakt worden. Ook meer feitelijk, juridisch en Europees gericht onderzoek rond deze kwestie lijkt gewenst.

De afgelopen decennia hebben technologische ontwikkelingen voor ingrijpende wijzigingen gezorgd in de muzieksector. Het maken en spreiden van muziek is daardoor meer laagdrempelig dan ooit. Ook de muziekconsumptie is door de digitale revolutie sterk gewijzigd. Die revolutie heeft tot gevolg dat het auteursrecht onder druk komt te staan. Ik zal me ten volle inzetten om in deze materie te wegen op het federale beleid.

Andere federale materies die van belang zijn voor de kunsten, zijn onder meer fiscaliteit (fiscale aftrekbaarheid voor steun aan kunsten), btw (lagere tarieven voor kunsten om de markt impulsen

te geven), Cinematek en de functie van de federale culturele instellingen Bozar, De Munt en het Nationaal Orkest van België. Het akkoord met de Franse Gemeenschap is hier een belangrijke hefboom.

4.6. Cultural governance als hefboom tot professionalisering

Cultural governance slaat op duurzaam en goed bestuur van culturele organisaties, waarbij de culturele missie, de ethiek en de financiële gezondheid van de organisatie gevrijwaard worden. Een slagkrachtige organisatie veronderstelt goed bestuur. Het nieuwe Kunstendecreet voorziet dat een subsidieontvanger voor het ontvangen van een werkingssubsidie de '**principes van goed bestuur**' dient na te leven.

Het streven naar een 'goede' manier om organisaties te besturen, heeft de laatste jaren sterk aan belang gewonnen. Onderzoek van de Universiteit Antwerpen¹⁴ leidde tot de publicatie van een 'Leidraad Cultural Governance' en een reeks van beleidsaanbevelingen om het bestuur van culturele organisaties te screenen en indien nodig te verbeteren. Het onderzoek deed onder meer de aanbeveling om het "*pas toe of leg uit*" principe te verankeren in de jaarlijkse rapportage van de ontvangers van een subsidie en om evoluties in de bestuurspraktijk verder te monitoren. Hoewel deze aanbevelingen op zich evident zouden kunnen lijken, blijkt uit de visitaties in het kader van toezicht op de aanwending van een werkingssubsidie dat deze items bij heel wat organisaties nog niet ten volle zijn ingeburgerd.

Het nieuwe Kunstendecreet voorziet als criterium bij het zakelijk beheer al de evenwichtige samenstelling van de raad van bestuur, rekening houdend met maatschappelijke en culturele diversiteit. Met een **nieuw besluit van de Vlaamse Regering** rond de principes van goed bestuur zal een volgende stap in de goede richting worden gezet. Aandachtspunten hierbij zijn, naast de hierboven vermelde evenwichtig samengestelde raad van bestuur, onder meer een transparante werking van bestuursorganen, in de tijd beperkte bestuursmandaten, een verplicht huishoudelijk reglement, duidelijke en officiële afspraken tussen de bestuursorganen en de directie met aandacht voor de onderlinge verantwoordelijkheden, jaarlijkse evaluatie van de directie en aandacht voor '*checks and balances*'.

De verderzetting van een geïntegreerd beleid omtrent goed bestuur kan een hefboom tot vernieuwing en inspiratie betekenen voor kunstorganisaties en bestuursorganen. Het creëert een breder draagvlak voor de organisatie, en garandeert professionalisering en kwaliteitsbewaking en -controle. Ook stimuleert het de toegang tot een grotere pool van (private) middelen, tot relevante netwerken en tot potentiële samenwerkingsverbanden.

4.7. Een duidelijke rol en verantwoordelijkheid voor de Vlaamse kunstinstellingen

In mijn beleidsnota gaf ik reeds aan dat ik, conform het Regeerakkoord, de kunstinstellingen meer armslag wil geven. De categorie kunstinstellingen mag echter niet louter een prestigetitel zijn, maar wel een groep van organisaties die excelleert en toonaangevend is op het vlak van kwaliteit en management, met specifieke doelstellingen, complementair aan andere spelers. Dat iets zoals

¹⁴ Schramme, Annick & Schrauwen, Joke (2012). *Cultural governance in Vlaanderen. Onderzoek naar de bestuurspraktijk van Vlaamse gesubsidieerde culturele organisaties*. Onderzoeksrapport Universiteit Antwerpen, Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen, Departement Management (Cultuurmanagement).

‘kunstinstituten’ noodzakelijk is voor een kunstenlandschap, is echter een uitgangspunt dat niet ter discussie mag/zou mogen staan.

In het nieuwe Kunstendecreet staan tien **voorwaarden voor een erkenning** als kunstinstituten¹⁵. De gemeenschappelijkheid, maar ook de uniciteit van de kunstinstituten ten opzichte van het brede kunstenveld, ligt exact in het feit dat het beantwoorden aan het conglomeraat van alle tien voorwaarden een opdracht en een permanente uitdaging is waaraan slechts een beperkt aantal kunstenorganisaties kunnen voldoen. De volgende maanden wil ik deze voorwaarden verder concretiseren en heldere ambitieniveaus formuleren voor de bestaande kunstinstituten naar de volgende subsidieperiode (2017-2021) toe, zodat we een kader hebben dat dient als referentie voor een permanente monitoring.

Ook de twee potentieel nieuwe kunstinstituten, het **Concertgebouw Brugge** en **de Vooruit** in Gent, zullen mogelijkerwijze voorwerp zijn van deze voorwaarden en ambitieniveaus.

De kunstinstituten moeten er naar streven om de voorwaarden en de ambitieniveaus waar mogelijk en waardevol gemeenschappelijk te maken. Men moet maximaal zoeken naar een **common purpose** als groep, die hen een duidelijke en ambitieuze sleutelrol als ambassadeurs binnen het kunstenlandschap geeft. De kunstinstituten zijn tegelijk voedingsbodem, fundament, hoogwaardige uitvoerder en internationaal waardevol, en dit op een permanente en constante manier. Ze vormen een aanzet tot basisinfrastructuur voor de professionele kunsten, en tegelijkertijd een vlaggenschip van de Vlaamse kunst op internationaal vlak.

Gelijklopend daarmee is door de eigenheid van elke kunstinstituten *an sich* ook een **geïndividualiseerd kader** nodig. Deze individuele benadering moet toelaten om performantere en beter meetbare afspraken te formuleren die voor elke instelling een groeitraject kunnen vormen, dat vertaald wordt in een beheersovereenkomst met de Vlaamse overheid.

Door langs deze twee assen te werken, samen waar het kan en individueel waar het nodig is, wordt de eigenheid van elke kunstinstituten bewaard, maar kan er toch als groep een dynamiek ontstaan die versterkend werkt en tegelijk ook de unieke positie van de kunstinstituten inhoudelijk onderbouwt en uitstraalt naar het bredere veld.

Zowel deSingel als de Ancienne Belgique kunnen hier een voortrekkersrol in spelen. Beide zijn rolmodellen binnen hun respectieve disciplines en functies. Door verder te bouwen op deze sterktes kunnen zij andere spelers – gevestigde namen maar vooral ook jonge makers – inspireren en zo werk maken van een verdere professionalisering van de sector, niet alleen op het niveau van kunstenaars en makers maar bijvoorbeeld ook op het niveau van administratieve krachten en technici.

Onze veruit grootste kunstinstituten (lees met veruit de meeste middelen) is het **Kunsthuis**. Het Kunsthuis is in Vlaanderen de enige organisatie die (naast opera) inzet op ballet. Met de aanstelling vanaf september 2015 van Sidi Larbi Cherkaoui, choreograaf hedendaagse dans, als artistiek directeur zal **het Ballet** naast de klassieke danstaal ongetwijfeld meer in contact komen met hedendaagse dans en zo meer centraal komen te staan in het veld. Naast de choreografieën van

¹⁵ Deze voorwaarden zijn: een constante en permanente werking rond de 5 functies ontplooiën; artistieke uitmuntendheid; internationale relevantie; duurzame opbouw van zowel artistieke traditie/canon als vernieuwing; maatschappelijke en culturele inbedding en engagement; landelijke schaal en uitstraling en een performante eigen infrastructuur (al dan niet als eigenaar); sterk en dynamisch management en solide financieel beleid; een voortrekkersrol op vlak van goed bestuur; een oriënterende rol op vlak van kunsteducatie en steun aan startende kunstenaars.

Cherkaoui, zal er ook ruimte zijn voor werk van andere (al dan niet Vlaamse) hedendaagse ballet- en danschoreografen waardoor het Ballet Vlaanderen zich op een unieke manier (internationaal) kan profileren. Ik verwacht dat het Ballet betere spreidingscijfers in binnen- en buitenland zal kunnen voorleggen en terug artistiek en financieel gezond wordt. Ik zie de volgende drie seizoenen als dé kans voor het Ballet om zich te bewijzen en, dankzij een te verantwoorden aantal voorstellingen in binnen-en buitenland, terug aan dynamiek te winnen. Het is de intentie om een kwantitatieve doelstelling te voorzien in de af te sluiten beheersovereenkomst qua aantal voorstellingen. Referentie hiervoor is het aantal balletvoorstellingen dat 15 jaar geleden werd gehaald. Ik zal deze evolutie aandachtig opvolgen en de af te sluiten beheersovereenkomst voorzien van een sanctionering in geval de doelstellingen niet worden gehaald.

Naast ballet, heeft het Kunsthuis ook de opdracht om een repertoire aanbod voor opera te brengen, met de nodige aandacht voor het 20ste eeuwse en hedendaagse repertoire en voor de huidige generatie componisten. Vanuit de maatschappelijke rol die het Kunsthuis moet vervullen, pleit ik ervoor om de toegang tot **Opera Vlaanderen** laagdrempeliger te maken en om op die manier meer mensen te laten kennis maken met het grote repertoire. Dit betekent in de mate van het mogelijke langere speelreeksen en een diversifiëring van prijzen en tijden van voorstellingen. Tegelijkertijd pleit ik er voor om ook kleinere producties, die vaak specifiek gecomponeerd worden voor kleinere bezettingen, te coproduceren met bestaande muziektheatergezelschappen, deze op te nemen in het operaprogramma van het Kunsthuis en uitgebreid onder gemeenschappelijke vlag te laten toeren. Daarnaast wil ik dat Opera Vlaanderen, net zoals ook andere muziektheatergezelschappen, voldoende aandacht besteedt aan opera voor kinderen en jongeren.

Ik besef dat er belangrijke wissels zullen plaatsvinden aan de top van het Kunsthuis tijdens mijn mandaat als minister. Het is belangrijk om hier omzichtig en zorgzaam mee om te springen en een sterke directie aan te stellen om de recente veranderingen te bestendigen, de nieuwe uitdagingen in het snel evoluerende landschap aan te gaan en de vele ambities waar te maken.

4.8. Een duidelijke rol voor de ondersteunende organisaties

Tussen de overheid en de verschillende kunstensectoren bevinden zich verschillende intermediaire organisaties, meer bepaald het Kunstenpunt, het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) en het Kunstenloket. Zij zorgen voor praktijkondersteuning en deskundigheidsbevordering en leveren, onder meer via sectoranalyse (o.a. landschapstekeningen), een bijdrage aan visieontwikkeling.

Ik vind het belangrijk dat de middelen maximaal ingezet worden op het terrein, en wil de ondersteunende organisaties dan ook zo efficiënt en doeltreffend mogelijk maken met aandacht voor hun meerwaarde voor het kunstenveld. Ik zal, samen met de sector, de rol en kerntaken van deze ondersteunende organisaties evalueren en optimaliseren, met aandacht voor de specifieke beleidsaccenten. Tevens zal ik, in het kader van het **kerntakendebbat** van de Vlaamse overheid, de verhouding van de ondersteunende organisaties t.o.v. de administratie scherpstellen.

Voor het **Kunstenloket** wil ik de nadruk blijven leggen op de coaching van kunstenaars op het vlak van ondernemerschap, zakelijk beheer, kunstenaarsstatuut en financieringsbegeleiding.

Voor het **Kunstenpunt** pleit ik voor de erkenning en aanmoediging van de sectorspecifieke en -overschrijdende rol die het steunpunt speelt. De kerntaken van het Kunstenpunt zijn praktijkondersteuning, veldanalyse en het actief bijdragen aan de ontwikkeling van de internationale dimensie van de kunsten uit Vlaanderen door internationale communicatie en promotie. Het Kunstenpunt is het steunpunt van de kunsten (meer bepaald podiumkunsten,

beeldende kunst, muziek, vormgeving en multiple screen audiovisuele kunst), en vertrekt ook vanuit een schottenloze benadering met een volwaardige aandacht voor de vijf functies: ontwikkeling, productie, presentatie, reflectie en participatie (incl. kunsteducatie en sociaal-artistisch werk).

M.b.t. specifieke genres zoals dans, vormgeving, jazz en wereldmuziek moet de werking van het Kunstenloket inzake socio-economische kwesties en de rol van het Kunstenpunt als kennissteunpunt verder geëvalueerd worden.

De werking van de pop & rocksector, en met name de beginnende muzikanten, wordt al jaren succesvol en met veel appreciatie uit het veld ondersteund door **Poppunt**. Zij werken nu al op een intense en deskundige manier op het snijpunt van amateur en professioneel waar de pop/rocksector heel uitgesproken op balanceert. Ik wil bekijken hoe ik de expertise van Poppunt kan versterken en verzilveren voor het hele spectrum binnen de sector van pop & rock. Samen met gespecialiseerde kantoren, die nieuw talent dat niet zomaar op de markt kan overleven via een zakelijk beleid ademruimte geven om sterk artistiek werk te ontwikkelen, kunnen zij bewust werken aan een duurzame internationale carrière voor deze artiesten binnen een langetermijnvisie.

Het **Vlaams Architectuurinstituut (VAi)** is een sectorinstituut met een steunpuntopdracht voor architectuur maar ook met een producerende rol. Binnen haar werking is ook het CVAa (Centrum Vlaamse Architectuurarchieven) ondergebracht. De toekomstige overdracht van het architectuurarchief van de Provincie Antwerpen naar het CVAa, zal de nieuwe profilering van het VAI zeker mee versterken. Er is immers nood aan meer interactie tussen architectuurcultuur, architectuurarchieven en monumentenzorg. Ik wil de kerntaken, alsook de verhouding van het VAI tot het Kunstenpunt, scherpstellen. Daarnaast wil ik het VAI ook aanmoedigen om samen te werken met andere beleidsdomeinen zoals ruimtelijke ordening i.h.b. met het Bouwmeestersteam, onderwijs, milieu of landbouw, om de rol van architectuur als vliegwiel te valoriseren.

Wat film en letteren betreft, is het belangrijk dat de unieke en geïntegreerde loketfunctie van het **Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF)** en het **Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL)** geconsolideerd en daar waar nodig geoptimaliseerd worden, dit met het oog op een structurele versterking van onze Vlaamse filmsector en letteren in Vlaanderen en het buitenland.

Via de beheersovereenkomsten met het Kunstenloket, het Kunstenpunt, het VAI en de fondsen zal ik deze rollen verder uitwerken.

4.9. Duurzame investeringen in infrastructuur

Infrastructuur is een cruciaal instrument in het kunstenbeleid. De actuele aandacht voor begrippen als 'duurzaamheid' en 'ecologisch bewustzijn' leiden er toe dat de zorg voor culturele infrastructuur meer op de voorgrond komt te staan. Gegeven de grote diversiteit aan eigendomsconstructies van artistieke huizen en de verschillende soorten relaties met relevante overheden, is het infrastructuurbeleid nogal ad hoc en vraag-gestuurd. We voeren vandaag vooral projecten uit die reeds op de plank lagen en/of opgestart werden, dit op basis van de door FOCI gehanteerde criteria en prioriteiten. Alle beschikbare middelen komen uit het FOCI en het FFEU. De FFEU-middelen werden ondertussen verdeeld, op een kleine buffer na.

Ik wil werk maken van een algemeen infrastructuurbeleid met een helicoptervisie. Een goede **infrastructuurvisie** uitschrijven kan echter enkel op basis van een goed **infrastructuuroverzicht**.

Dergelijk overzicht ontbreekt momenteel nog. Tegen eind 2016 wil ik dan ook de culturele infrastructuur in kaart laten brengen en de noden kennen. Het opmaken van deze inventaris i.s.m. FOCI belooft een hele uitdaging te worden. Zo moeten we o.a. ook definiëren wat precies in aanmerking kan komen als culturele infrastructuur. Hierbij mogen we ook de huidige provinciale infrastructuur die op termijn misschien overkomt naar het Vlaamse niveau niet uit het oog verliezen. Inventariseren betekent uiteraard ook dat de sector zal geïnformeerd worden en dan volgt de vraag hoe we zullen omgaan met de verwachtingen. Hiervoor zal ik een plan van aanpak uitwerken.

Mede op basis van de analyse van de bovenvermelde inventaris wil ik een meer gecoördineerde aanpak installeren die duurzaam is, een vraag-gestuurd proces overstijgt en een versnippering van middelen vermijdt. Hierbij is het belangrijk om duidelijke **keuzes** te maken (o.a. op basis van de keuzes die in het kader van het Kunstendecreet worden gemaakt) en voldoende middelen te voorzien voor minder maar prioritaire infrastructuurdossiers. Ook is het belangrijk om mogelijkheden voor **samenwerking en gedeelde infrastructuur** te onderzoeken en afstemming te zoeken tussen verschillende disciplines. Een voorbeeld is de uitbouw van een 'Huis van de Letteren', waar o.a. het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL), Stichting Lezen en de Vlaamse Auteursvereniging samen gehuisvest zijn, met het oog op meer samenwerking, synergie en dynamiek.

Tegen 2017 zullen de middelen voor infrastructuur weer wat aangroeien aangezien er enkele projecten afbetaald zullen zijn. Ook de middelen van het Brusselfonds zullen kunnen aangewend worden voor bepaalde beperkte infrastructuurwerken. Daarenboven wil ik ook laten onderzoeken of eventuele aanvullende financiering hier mogelijkheden kan bieden.

4.10. Digitale inhaalbeweging maken

Digitalisering heeft een impact op de werking van kunstorganisaties. Zowel de productiemechanismen als de distributie- en participatiemodellen zijn op tien jaar tijd geheel veranderd. Er is nood aan het ontwikkelen van nieuwe vormen van samenwerken, van *sharing* en *peering*, van co-creatie en van verdienen, ook in de kunstensector.

Ik wil een faciliterende rol opnemen om de kunstensector in staat te stellen een digitale inhaalbeweging te maken. Er moet specifiek ingezet worden op het stimuleren van samenwerking tussen en capaciteitsopbouw van kunstorganisaties zodat ze hun technische noden en keuzes (beter) kunnen inschatten en die kunnen relateren aan de strategische visie van de organisatie. Concreet gaat het over vaardigheden op het vlak van digitale infrastructuur, digitalisering, digitale preservatie, online toegang, beheer en klaren van rechten, etc. Binnen een tijdspad van vijf jaar wordt ingezet op een **inhaalbeweging in expertiseontwikkeling en bewustmaking**. Na vijf jaar zou elke organisatie beter in staat moeten zijn om bewuste keuzes inzake digitalisering te maken, keuzes die de eigen strategische visie versterken en actualiseren.

Digitalisering biedt volop kansen voor vele thema's die de kunsten aanbelangen: functies zoals productie, presentatie, participatie en reflectie, maar ook internationalisering en erfgoedzorg. De kunstensector is zich bewust van zijn achterstand inzake het gebruik van nieuwe technologieën. Via een **impulsbeleid** kunnen kunstorganisaties ondersteund worden om van die technologieën meer gebruik te maken om bijvoorbeeld (digitale) werken van kunstenaars te ontsluiten of meer aansluiting te zoeken bij een publiek van *digital natives*. Ook samenwerkingen vanuit verschillende subsectoren (dikwijls met private en publieke spelers aan boord) die kunst in digitale vorm willen

aanbieden, verdienen alle steun. Op het vlak van technische digitale productontwikkeling i.f.v. kunstencommunicatie en publieksversterking en -betrokkenheid kan Cultuurnet een ondersteunende rol spelen.

De kunsten van vandaag zijn het erfgoed van morgen. Aandacht voor het beheer en behoud van het artistieke erfgoed is dan ook cruciaal. Ik wil nieuwe digitale mogelijkheden voor **duurzame bewaring en ontsluiting van artistiek erfgoed** (o.a. collecties, films, videokunst, boeken, theater- of dansvoorstellingen, concerten) stimuleren.

De kennis en expertise rond digitale bewaring en ontsluiting is binnen de kunstensector nog te gefragmenteerd. Er is nood aan een **coördinerende instelling** die specifieke technische knowhow ter beschikking stelt en een schakel vormt tussen het Vlaams Instituut voor Audiovisuele Archivering (VIAA) en de kunstensector. Op basis van de opgebouwde ervaring (op Vlaams, Belgisch, internationaal niveau) en op vlak van praktijkondersteuning rond (technische en contextuele) standaardisatie en auteursrecht is vzw **Packed** hiervoor het best geplaatst. Packed speelt momenteel al een centrale rol in het ter beschikking stellen van praktijkondersteunende tools.

Wat duurzame bewaring betreft, kan Packed uitgebouwd worden tot de centrale speler voor erfgoedzorg in de kunsten, in samenwerking met sectorspecifieke expertisecentra zoals Het Firmament (podiumkunsten), Resonant (muziek), CVAA (architectuur) en Argos (multiple screen audiovisuele kunst). In het toekomsttraject rond Cultureel Erfgoed, dat net opgestart is en in 2016 zal landen, zal de rol van Packed en andere expertisecentra verder uitgewerkt worden. Binnen dit traject zal ik ook oog hebben voor kunstenaarsarchieven die cruciaal zijn om de betekenis van kunst te verdiepen en te ontsluiten.

Een bijzonder aandachtspunt is de complexe bewaring, restauratie en digitalisering van **multiple screen audiovisuele creaties**, zoals bijvoorbeeld kunstenaarsfilm en –video. Argos is de enige Vlaamse speler met een grote expertise en dienstverlening op dit vlak. Deze expertise is cruciaal en moet gewaarborgd worden. Ik vind het belangrijk om hier naar synergiën te zoeken met grotere collectiebeherende instellingen zoals bijvoorbeeld M HKA. Ook moet bekeken worden hoe verbindingen kunnen worden gemaakt met het digitaal expertisecentrum Packed en met VIAA.

Voor de kunstensector is het belangrijk dat de digitale uitdaging bottom-up wordt aangevat. Het moet bekeken worden vanuit de artistieke praktijk en vanuit de eigenheid van de levende kunsten; niet vanuit een erfgoedstandpunt. Begeleidende organisaties moeten de vrijheid krijgen om vanuit deze invalshoek met de kunstensector mee te denken.

5. Een breed toegankelijk kunstenlandschap

Er is een levendig debat gaande over een nieuwe verhouding tussen kunst en samenleving. Steeds meer kunstorganisaties en kunstspreaders gaan anders om met hun publieken en betrekken hen meer als actieve partners bij de processen van creatie en productie (van consumentisme naar co-creatie). Dat veronderstelt dat kunstorganisaties hun bestaande en potentiële publiek beter moeten leren kennen.

De evolutie van de mediatechnologie, de commercialisering, de impact van de populaire cultuur, verkleuring, vergrijzing, het participatiedebat, etc. hebben een niet te ontkennen invloed op de kunsten, kunstenaars, kunstorganisaties en kunstbeleving. Artistieke praktijken herpositioneren zich en voelen zich steeds meer betrokken bij hun sociale, urbane, politieke, ecologische en educatieve context. Net zoals scholen zich meer en meer als 'brede scholen' ontwikkelen, verbreden ook kunstorganisaties, met een grote interesse voor hun omgeving.

Nochtans blijven sommige groepen en individuen 'buiten spel'. Zo wordt er maar weinig rekening gehouden met de vele minderheden die een stem zoeken. Dit onontgonnen potentieel, zowel bij kunstenaar, deelnemer als publiek, moet de kans krijgen om zich artistiek uit te drukken, te participeren en te leren.

Ik wil het Kunstenpunt mee verantwoordelijk stellen om het volledige participatieve werk te ondersteunen en zo mee de zorg voor de verbrede participatiefunctie op te nemen. Deze functie is immers een belangrijk aspect van het nieuwe Kunstendecreet en kan (ook in vergelijking met het buitenland) door haar brede interpretatie (ruimer dan publieksparticipatie) het verschil maken (zie 4.8.).

5.1. Naar een brede kunstparticipatie

In een samenleving waarin de vrije tijd van de mensen voor een groot deel wordt bepaald door amusement en consumptie zijn de kunsten geen vanzelfsprekendheid. Het uitgangspunt is dat iedereen aan kunst moet kunnen participeren. Het 'Handvest voor Vlaanderen' waarborgt het recht op culturele ontplooiing. Participatie staat dan ook centraal als een van de basisdoelstellingen in mijn cultuur- en dus ook kunstenbeleid.

In onze Vlaamse diverse samenleving participeert een belangrijk aantal mensen nog niet ten volle in en aan het culturele leven. Deze uitval, in sommige gevallen ook uitsluiting, kadert in een ruimere maatschappelijke uitdaging. Ik zal m.b.t. 'participatie' specifieke beleidsaccenten leggen. Ik kies voor een **sterke participatie met aandacht voor verbreding en verdieping**. Zo zal ik inzetten op interculturele talentontwikkeling in de kunsten door niet-westerse praktijken zichtbaar te maken en te ondersteunen. Ik hoop dat interessante experimenten en cases kunnen opgetild worden als voorbeeld voor Vlaanderen.

Ik wil inzetten op een **brede kunstparticipatie**, al besef ik dat dit geen evidentie is omdat de kunsten niet zonder meer toegankelijk zijn. Om van de kunsten te kunnen genieten, worden een zekere kennis en kunde verondersteld. Daar zijn mensen makkelijker toe geneigd als hun nieuwsgierigheid wordt gewekt, als zij van het aanbod kunnen proeven, als zij er het voordeel van inzien. Verbredende initiatieven zoals de 'Kunstendag voor Kinderen', de 'Jeugdboekenweek' of de 'Samenlezing' kunnen hier een belangrijke rol spelen.

Mijn ambitie is om **'geletterdheid' rond kunst** bij een breder publiek te ontwikkelen. Zo kunnen initiatieven die inzetten op het verhogen van de geletterdheid van het publiek rond **hedendaagse dans** leiden tot een gedegen publieksopbouw. Ik wil bekijken hoe ik hiertoe spreidingsimpulsen kan geven aan de cultuurcentra. Er is vandaag een grote en brede interesse voor dans (vb. onze grote gezelschappen zijn wereldspelers, dansscholen *boomen*, televisieprogramma's als *'So you think you can dance'* wekken veel belangstelling), maar er is geen verbinding tussen de verschillende elementen. Nieuwe initiatieven vanuit het dansveld, zoals bijvoorbeeld het lanceren van *'De Dag van de Dans'*, kunnen hier een rol spelen en mogen dan ook op mijn steun rekenen. Parallel moet er een pedagogisch project opgezet worden en repertoire opgebouwd worden.

Ik wil de beschikbare **middelen voor participatie efficiënter inzetten** door de verschillende decreten beter op elkaar af te stemmen. In het nieuwe Kunstendecreet worden kunsteducatie en sociaal-artistiek werk niet meer als aparte werkvorm beoordeeld, maar via de functie participatie. Kunsteducatieve initiatieven en sociaal-artistiek werk hebben zich de laatste jaren ontwikkeld tot specifieke subsectoren binnen de kunsten. De participatieve en co-creatieve processen, die in hun slipstream opgang maakten, doen zich nu ook voor in allerlei andere contexten, zoals bij stadstheaters, kunstencentra, cultuurcentra, werkplaatsen en organisaties buiten de kunsten. Ik wil erover waken dat nieuwe, grensoverschrijdende participatieve projecten, zoals bijvoorbeeld projecten die empowerment van kansengroepen beogen of projecten in het kader van de stadsontwikkeling, niet uit de boot vallen omdat ze in geen enkel decreet passen.

Van de kunstinstellingen en grotere structureel gesubsidieerde organisaties verwacht ik een voorbeeldrol op het vlak van samenwerking met alternatieve circuits en netwerken voor talentontwikkeling van diverse doelgroepen.

Daarnaast wil ik **duurzame samenwerkingsverbanden met andere beleidsdomeinen** (o.a. cultuur, media, jeugd, onderwijs, welzijn) stimuleren om gezamenlijk campagnes op te zetten of innovatieve laagdrempelige participatieprojecten te initiëren waarbij zowel culturele organisaties als welzijnsverenigingen kunnen worden betrokken.

Zo verwacht ik bijvoorbeeld van Stichting Lezen om, in samenwerking met andere organisaties en beleidsdomeinen (onderwijs, welzijn, innovatie, sociale zaken), een breed gedragen **leesbevorderingsbeleid** te ontwikkelen met duidelijke accenten. Lezen draagt immers essentieel bij aan de persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie van velen. Ik vind het dan ook belangrijk om brede bevolkingsgroepen het plezier en het nut van lezen te laten ontdekken en beleven.

Een **laagdrempelige domeinoverschrijdende aanpak** is belangrijk om een stap te zetten naar een meer divers kunstenedschap. Dat geldt i.h.b. voor kansengroepen zoals personen in armoede die weinig tot niet vertrouwd zijn met de kunstensector, noch met de infrastructuur en de gewoontes, noch met het aanbod. Nabijheid en betrokkenheid van culturele actoren zijn voor deze doelgroep van groot belang. Voor hen is het belangrijk dat kunst aanwezig is in hun omgeving. Laagdrempelige domeinoverschrijdende samenwerkingsprojecten vragen echter wel voldoende ontmoeting en vertrouwen tussen de betrokken partijen, wederzijds respect voor elkaars logica en filosofie en een transparante communicatie over financiële mogelijkheden van instrumenten zoals de UITPAS en het Fonds voor Vrijtijdsparticipatie.

Nog meer dan het louter 'toeleiden' van mensen naar het bestaande aanbod, is **participatie binnen de organisatie** (o.a. als maker, stafid, bestuurslid) een sleutel tot meer diversiteit in de kunstensector. Hoe diverser een organisatie is samengesteld in personeel en bestuur, hoe meer er

vanuit verschillende perspectieven wordt gekeken en gedacht. Hierdoor ontstaan innovatieve methoden, inhouden en werkingen. Ik wil kunstorganisaties stimuleren en ondersteunen om een divers personeelsbeleid op te zetten. Diversiteit en diversiteitsbeleid zouden evidente fundamenten in de missie van kunsthuizen moeten vormen. Het heeft betrekking op het geheel van de organisatie en vergt een kritische analyse.

5.2. Een bredere spreiding van het kunstenaanbod

Een bijzondere kracht van het aanbod van Vlaamse kunstorganisaties is de fijnmazige spreiding over Vlaanderen en Brussel (via o.a. cultuurcentra, festivals, kleine en grote podia, bibliotheken, dienstencentra). Een aantal ontwikkelingen (o.a. nieuwe Kunstendecreet, bestuurlijke reorganisatie, besparingen, overproductie) nopen tot een nieuw debat over de afstemming tussen productie en spreiding en de rol van de verschillende culturele actoren hierbij.

Naar een betere afstemming tussen productie en spreiding binnen het kunstenveld

Spreiding is een gedeelde verantwoordelijkheid van **spreidende en producerende actoren**, waarbij op innovatieve wijze collectief aan publieksofbouw en -vernieuwing kan worden gewerkt, met een win-win voor beiden. Vanuit het nieuwe Kunstendecreet moeten initiatieven voldoende ruimte krijgen om te investeren in de spreiding van producties en moet er nauwer worden toegezien op spreidingsplannen van organisaties wanneer zij inzetten op productie. De beoordelingsprocedures moeten mee potentiële spreidingskansen of -problemen in overweging nemen. Via monitoring van vraag- en aanbodzijde moeten we kunnen bijsturen indien nodig. Enkel door een evenwicht te vinden tussen vraag- en aanbodzijde, m.a.w. een betere afstemming tussen productie en spreiding, kan de creatie gevaloriseerd worden. Te veel producties verdwijnen nu noodgedwongen na de première(reeks).

Het is ook belangrijk dat jonge kunstenaars snel de noodzaak van spreiding inzien, zodat ze – mits gepaste begeleiding – kunnen groeien in de confrontatie met het publiek. Het hoger kunstonderwijs kan hier een rol spelen.

De nood aan een betere spreiding binnen het Vlaamse kunstenveld is groot en dit binnen diverse sectoren, zoals blijkt uit de volgende concrete voorbeelden.

Het Vlaamse **hedendaagse danslandschap** bijvoorbeeld kent bijzonder getalenteerde en diverse gezelschappen die internationaal gerenommeerd zijn. Het succes van hedendaagse dansinitiatieven zorgde voor een erkenning van Brussel en Vlaanderen als metropool van de dans met een enorme instroom van choreografen en dansers. We moeten echter opletten dat het succes van de vijf grote gezelschappen de eigenlijke knelpunten niet verbloemen. Spreiding van dans blijft immers een zeer moeilijke en arbeidsintensieve klus, waardoor hedendaagse dansinitiatieven vooral op kleinere (vooral projectmatige) schaal opereren en hun werk weinig zichtbaar en gekend is. Dans heeft in Vlaanderen immers geen ‘natuurlijk’ platform zoals stadstheaters of opera’s. Door een historische ontwikkeling zijn kunstencentra ook te veel gefocust op productie en te weinig op presentatie. Precies doordat hun werk weinig bekend is, wordt het moeilijk voor deze dansinitiatieven om een betere spreiding te bewerkstelligen. Ik wil hier samen met de danssector een oplossing zoeken. Ik wil dans in een goede omkadering bij het publiek brengen door toonplekken extra te responsabiliseren en impulsen te geven om oog te hebben voor duurzame landschapszorg en een diverse programmatie van hedendaagse dans.

Ook voor muziektheater stellen zich nog uitdagingen op het vlak van spreiding. Om zijn koppositie te consolideren moet het **hedendaags muziektheater** de kans krijgen om in Vlaanderen aan een groot publiek te bouwen. Aandacht voor publieksbereik en -toeleiding zijn hiervoor nodig, maar ook een herkenbare fysieke plek waar het betere muziektheater uit Vlaanderen en Europa op een structurele manier getoond kan worden met aandacht voor speelreeksen in plaats van éénmalige vertoningen.

In overleg met de stad Gent wil ik onderzoeken hoe het **Gentse operagebouw** een dergelijk volwaardig hedendaags receptief podiumkunstenhuis zou kunnen worden waar innovatieve opera en muziektheater, maar ook grote hedendaagse dansproducties, een plaats kunnen krijgen. Het Kunsthuis moet uiteraard zijn speelplek in het operagebouw van Gent blijven behouden voor opera- en balletproducties, maar daarom moet het Kunsthuis het gebouw niet per se zelf blijven beheren. Door het gebouw los te maken van het Kunsthuis kan het operagebouw de deuren openstellen voor een veel breder hedendaags artistiek programma en dus breder publiek. Het accent zou in Gent eerder komen te liggen op innovatieve vormen en creatie, in nauwe samenwerking met de eigen Gentse en andere productiestructuren. Het Gents operagebouw zou op die manier opnieuw een bruisend huis worden in de stad en een uniek centrum voor o.a. hedendaags muziektheater, een Europese primeur. Er moet gezorgd worden voor voldoende aanbod voor de zaal, maar ook voor het feit dat de huidige partners zoals Concertgebouw Brugge en deSingel, in het belang van spreiding, niet afhaken voor muziektheater.

Het operahuis zal ook niet altijd het geschikte podium in Gent zijn. Een samenwerking met NTGent, de Bijlokesite en de Vooruit ligt voor de hand om ook hun zalen in te zetten zodat ook zij op hun beurt de grote zaal van de opera kunnen bespelen.

Dit heeft meteen ook repercussies op het gebied van geschikte repetitieruimtes – ook in Antwerpen. Met het operagebouw in Antwerpen, de infrastructuur op het Eilandje en de toekomstige vernieuwde Elisabethzaal (in verbouwing) beschikken de Filharmonie en de Vlaamse Opera samen over een potentieel zeer performante infrastructuur op basis waarvan een nieuwe manier van gemeenschappelijk plannen zal moeten uitgedacht worden.

Tevens voor de **theatersector** is een gezond evenwicht tussen productie en spreiding essentieel. Aan voldoende spreiding in Vlaanderen van reizende theatergezelschappen hecht ik een groot belang. De steden en gemeenten (de cultuurcentra met name) moeten in deze denkoefening betrokken worden. Theatergezelschappen zelf spelen hier ook een belangrijke rol. Ze moeten immers zélf (mee) de voorwaarden creëren om hun werk te tonen, zeker in alle vormen van *live art* die rechtstreeks met het publiek communiceren. Alleen is het niet ideaal dat, zoals vaak nu, de formats overheersen, dat programmatie in festivalthema's wordt gepropt, dat rode draden belangrijker zijn dan het (artistieke) garen waarmee ze gesponnen worden. Eigenlijk mogen speelplekken – los van hun statuut als kunstencentrum, cultuurcentrum of nog iets anders – soms gerust 'garages' of zelfs 'supermarkten' genoemd worden, ondanks een (ooit) negatieve connotatie van die begrippen. Diversiteit is een groot goed, op voorwaarde dat de juiste kaders gecreëerd worden, op die speelplekken en in schouwburgen. Ondanks de toename van rechtstreeks contacten tussen publiek en (theater)makers o.a. via sociale media, is deze bemiddelende functie van de speelplekken belangrijker dan ooit. Even essentieel is dat dit besef ook aanwezig blijft bij de lokale cultuurbeleidsverantwoordelijken.

Daarnaast wil ik een zo breed en divers mogelijk publiek regelmatig en op een betaalbare manier, liefst 'live', in contact brengen met een **gediversifieerd muziekaanbod** dat zowel de diverse

hedendaagse als historische muziekgenres en -stijlen beslaat. De focus ligt hierbij op het muziekaanbod dat vanuit een commerciële logica niet of moeilijker leefbaar is, dit met het oog op een maximale pluriformiteit van het aanbod en publiek. Genres zoals wereldmuziek en – ondanks de successen – ook nog steeds jazz hebben het moeilijker dan dance, pop & rock om aan bod te komen. Ik zal stimulerend optreden naar organisaties/podia die voor jazz of wereldmuziek inzetten op een sterke publiekswerking, een artistiek waardevol en afwisselend programma en een deskundige omkadering van artiesten. Ik wil niet inzetten op meer podia, maar op het bewaken en behouden van het kwaliteitsniveau van de bestaande podia. Ik wil ook kijken in hoeverre de bestaande initiatieven meer armslag kunnen krijgen en of er potentieel bestaat voor een grote jazzclub waar bestaande clubs kunnen instappen, een soort ‘Jazzlab plus’ met Europese uitstraling met een (co)productiebudget en een rol als promotor van Vlaamse jazz in het buitenland.

Net zoals het clubcircuit, bouwt het **festivalcircuit** mee aan de carrière van de artiest. We zijn meer dan 300 festivals rijk, die voor een zeer gevarieerd muziekaanbod staan en die jaarlijks meer dan 5 miljoen bezoekers aantrekken. Festivals die willen inzetten op een werking op maat van artiesten in verschillende stadia van hun carrière, moeten de kans krijgen om jonge artiesten een podium te bieden en actief mee te werken aan de promotie van nieuw talent. Ik ben er mij van bewust dat de organisatie van een festival tegenwoordig een hele opdracht en verantwoordelijkheid is. Het is dan ook een goede zaak dat festivals gegroepeerd zijn in een federatie. Helaas vallen veel van de voorschriften en voorwaarden waaraan festivals moeten voldoen, buiten mijn bevoegdheden als minister van Cultuur. Ik ben wel bereid om contacten te leggen en/of te onderhandelen met andere politieke instanties om er mee voor te ijveren om, daar waar mogelijk, de regels eenvoudiger te maken en de administratieve overlast in te perken. Ik engageer me om samen met de festivals de uitdagingen waarvoor zij staan, aan te gaan. Ons ontzettend rijk muziekfestivalslandschap vormt immers een van de beste visitekaartjes die Vlaanderen kan voorleggen.

Wat de **spreiding van beeldende kunst** betreft, zal ik vanaf 2017 een organisatie ondersteunen die een faciliterende rol in de relatie tussen kunsten en publiek vervult en werkt aan kunstspreiding en publieksverbreding. Tot en met 2016 is Kunst in Huis met naam ingeschreven in het decreet om deze functie op te nemen. Voor de periode nadien wordt een open oproep gelanceerd. Deze organisatie moet een zo breed mogelijk publiek in contact brengen met hedendaagse kunst door kunstwerken uit te lenen aan democratische prijzen of door kunstwerken te verkopen. Aan een ruimer, divers en minder gespecialiseerd publiek wordt zo de mogelijkheid geboden om tegen een beperkte prijs kunst in huis te halen. De collectie bestaat uit van kunstenaars geleende kunstwerken. Deelnemende kunstenaars ontvangen een vergoeding voor de uitleen. De organisatie moet een kwaliteitsvolle collectie aanbieden die een afspiegeling is van het hedendaagse kunstenlandschap, met bijzondere aandacht voor de startende en ‘*young career*’ kunstenaars. Op deze manier krijgen jongere, minder bekende kunstenaars ook een podium om hun kunstproductie aan het publiek voor te stellen en inkomsten te verwerven.

Ook de **kunstkoopregeling** is een belangrijk instrument voor de spreiding van beeldende kunst bij jonge, minder kapitaalachtige verzamelaars. In het Witboek rond aanvullende financiering (zie 4.3.) zal ik de haalbaarheid van de invoering van een kunstkoopregeling in Vlaanderen onderzoeken.

Binnen de filmsector is spreiding ook een groot aandachtspunt. Het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) heeft de taak om proactief te werken aan een plan om het vertonersveld in Vlaanderen sterker en meer toekomstgericht te maken. Een **eigentijds en gediversifieerd filmvertoningsbeleid**, dat een divers publiek bereikt en ook inspeelt op de digitale opportuniteiten,

is cruciaal. Ik denk dan bijvoorbeeld aan vertoningen in nieuwe toonaangevende multifunctionele vertoningsplekken zoals hedendaagse stadsbioscopen, wijkbioscopen, arthouse cinema's en cultuur- en gemeenschapscentra die een (aan het commercieel circuit) complementair programma aanbieden met aandacht voor Vlaamse kwaliteitsfilm. Ik wil het potentieel van dit alternatief filmcircuit verder ontwikkelen en zien hoe we het aantal spelers en initiatieven kunnen uitbreiden. Samen met de steden en gemeenten wil ik nagaan hoe publiek-private samenwerking hier tot toekomstgerichte modellen kan leiden. Het VAF kan hiervoor zijn research, know how en energie inzetten om krachten samen te brengen en nieuwe concepten uit te werken. Het concept van de *'Neighbourhood Cinema'* uit het Verenigd Koninkrijk kan op dit vlak inspirerend werken.

Daarnaast moeten we voor de **multiple screen audiovisuele kunsten** bijzondere aandacht blijven hebben voor specifieke vertonings- en spreidingsplekken zoals gespecialiseerde festivals en experimentele projectruimtes die een belangrijke aanvulling vormen bij het traditionele veld van musea, kunstencentra en arthouse cinema's.

Spreiding als gedeelde verantwoordelijkheid van de Vlaamse en lokale overheid

De afstemming tussen kunstproductie en -presentatie is een gedeelde verantwoordelijkheid van het lokaal en Vlaams bestuursniveau, en is in het kader van een complementair kunstenbeleid een belangrijk topic (zie ook 4.5.). Op lokaal niveau is het belangrijk om samenwerking tussen **cultuur- en gemeenschapscentra** en andere cultuuraanbieders in een gemeente, stad en regio te stimuleren. In deze samenwerkingsverbanden kan men naast afspraken over de programmatie ook nadenken over gezamenlijke toeleiding.

Samenwerkingsverbanden mogen echter niet te vlug en te vergaand geformaliseerd worden, want dat zou de dynamiek wel eens kunnen doden. Het soort samenwerking is zeer bepalend: tijdelijk of permanent, licht of zwaar, breed of smal, eventuele financiële en andere zakelijke consequenties, aantal en soort actoren, de vertrouwdheid met samenwerking tussen de betrokken actoren, etc. Wat cultuurcentra betreft, zou conceptueel ook het scenario van een regionaal cultuurcentrum (cf. regionale bibliotheken) kunnen verkend worden, wat mogelijk een interessant concept is voor bepaalde regio's. In een dergelijk scenario wordt een optimaal evenwicht gezocht tussen wat best 'apart' en wat best 'gezamenlijk' gebeurt, al dan niet verankerd in een specifieke structuur.

Samenwerking met de openbare omroep stimuleren

De openbare omroep en de kunstensector moeten meer intense partners worden. Ook dit is een belangrijk element in een efficiënt spreidingsverhaal. De nieuwe op te stellen beheersovereenkomst met de **VRT** biedt mogelijkheden om de kunsten meer dan vandaag een plaats te geven binnen de algemene programmering, maar ook bij specifieke, gespecialiseerde programma's en dit zowel op televisie- en radiozenders als op de verschillende websites. Dit kan gaan om opnames en uitzendingen, maar ook om specifieke en gezamenlijk te ontwikkelen formats.

Als minister van media wil ik de openbare omroep dan ook blijvend sensibiliseren en stimuleren om ten volle zijn rol op te nemen als sleutelspeler in het publiek toegankelijk maken van kunsten, zoals bijvoorbeeld Vlaamse film of muziek (van het Nederlandstalige lied tot experimenteel klassiek). Door het ruime publieksbereik (verspreid over tv, radio en digitaal) blijft de openbare omroep immers een van de belangrijkste spreidingskanalen voor de muzieksector.

Ik wil erop toezien dat de openbare omroep zijn specifieke, diversiteitsbevorderende rol in het kunstenlandschap blijft spelen. Ook de opiniërende impact mag niet onderschat worden. Om het brede publiek de kans te geven om te proeven van het brede aanbod aan Vlaamse kunsten moet dit integraal deel uitmaken van alle output van de openbare omroep en mag dit niet herleid worden tot een sporadische of evenementiële opdracht.

5.3. Investeren in kunsteducatie als levenslang leren

Gegeven het grote belang van kwaliteitsvolle kunsteducatie (binnen en buiten het onderwijs), is het vanzelfsprekend dat er vele en sterke schouders onder worden gezet. Momenteel wordt inhoudelijke ondersteuning op het vlak van kunsteducatie op een gefragmenteerde en onevenwichtige manier ingevuld en opgenomen door diverse actoren waaronder kunsteducatieve organisaties, steunpunten, netwerken, kunstenorganisaties en cultuurcentra. Ik wil werk maken van een werkbare rolverdeling tussen deze actoren en de ondersteuning beter op elkaar afstemmen, coördineren en daar waar nodig aanvullen. Een bijzonder aandachtspunt ook is de slagkracht, gerelateerd aan een gefocuste taakstelling, van de kunsteducatieve organisaties, die meestal klein zijn en dus wendbaar maar ook broos.

Kunsteducatie is een vorm van **levenslang leren voor iedereen** en gaat niet zomaar over het kunstwerk met z'n intrinsieke kenmerken, maar wel over wat zich afspeelt tussen het kunstwerk en de omgeving, de context, het publiek, het individu. Kunsteducatie is veel meer dan een kortstondige, animerende omkadering van een programma, maar vernieuwt de kunstpraktijk van binnenuit. Ik wil de kunsteducatieve organisaties de ruimte geven om **nieuwe formats/programma's voor educatie en participatie** te ontwikkelen en meer zichtbaar te maken. Kunsteducatie zou ook een belangrijk aandachtspunt moeten zijn van kunstenorganisaties die kiezen voor productie, spreiding, participatie en reflectie. Ze kunnen hiervoor een beroep doen op en duurzame allianties smeden met die organisaties die kunsteducatie als kerntaak inbouwen.

Daarnaast pleit ik voor **lokaal verankerde vormen van kunsteducatie** die verbindend te werk gaan vanuit de 'outreach'-gedachte. Mensen worden immers gemakkelijker gestimuleerd om te participeren aan kunst en kunsteducatie door initiatieven die in hun – mentale én fysieke – nabijheid opereren en waarvan ze het gevoel hebben dat ze er actief deel van kunnen en mogen uitmaken. Vooral kansengroepen (o.a. personen in armoede, gedetineerden, personen met een migratieachtergrond, personen met een beperking) hebben hier baat bij.

De gezinscontext is van cruciaal belang bij kunsteducatie, maar de impact van het kleuter- en leerplichtonderwijs mag ook niet onderschat worden. In het kleuter-, basis- en secundair onderwijs is er momenteel echter weinig plaats voor actieve kunstparticipatie, dit ondanks het feit dat internationaal onderzoek leert dat creativiteit precies daar wordt ontwikkeld. Het is dan ook belangrijk om leerkrachten aan te moedigen, te inspireren en te sterken in hun kunsteducatieve opdracht. Daarbij dient de meerwaarde om samen te werken met partners in het culturele veld benadrukt te worden. Hetzelfde geldt voor het deeltijds kunstonderwijs en het hoger onderwijs. Ik wil, samen met mijn collega-minister bevoegd voor onderwijs, dan ook bekijken hoe we de **samenwerking tussen scholen en kunstenorganisaties** die inzetten op kunsteducatie en -participatie kunnen versterken.

Zo vind ik het bijvoorbeeld belangrijk dat er voldoende ruimte is voor nieuwe formats en programma's voor **filmeducatie** die de klassieke verplichte schoolfilmvertoningen overstijgen en het draagvlak voor film via filmbeleving, talentontwikkeling en creatieve en participatieve

processen vergroten. Het individu, de mens en zijn leerproces staan hierbij centraal en niet de film zelf. Voor een verdere uitwerking van een filmeducatiebeleid kan het VAF samenwerken met organisaties die kunsteducatie als kerntaak inbouwen. Ook is een versterkte samenwerking tussen het onderwijs en de filmsector aangewezen om projecten uit te werken die in de toekomst eventueel op grotere schaal kunnen worden toegepast.

Ook voor de andere kunsten is het belangrijk om de traditionele schoolvoorstellingen of -museumbezoeken te overstijgen, en nieuwe programma's voor kunsteducatie te ontwikkelen.

Wat het muzikeducatief aanbod betreft, scoort Vlaanderen sterk. Het grote en goed gespreide aanbod van deeltijds muziekonderwijs biedt een solide basis voor participatie en de ontwikkeling van individuele talenten. Het heeft ook positieve gevolgen voor tewerkstelling van muzikanten. Binnen het reguliere onderwijs kan **muzikeducatie** wel nog versterkt en geherwaardeerd worden. De muzikeducatieve organisaties, ondersteund binnen het Kunstendecreet, vormen een belangrijke toeleiding tot muziekbeleving. Ze moeten inzetten op het bereiken van een breed publiek, met een focus op kinderen en jongeren, waarbij ze specifieke aandacht moeten hebben voor doelgroepen die de weg naar het bestaande muzikaanbod moeilijker vinden. Daarenboven is het belangrijk dat ze in hun educatieve aanbod aandacht hebben voor verschillende genres en origineel en vernieuwend zijn en blijven in hun methodiek en benaderingswijze.

5.4. Aandacht voor sociaal-artistisch werk als participerende creatie

Het sociaal-artistisch werk is transversaal van karakter en zeer divers. Het heeft een heel **eigen artistieke taal** die complementair is aan de vertrouwde westerse referentiekaders, een taal die onze canon kritisch bevraagt en openbreekt. Deze diversiteit en eigen artistieke taal wil ik bewaken, net zoals de kleinschaligheid van de organisaties en de fijnmazigheid van het sociaal-artistieke landschap. Ook wil ik de artistieke co-creatie, het inherente omgevingsgerichte werken en de verknoping tussen de artistieke en sociale dimensie blijven stimuleren. Sociaal-artistieke praktijken verbreden en verdiepen het maatschappelijk draagvlak voor kunsten.

Het sociaal-artistieke veld is de inspirator van de ontwikkeling van de participatiegedachte binnen de reguliere kunsten. Deze participatiegedachte ontwikkelde zich in het brede kunstenveld echter vooral op het vlak van de promotie en de publiekswerking. In sociaal-artistieke processen wordt de participatiefunctie breder ingevuld, met inbegrip van haar functie als **participerende creatiefunctie** (dus ruimer dan haar publieksfunctie). Werkelijke participatie in de sociaal-artistieke werkelijkheid is die participatie die leidt tot co-creatie. De actieve wederzijdse investering van maatschappelijk gezien erg verschillende mensen in het artistieke project is essentieel en distinctief.

De artistieke kwaliteit van het sociaal-artistisch werk is enkel mogelijk mits een grote **inhoudelijke autonomie**, die wordt gegarandeerd door de inbedding in het Kunstendecreet. De organisaties die tot nu toe gesubsidieerd werden voor hun sociaal-artistieke werking bevinden zich voornamelijk in Antwerpen, Gent en Brussel. Daar wordt wel een correctief op aangebracht via de subsidiëring van projecten. Met de functiegerichte benadering komen ook de participatieve diensten van kunstenorganisaties in beeld. Op die manier krijgt men een vollediger overzicht van de spreiding van gesubsidieerde participatieve activiteiten. Een brede spreiding en inbedding van kleinschalige sociaal-artistieke organisaties in de nabijheid van participanten is immers cruciaal. Via een koppeling van artistieke kwaliteit en een sterke **lokale verankering** kunnen Vlaamse en lokale ambities op vlak van participatie slagkrachtig verbonden worden.

In functie van de evolutie van het sociaal-artistiek werkveld, maar zeker ook in functie van de kwalitatieve evolutie van de meer publieksgerichte participatie in het brede kunstenveld, wil ik de beoordelaars oproepen om oog te hebben voor de specificiteit en bijzondere participatiefunctie van organisaties met een sociaal-artistische werking. Het voortbestaan van het sociaal-artistische veld zal immers afhangen van hun expertise inzake deze bijzondere vorm van participatie.

De afgelopen vijftien jaar is er al veel expertise opgebouwd, maar meer analyse en onderzoek is nodig om verder te groeien. Met het oog op kritische reflectie en beleidsvorming, is er nood aan coherent, algemeen relevant en gedegen onderzoek, geworteld in het veld. Sociaal-artistische praktijken zijn *doing practices*. Vanuit de praktijk van alledag groeien visies, methoden en thema's van sociaal-artistische projecten. Dit onderzoeken is intrigerend maar ook complex. De uitdaging bestaat er dan ook in om de complexiteit op een correcte manier te vatten. Via onderzoek worden niet enkel projecten gedocumenteerd maar ook de waarden, visies, methoden en thema's van sociaal-artistische praktijken verspreid en gedeeld. Op deze manier krijgt het volledige werkveld input voor reflectie en kan het zijn toekomst verstevigen door inzicht en kennis.¹⁶

¹⁶ Van Steen, Astrid (2014). *De sociaal-artistische methodiek*. Universiteit Gent.